

Onderzoek relatie en gezag tussen ouder en kind



Arinde Kloosterman
Emelia van de Voorde - Giljam
Maatschappelijk Werk en Dienstverlening
Mei 2009

Arinde Kloosterman
Emelia van de Voorde – Giljam

Relatie en gezag tussen ouder en kind

Afstudeerproject binnen Agathos Thuiszorg

*Onder begeleiding van:
Denny Boogaard (Agathos)
Esther Hamoen (CHE)*



Afbeelding voorzijde:

Op de voorzijde staat een afbeelding van een kunstwerk van Ellen Klasens. Wij zijn dankbaar voor haar toestemming om deze schitterende afbeelding te mogen gebruiken.

In dit werk zien wij het gezin afgebeeld als een eenheid. Door het gezin heen loopt een straaldraad. Dit zien wij als de aanwezigheid van God in het gezin, door alles heen. Het blad waarop het gezin staat is achter en onder hen aanwezig. Daarin zien wij de contextuele invloeden van het verleden van het gezin en de invloed van de samenleving. Over dat blad is een laag geverfd die niet alleen het blad bedekt, maar ook de personen heeft gekleurd. Dit zien we als de kleur die wordt gegeven aan het gezin door het gezin zelf. Toch loopt de kleur niet helemaal door. Iedere persoon behoudt wel zijn/haar eigen identiteit en kan die ook op eigen wijze ontwikkelen. Dit proces zet zich door de geslachten heen. Zo geven ouders hun kinderen iets mee van hun eigen identiteit, maar leren het kind die als het goed is zelf verder te ontwikkelen. In dit proces vervult een gezonde (gezags)relatie onzes inziens een spilfunctie waarover het gaat in ons onderzoek.

Voorwoord

Voor u ligt een onderzoeksrapport, gemaakt door twee hulpverleners van Agathos thuiszorg. Dit rapport is het resultaat van een praktijkonderzoek bij Agathos in het kader van het afronden van de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening aan de Christelijke Hogeschool Ede.

Ons onderzoek is gericht op het vinden van een methodiek om te observeren en interveniëren in een gezin waarin zorgen zijn over de gezagsrelatie tussen ouder en kind.

Hulpverlening met betrekking tot gezagsrelaties is geen eenvoudig terrein. Verschillende dilemma's spelen een rol. Om een voorbeeld te noemen:

Moeten psychosociale zorgverleners ouders motiveren om kinderen actief op te voeden met grenzen, regels, waarden en normen? Of moeten ze ouders juist stimuleren om hun kinderen de ruimte te geven om zelf hun eigen grenzen te leren kennen en zich zo te ontwikkelen tot een volwassen persoon die in staat is verantwoordelijkheden te dragen? Deze en meerdere vragen zullen aan de orde komen in ons onderzoek.

Om de volgende redenen viel onze keuze op dit onderwerp. Allereerst bleek er vanuit de ervaring in de praktijk als maatschappelijke werker, vanuit het literatuuronderzoek en uit maatschappelijke signalen, een leemte te zijn op dit gebied en was er daarmee een duidelijke behoefte om deze problematiek verder te onderzoeken.

Verder voelen wij ons vanuit onze christelijke identiteit verantwoordelijk. Ten op zichte van de maatschappelijke problematiek rondom het gezag in het algemeen en de storing in de gezagsrelatie in het gezin waar we als hulpverlener aanwezig zijn in het bijzonder.

De periode van onderzoek heeft ons voldoening gegeven. We hebben veel leermomenten en werkplezier gehad. Het was fijn om te weten dat we bezig waren met een opdracht voor de organisatie waarvan de uitkomsten in de toekomst gebruikt kunnen worden.

De samenwerking met de meeste betrokken partijen was voor ons een positieve ervaring. Daarom willen we graag een aantal mensen bedanken. Allereerst bedanken we onze collega's die met enthousiasme en betrokkenheid meewerkten aan het onderzoek. Verder danken we Esther Hamoen voor de duidelijke en motiverende feedback op (de voortgang van) ons onderzoek. Ook willen we Denny Boogaard bedanken, die als seniorcoach betrokken was bij ons onderzoek.

Daarnaast bedanken we Beance Kloosterman, Ditty van de Voorde, Anneke Kloosterman en Pieter van de Voorde voor het kritisch meelezen en de taalcorrecties.

Pieter en Job zijn we dankbaar voor hun geweldige steun die ons motiveerde om door te gaan.

Vooraf zijn we dankbaar dat God ons de kracht gaf om dit onderzoek te doen.

Arinde Kloosterman
Emelia van de Voorde - Giljam
Sliedrecht, mei 2009



Inhoudsopgave

Voorwoord	blz. 4
Hoofdstuk 1 Onderzoeksverklaring	
§ 1.1 Inleiding	blz. 8
§ 1.2 Agathos Thuiszorg	blz. 8
§ 1.3 Aanleiding.....	blz. 8-9
§ 1.4 Onderzoeksvraag.....	blz. 9
§ 1.4.1 Vraag.....	blz. 9
§ 1.4.2 Deelvragen.....	blz. 9
§ 1.5 Doelstelling onderzoek.....	blz. 10
§ 1.6 Verantwoording.....	blz. 10
§ 1.6.1 Relevantie en maatschappelijk belang van het onderzoek.....	blz. 10
§ 1.6.2 Onderzoeksmethoden.....	blz. 10
Hoofdstuk 2 Gezagsrelatie tussen ouder en kind	
§ 2.1 Inleiding.....	blz. 11
§ 2.2 De gezagsrelatie in het gezin.....	blz. 11
§ 2.2.1 Opvoedingspatronen.....	blz. 12
§ 2.2.2 De relatie.....	blz. 13-14
§ 2.2.3 Morele vorming van het kind.....	blz. 14-17
§ 2.3 De gezagsrelatie in het gezin vanuit Bijbels perspectief.....	blz. 17-18
§ 2.3.1 De relatie.....	blz. 18-19
§ 2.3.2 Morele vorming van het kind.....	blz. 19-22
§ 2.3.3 De gezagsrelatie in Bijbels perspectief.....	blz. 22-23
§ 2.4 De verstoorde gezagsrelatie.....	blz. 23
§ 2.4.1 Een verstoorde gezagsrelatie: wanneer?	blz. 23-24
§ 2.4.2 Interne en externe oorzaken van een verstoorde gezagsrelatie.....	blz. 24-25
§ 2.4.3 De effecten op het kind.....	blz. 25
§ 2.5 Conclusies.....	blz. 25



§ 2.5.1 De relatie in het gezin.....	blz. 25
§ 2.5.2 De gezagsrelatie in het gezin vanuit Bijbels perspectief.....	blz. 26
§ 2.5.3 De verstoorde gezagsrelatie.....	blz. 26-27

Hoofdstuk 3 Methodieken en hulpverlening

§ 3.1 Inleiding.....	blz. 28
§ 3.2 De psychosociale zorgverlener als beroepspersoon.....	blz. 28-29
§ 3.3 Verschillende methodieken.....	blz. 29
§ 3.3.1 Ervaringsgerichte psychosociale hulpverlening.....	blz. 29-30
§ 3.3.2 Interventies contextuele hulpverlening.....	blz. 30-32
§ 3.3.3 Oplossingsgericht werken.....	blz. 32-33
§ 3.3.4 Taakgerichte hulpverlening.....	blz. 33-34
§ 3.3.5 Muzisch Agogische Middelen (MAM)	blz. 34-35
§ 3.3.6 Transactionele Analyse (TA)	blz. 35-37
§ 3.3.7 Videohometraining	blz. 37
§ 3.4 Ondersteunende middelen.....	blz. 37-38
§ 3.5 Conclusie.....	blz. 38

Hoofdstuk 4 Praktijkonderzoek

§ 4.1 Inleiding.....	blz. 39
§ 4.2 Intern onderzoek.....	blz. 39
§ 4.2.1 Onderzoeksverantwoording.....	blz. 39-40
§ 4.2.2 Analyse resultaten enquête.....	blz. 40-42
§ 4.2.3 Interview Muzisch Agogische Methodiek.....	blz. 42
§ 4.2.4 Interview Videohometraining.....	blz. 42-43
§ 4.3 Extern onderzoek.....	blz. 43
§ 4.3.1 Onderzoeksverantwoording.....	blz. 43
§ 4.3.2 Bureau Jeugdzorg.....	blz. 43-44
§ 4.3.3 Stichting Gereformeerde Jeugdzorg.....	blz. 44
§ 4.4 Conclusie	blz. 44-45

Hoofdstuk 5 Conclusies

§ 5.1 Inleiding.....	blz. 46
§ 5.2 Conclusie literatuur- en praktijkonderzoek.....	blz. 46
§ 5.2.1 Oorzaken en indicatoren van verstoring van de gezagsrelatie.....	blz. 47
tussen ouder en kind	
§ 5.2.2 Methodieken.....	blz. 47
§ 5.2.3 Identiteit.....	blz. 47-48
§ 5.2.4 Extern onderzoek.....	blz. 48

Hoofdstuk 6 Aanbevelingen

§ 6.1 Inleiding.....	blz. 49
§ 6.2 Aanbevelingen voor Agathos.....	blz. 49
§ 6.2.1 Aanbevelingen literatuur en praktijkonderzoek.....	blz. 49
§ 6.2.2 Aanbevelingen methodieken.....	blz. 49-50
§ 6.2.3 Aanbevelingen identiteit.....	blz. 50
§ 6.3 Algemene aanbevelingen.....	blz. 50
Literatuurlijst.....	blz. 51-52
Bijlage 1: enquête uitslagen.....	blz. 53-60

Hoofdstuk 1 Onderzoeksverklaring

§ 1.1 Inleiding

In dit hoofdstuk introduceren we ons praktijkonderzoek. Dit onderzoek doen we in het kader van het afronden van de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening aan de Christelijke Hogeschool Ede. Het onderzoek wordt uitgevoerd bij Agathos Thuiszorg waar wij beiden werkzaam zijn.

We zullen in dit hoofdstuk allereerst aandacht geven aan de context van het onderzoek, namelijk Agathos Thuiszorg, vervolgens beschrijven we de aanleiding tot het onderzoek. Daarop volgen een beschrijving van de doelstellingen en onderzoeksvragen en tenslotte de onderzoeksverantwoording.

§ 1.2 Agathos Thuiszorg

Agathos Thuiszorg is een christelijke organisatie die naast psychosociale zorg ook huishoudelijke zorg, persoonlijk verzorging en verpleging biedt in de thuissituatie.

Ons praktijkonderzoek wordt uitgevoerd op het terrein van de psychosociale zorg. De psychosociale zorg wordt verleend door medewerkers met diverse deskundigheden op veel verschillende gebieden. Zo werken er maatschappelijk werkers, sociaal pedagogische hulpverleners, psychologen en pedagogen. Deze hulpverleners werken allemaal onder de functienaam 'psychosociale zorgverlener.' De hulp die geboden wordt aan cliënten die problemen hebben, ligt op het psychisch, lichamelijk, sociaal en communicatief, maatschappelijk en/of zingevingsgebied. Er is dus een grote diversiteit aan hulpvragen. De hulpvraag wordt vaak gesteld door een cliënt met psychiatrische problemen of problemen in de persoonlijkheidssfeer.

Agathos Thuiszorg werkt vanuit een christelijke visie. De missie van Agathos komt direct voort uit haar grondslag, namelijk de Bijbel, in het bijzonder Galaten 6:10; Zo dan, terwijl wij tijd hebben, laat ons *goed doen* aan allen, maar meest aan de huisgenoten des geloofs (SV). Agathos betekent 'goed doen'. Agathos beoogt het goede, in de vorm van zorg en diensten vanuit christelijk perspectief, te zoeken voor allen. Agathos heeft bijzondere aandacht voor het 'goed doen' aan haar geloofsgenoten. De visie van Agathos op haar zorg en diensten komt direct voort uit een visie op de mens en op de wereld, zoals deze in de Bijbel geschetst wordt. Vervolgens vloeit daaruit voort een visie op de cliënt, een visie op de zorgverlener en een visie op de organisatie.

Agathos is een organisatie in ontwikkeling en waar nieuwe ideeën ontwikkeld en vorm gegeven worden. Dit draagt bij aan de verbetering van de kwaliteit van hulpverlening.

§ 1.3 Aanleiding

Met interesse in de ontwikkelingen in de organisatie van Agathos Thuiszorg, zijn wij als werknemers en onderzoekers bij het zoeken naar een onderzoeksvraag allereerst in gesprek gegaan met Joke Overeem-Prins, hoofd zorg.

Daar bleek dat er al een onderzoeksvraag lag over de gezagsrelatie tussen ouder en kind. De vraag was of er een eenduidige werkwijze voor verschillende hulpverleners in een gezinssituatie kon worden ontwikkeld waarin de plaats en functie van het gezag van ouders is verwerkt. Hierbij gold als criterium dat dit gezag moest worden gezien vanuit Bijbels perspectief en op een pedagogisch verantwoorde wijze gestalte moest krijgen.

Deze onderzoeksvraag kwam onder andere voort uit een eerder gehouden onderzoek door Aletta de Pater en Marja Geleijnse (2008). Hun onderzoek had als titel 'Kleurbekennend zorg verlenen'.

Agathos streeft naar implementatie van de door hun beschreven visie op de breedte van de werkvloer. Daarom is vanuit de organisatie opdracht gegeven om in dit onderzoek een handleiding te ontwikkelen voor de huwelijksrelatie en de ouder-kind relatie. Het onderzoek van Aletta de Pater en Marja Geleijnse heeft zich uiteindelijk alleen gericht op de problematiek in de huwelijksrelatie.

We waren als onderzoekers direct enthousiast over dit onderwerp, omdat we in ons werk regelmatig met gezinnen werken waarin de gezagsrelatie verstoord is. Daarnaast weten we uit ervaring dat er uiteenlopende visies en werkwijzen zijn rondom het interveniëren in een gezagsrelatie. Dit blijkt uit onderstaande praktijksituatie.

Mw. de B. is een moeder van 4 kinderen. Ze heeft de diagnose manische depressie. Haar man heeft een drukke baan en is weinig thuis. In het gezin zijn twee psychosociale zorgverleners werkzaam. Moeder heeft naast andere hulpvragen moeite met de opvoeding van de kinderen. Tijdens een bezoek van een psychosociaal zorgverlener gebeurt het volgende. Moeder vraagt aan haar dochter of ze een boodschap wil doen. Dochter slaat met de deuren. Moeder gaat hier niet op in en laat het voor wat het is. De psychosociale zorgverlener bespreekt dit voorval met moeder en geeft aan dat het goed is om de rust te bewaren en dat de moeder er later op terug kan komen. Een week er na gebeurt precies hetzelfde. Dan is er een collega van de psychosociale zorgverlening. Zij geeft aan dat moeder haar gezag moet laten gelden en het kind tot de orde moet roepen. Ze moet dwingen dat haar dochter toch een boodschap doet.

Dergelijke situaties kunnen bij cliënten tot verwarring leiden. Mede om deze reden wordt er momenteel door de organisatie aan een werkhandboek gewerkt waar onder andere de identiteit van Agathos concreter wordt gemaakt voor de medewerkers, om te voorkomen dat de medewerkers vanuit hun persoonlijke visie tegenstrijdige methodieken hanteren. In dit handboek krijgen medewerkers richtlijnen om met bepaalde problematieken om te gaan.

De ontwikkeling van het werkhandboek is nog in het beginstadium. Het is de bedoeling dat er handleidingen geschreven worden met betrekking tot de aanpak van de belangrijkste kaders in de problematiek.

Ons onderzoeksresultaat kan een onderdeel van het handboek uit gaan maken. Wij vinden het fijn door middel van ons onderzoek hier een steentje aan bij te dragen en hopen op deze manier mee te werken aan de professionalisering van Agathos.

§ 1.4 Onderzoeksvraag

§ 1.4.1 Vraag

De hoofdvraag voor ons onderzoek is: Welke methodiek kan de psychosociale zorgverlener hanteren om te kunnen observeren en interveniëren in een gezin waarin zorgen zijn over de gezagsrelatie tussen ouder en kind?

Daarbij hanteren wij de volgende definities:

Interveniëren: Een interventie is een actieve, bewuste en geplande ingreep in een gezin om het functioneren van de gezagsrelatie te verbeteren.

Gezin: Gezin is de term voor alle samenwerkingsvormen die een herkenbare sociale eenheid op microniveau vormen, met al dan niet verwante personen die duurzame en affectieve banden hebben en elkaar onderling steun en zorg verlenen. Hierbij kun je denken aan een huishouden met zowel een vader als een moeder, of een eenoudergezin. Gedacht is aan zowel christelijk als onchristelijke gezinnen.

Zorgen: Zorgen over de gezagsrelatie. Dit kunnen zorgen zijn van de cliënt, de hulpverlening of de betrokken omgeving

Gezagsrelatie: Er is hier sprake van een gezagsrelatie tussen ouder en kind. Met ouder bedoelen we iemand die belast is met de taak om een kind op te voeden. Er kan zowel sprake zijn van een biologische- als een niet-biologische ouder. Met een kind bedoelen we een persoon die jonger is dan 18 jaar die in relatie staat met een vader of moeder die gezag heeft over het kind.

§ 1.4.2 Deelvragen

De onderstaande deelvragen zullen we in de komende hoofdstukken gaan beantwoorden:

1. Wat is een gezagsrelatie?
2. Wanneer is er sprake van een zorgelijke situatie over de gezagsrelatie in een gezin?
3. Welke methodieken worden op dit moment door hulpverleners gehanteerd in een cliëntsituatie waarin sprake is van een zorgelijke gezagsrelatie?
4. Welke passende informatie kunnen we gebruiken uit literatuur en intern/extern onderzoek om een methodiek te ontwikkelen die aansluit aan bij het interveniëren in een zorgvolle gezagsrelatie?
5. Op welke manier kunnen we de methodiek vanuit de verschillende gegevens vormgeven binnen de identiteit van de organisatie?

§ 1.5 Doelstelling onderzoek

1. De psychosociale zorgverlener heeft kennis van gezagsrelaties binnen het gezin in het algemeen en vanuit Bijbels perspectief.
2. De psychosociale zorgverlener weet welke methodiek bruikbaar is in een situatie waarin sprake is van een zorgelijke gezagsrelatie.
3. Er is een handleiding naar aanleiding van ons onderzoek vormgegeven waarin beschreven staat hoe er binnen verantwoord ouderschap om wordt gegaan met gezag.

§ 1.6 Verantwoording

§ 1.6.1 Relevantie en maatschappelijk belang van het onderzoek

Dit onderzoek werkt mee aan de kwaliteitsverbetering van psychosociale zorg voor gezinnen waarin zorgen zijn rondom de gezagsrelatie. Er wordt namelijk een methodiek ontwikkeld die duidelijk aangeeft wat er gezegd kan worden als er sprake is van zorgen in de gezagsrelatie.

Daarnaast zetten de uitkomsten van dit onderzoek aan tot nader onderzoek rondom andere facetten in de hulpverlening binnen Agathos thuiszorg.

De resultaten van dit onderzoek hebben naast een praktische relevantie voor de organisatie ook een maatschappelijke relevantie. De uitkomsten kunnen namelijk ook gebruikt worden door andere hulpverleners of instellingen. Dit is echter afhankelijk van de vraag of de organisatie de conclusies van dit onderzoek toegankelijk wil maken voor andere organisaties of hulpverleners.

In ons onderzoek richten we ons op alle ouders. We realiseren ons daarbij wel dat we niet specifiek in kunnen gaan op de gevolgen van een gezagsrelatie bij niet biologische ouders.

§ 1.6.2 Onderzoeksmethoden

Het praktijkonderzoek dat we doen is een zogenaamd handelingsonderzoek.

Een handelingsonderzoek is volgens de algemene definitie van Greenwood & Levin¹ (1998) onderzoek dat erop gericht is dat de onderzoekers kennis en vaardigheden krijgen om gezamenlijk mogelijkheden voor zelfgestuurde sociale veranderingen te scheppen. "Het handelingsonderzoek streeft een tweeledige doelstelling na: het gangbare onderzoeksdoel van de kennisvermeerdering en daarnaast verbetering of verandering van sociale situaties."² Bij een handelingsonderzoek zijn theorie en praktijk nauw aan elkaar verbonden.

Andere methoden die we gebruiken zijn literatuuronderzoek, interviews en het houden van een enquête.

Nu de aanleiding duidelijk is gemaakt en we de onderzoeksvraag geformuleerd hebben kunnen we verder met de volgende aspecten van het onderzoek. In hoofdstuk twee zal eerst het theoretisch kader beschreven worden van de (verstoorde) gezagsrelatie. In hoofdstuk drie en vier worden de methodieken en de praktijk beschreven. Daarna volgen in hoofdstuk vijf en zes de conclusies van en de aanbevelingen naar aanleiding van ons onderzoek.

¹ Boog, B., Slagter, M., Jacobs-Moonen, I., Meijering, F., *Focus op Action research. De professional als handelingsonderzoeker*. Van Gorcum, Assen, 2005

² Migchelbrink, Ferdie, *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. SWP, Amsterdam, 2006.



Hoofdstuk 2 Gezagsrelatie tussen ouder en kind

§ 2.1 Inleiding

Om de deelvragen van het onderzoek te kunnen beantwoorden zijn we op zoek gegaan naar de basisvoorwaarden die nodig zijn voor een goede gezagsrelatie. We willen in de tweede paragraaf stilstaan bij de gezagsrelatie in het gezin en vanuit de literatuur de elementen beschrijven die nodig zijn voor een gezagsrelatie. In paragraaf drie zullen we de gezagsrelatie vanuit Bijbels perspectief beschrijven. Nadat we weergegeven hebben wat een gezonde gezagsrelatie is, is er een uitgangspunt van waaruit we kunnen omschrijven wanneer een gezagsrelatie verstoord is. Dat zullen we omschrijven in paragraaf vier.

De geboorte van een kind in een gezin betekent het ontstaan van een nieuwe hiërarchische relatie. Man en vrouw komen in de positie van ouders met de daarbij behorende verantwoordelijkheden en het kind is in deze verhouding afhankelijk van de ouders. De ouders hebben hoe dan ook in meer of mindere mate gezag over het kind.

§ 2.2 De gezagsrelatie in het gezin

“Opvoeding is een kwestie van liefde, geduld en wijsheid. De laatste twee groeien waar de eerste heerst.” - Jan Lichthart (1859-1916)

In deze eerste paragraaf willen we de gezagsrelatie beschrijven vanuit de pedagogiek en de psychologie. We zullen hier verschillende visies weer geven op opvoeding en specifiek gezagsrelaties.

Uit literatuurstudie blijkt dat over de vormgeving van de gezagsrelatie verschillend wordt gedacht, variërend van een volstrekt hiërarchische gezagsrelatie waarin de inbreng van het kind bijna tot nul gereduceerd is, tot de vrije opvoeding waarin de relatie tot het kind meer bepaald wordt door de behoeften van het kind dan door het gezag van de ouders. De laatste decennia laten een ontwikkeling zien waarin het gezag van de ouders onder druk is komen te staan. En in deze werkelijkheid moeten de ouders de gezagsrelatie vormgeven en de psychosociale zorgverlener hulp verlenen waar dat nodig is of gevraagd wordt.

“Men is het er over eens dat orde en gezag er nog altijd moet zijn, maar bij de functionele betekenis van deze begrippen zijn de nodige vraagtekens verzezen. Orde en gezag zijn heden ten dage niet eenduidig en onomstreden. En in het kader van de democratisering en individualisatie leggen uiteenlopende meningen steeds meer – en steeds verwarrender – gewicht in de schaal.”³

De mensvisie van Agathos wordt bij dit literatuuronderzoek als uitgangspunt genomen. De visie staat in de identiteitsnota als volgt omschreven:

“God de Schepper is de Bron van alle leven en heeft de mens geschapen naar Zijn beeld. De mens is een verantwoordelijk wezen. De mens wordt geroepen om te beantwoorden aan zijn doel. Daarin ligt de bestemming en het levensgeluk van de mens. De mens komt tot zijn doel in een leven in volmaakte relatie tot zijn Schepper en tot de naasten. ‘Mens zijn’ houdt daarom geven en ontvangen in, door middel van relatie en communicatie. ‘Mens zijn’ betekent continu leren zelf verantwoordelijkheid nemen in het realiseren van je bestemming. Zelfredzaamheid is een middel om vorm te geven aan deze verantwoordelijkheid. Gezamenlijkheid en relatie als middelen om tot bestemming te komen, impliceren afhankelijkheid van God en de naasten. Zelfredzaamheid is daarom onlosmakelijk verbonden met ‘afhankelijk zijn’. Door de zondeval is deze relatie met de Schepper verbroken. Hieruit komt voort dat er gebrokenheid is in alle aspecten van het ‘mens zijn’, namelijk gebrokenheid in lichaam, psyche, sociale verbanden en de relatie tot God. Door het verzoenend lijden en sterven en door de opstanding uit de dood

³ Rodenko, O., *Wat heet opvoeden. Een bezinning op de pedagogische taak*. SWP, Amsterdam, 2004.



van Jezus Christus, de Zoon van God, komt de mens weer tot zijn bestemming. In Hem is volmaakt herstel en genezing mogelijk. Geloof in Hem is daartoe noodzakelijk.⁴

§ 2.2.1 Opvoedingspatronen

In de literatuurstudie kwamen we tot de ontdekking dat opvoedingspatronen veel invloed hebben op de manier van gezaguitoefening. Daarom hebben we deze invloed nader onderzocht.

Als we als hulpverlener gaan observeren in een gezin kan de hulpverlener vaak al snel zien wat voor opvoedingspatroon er heerst in een gezin. Opvoedingspatronen zijn te observeren in het handelen van de ouders. Om inzicht te krijgen in verschillende opvoedingspatronen en de invloed hiervan op het kind en de gezagsrelatie willen we een inzichtelijk schema weergeven.

Maccoby en Martin (1983) beschrijven de effecten van de ouderlijke opvoedingspatronen aan de hand van het volgende schema:

Tabel 1.1 Tweedimensionale classificatie van opvoedingspatronen

	verwerpend niet responsief -A	accepterend gehoor gevend aan +A
gezag uitoefenen eisen (+ Z)	autoritair machtsuitoefenend (+ Z - A)	gezaghebbend, wederkerig hoog in tweerichtingcommunicatie (+ Z + A)
geen gezaguitoefening, geen eisen (- Z)	verwaarlozend veronachtzamen onver- schillig, niet betrokken (- Z - A)	toegeeflijk (- Z + A)

(Naar: Maccoby & Martin 1983)

We zien vier opvoedingspatronen: autoritair, gezaghebben wederkerig, verwaarlozend en toegeeflijk. Bouwkamp (1995) heeft in dit schema de symbolen voor de dimensies verbondenheid en autonomie toegevoegd:

- + Z De ouders zorgen voor zichzelf als ouders, zij geven aan wat zij van hun kinderen nodig hebben en staan erop dat de kinderen hier gehoor aan geven.
- Z De ouders zorgen niet voor zichzelf, stellen geen eisen en maken zich afhankelijk van het gedrag van hun kinderen.
- + A De ouders zorgen voor hun kind, geven gehoor aan de wensen van hun kind.
- A De ouders zorgen niet voor hun kind, hebben geen respect of waardering voor het kind en veronachtzamen de wensen en behoeften van hun kind.

De belangrijkste conclusies die door Maccoby en Martin zijn omschreven ten aanzien van de vier opvoedingspatronen zijn samenvattend, dat;

- In een *autoritair-machtsuitoefenende* opvoedingspatroon zijn de eisen van de ouders aan de kinderen niet in evenwicht met hun acceptatie van de eisen en behoefte van de kinderen. Dit komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in het feit dat kinderen hun eigen verlangens moeten onderdrukken, ouderlijke regels staan niet ter discussie, strenge straffen worden gehanteerd bij het niet opvolgen van de eisen van de ouders. De gevolgen kunnen zijn dat de kinderen die volgens dit patroon opgevoed worden gebrekkige sociale vaardigheden hebben in het contact met leeftijdgenoten. Er is ook minder duidelijk sprake van een geweten bij de kinderen en er is een lage zelfwaardering.
- In het *toegeeflijke opvoedingspatroon* zijn de ouders tolerant, hebben een accepterende houding ten opzichte van de impulsen van het kind, straffen weinig en vermijden vaak gezag uit te oefenen en het stellen van grenzen. Ze stellen weinig eisen, staan de kinderen toe hun eigen gedrag te reguleren en hun eigen beslissingen te nemen. De gevolgen kunnen zijn dat kinderen impulsief en agressief gedrag gaan vertonen met daarbij een gebrek aan zelfstandigheid en verantwoordelijkheid.
- In het *gezaghebbende, wederkerige opvoedingspatroon* worden de kinderen geacht gehoorzaam te zijn aan de ouders en de ouders accepteren omgekeerd de verantwoordelijkheid om zoveel mogelijk gehoor te geven aan de behoeften, de (redelijke)

⁴ Kwaliteitshandboek 'Agathos' Algemeen document - identiteitsnota



eisen en de standpunten van de kinderen. Dit opvoedingspatroon, dat vooral gekenmerkt wordt door de combinatie van een hoge mate van het stellen van eisen en een hoge mate van gehoor geven aan wat de kinderen willen, is volgens vele onderzoeksbevindingen sterk verbonden met zelfstandig, sociaal verantwoordelijk gedrag van kinderen. Deze kinderen gedragen zich sociaal en intellectueel zelfbewust, hebben zelfvertrouwen en een hoge mate van zelfwaardering en zijn in staat hun agressie te beheersen. Zij treden gemakkelijk naar buiten, zijn vriendelijk, creatief, redelijk onafhankelijk. Deze opvoedingsstijl gaat gepaard met warmte en aanmoediging vanuit de ouders.

- In het *onverschillige niet-betrokken opvoedingspatroon* wordt het kind op een afstand gehouden, houdt de ouder zich met andere zaken bezig en tracht hij zijn interactie met het kind minimaal te houden. Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat een geringe betrokkenheid van de ouders het risico met zich meebrengt dat de kinderen delinquent gedrag gaan ontwikkelen.

Het **gezaghebbende, wederkerige opvoedingspatroon** lijkt het beste effect op het kind te hebben en het geheel van de relatie tussen ouder en kind. Er is sprake van dialoog, maar ouders nemen duidelijk hun gezagspositie in waardoor de zelfstandigheid, verantwoordelijkheid en respect van het kind in hoge mate bevorderd worden. Dit is dan ook het opvoedingspatroon dat wij binnen ons onderzoek als wenselijk zullen hanteren.

In de volgende subparagrafen zullen we de voorwaarden voor die wederkerige relatie, waarin het gezag van ouders en de behoeften van het kind in harmonie zijn, nader specificeren. We richten ons eerst op de relatie, vervolgens op de morele kaders waarbinnen het gezag handen en voeten krijgt en sluiten af met het functioneren van het gezag in de relatie tussen ouder en kind.

§ 2.2.2 De relatie

Volgens Van der Pas (1996) zijn er voor een goede relatie met het kind voorwaarden nodig. Een goede relatie tussen ouder en kind is de basis voor een gezagsrelatie. In de literatuur worden veel basisvoorwaarden genoemd voor de gezagsrelatie. Met betrekking tot de relatie hebben we er vijf geselecteerd, als vijf peilers voor een gezonde relatie. We hebben voor deze vijf voorwaarden gekozen omdat deze voorwaarden veel omvattend zijn. Zij vormen als het ware de bedding van de relatie waarin het gezag doelgericht en op een gezonde wijze kan functioneren.

Onvoorwaardelijke liefde

Onder onvoorwaardelijke liefde verstaan we liefde die niet afhangt of gemotiveerd wordt door het doen en laten van een ander. Het kind voelt zich, ongeacht de prestaties op school, de sport- of muziekschool of zijn succes onder tijdgenoten onvoorwaardelijk geliefd en geaccepteerd door de ouders. Het kind dat zichzelf onvoorwaardelijk geliefd en gerespecteerd weet, is in staat zichzelf te respecteren, respect van anderen te ontvangen en anderen te respecteren en te waarderen.

Betrokkenheid

In een kind gaat heel veel om. Het ziet en ontdekt nieuwe mogelijkheden in zichzelf en om hem heen. Dit schept nieuwsgierigheid, uitdaging, maar ook onzekerheid. Het is van groot belang dat de ouders betrokken zijn bij de ontwikkeling van het kind.

Onder betrokkenheid in de gezagsrelatie wordt verstaan dat je als ouder oprechte interesse hebt en je verbonden voelt met je kind. Zo leer je het kind niet alleen goed kennen, maar het kind voelt zich veilig in de nabijheid van de ouders. De ouders zijn als een betrokken coach, die weet wat zijn kind kan en welke ruimte hij hem/haar kan geven. Zo schept de betrokkenheid van de ouders een sfeer waarin vertrouwen en onzekerheid, stimulans en bescherming, uitdaging en voorzichtigheid als vanzelf hun plaats krijgen.

Tijd

Daarnaast is het voor het kind van belang of de ouders tijd nemen voor het kind. Veel ouders leven onder tijdsdruk door volle agenda's, gevuld met werk en vrijetijdsbesteding waarin tijd voor de kinderen een secundaire plaats dreigt in te nemen. Maar onvoorwaardelijke liefde en betrokkenheid moeten concreet zichtbaar worden in vrijgemaakte tijd voor het kind. Dit vraagt om het stellen van prioriteiten in het gezin en keuzes in besteden van tijd en energie.

Als ouders voldoende tijd besteden aan hun kind, zal het kind aan de ouders geen aandacht vragen door zich negatief te gaan gedragen.



Communicatie

Onder het aspect communicatie verstaan we een wederkerige uitwisseling van cognitieve gedachten en emotionele gevoelens. Goede communicatie is in iedere relatie belangrijk, maar zeker in de relatie ouder – kind. In deze relatie is er immers sprake van een verschil in beleving tussen volwassenen en kinderen. Door een open communicatie blijf je als ouder goed op de hoogte van wat er omgaat in het kind en omgekeerd leert het kind zijn gevoelens uiten. Communicatie vanuit liefde en betrokkenheid voor het kind schept transparantie en een sfeer van wederzijds vertrouwen.

Vertrouwen

Belangrijke aspecten voor het hebben van vertrouwen in elkaar is dat er sprake is van congruentie tussen wat je denkt, zegt en doet. Als er bij de ouder deze congruentie is, zijn de voorwaarden voor een goede vertrouwensband aanwezig. Als er vertrouwen is tussen ouder en kind geeft dat vaak een gevoel van geborgenheid en veiligheid.

Deze vijf aspecten zijn voor ons in ons onderzoek van groot belang en zullen we verwerken als basisvoorwaarden in het model voor een gezonde gezagsrelatie. Tussen de relatie en het uitoefenen van gezag zitten morele kaders waarin de opvoeding handen en voeten krijgt. We gaan nu wat nader in op de morele ontwikkeling van het kind en de voorwaarden daarvoor.

§ 2.2.3 Morele vorming van het kind

In de opvoeding hebben ouders de taak om hun kinderen de weg te wijzen in het leven. Duidelijke kaders van normen en waarden vormen hiervoor de basis en geven ook het doel aan van de opvoeding. Vanuit deze basis kunnen ouders werken aan het aanleren van gewenst gedrag. Verschillende aspecten spelen hierbij een rol.

Overdracht van normen en waarden

Allereerst is het aspect van de overdracht belangrijk. Het overbrengen van normen en waarden gebeurt door het voorleven van de ouders en het actief aanleren of opleggen van morele kaders. Zij leven en handelen zelf volgens principes die zij waardevol vinden. Omdat ouders vanuit bepaalde waarden leven ontstaat er overdracht⁵. Maar zij kunnen daarnaast ook morele kaders actief opleggen aan hun kinderen. De wijze waarop dit gebeurt, is niet onbelangrijk, omdat niet elke manier gewenst en blijvend resultaat heeft.

Van der Molen (1994) geeft bijvoorbeeld aan dat discipline, die is gebaseerd op ouderlijke macht, nooit zal beïnvloeden. Discipline dwingt kinderen alleen maar zich op de voorgeschreven wijze te gedragen. Discipline dwingt of voorkomt bepaalde gedragingen, maar heeft geen inspirerende en stimulerende werking. Gewoonlijk wordt het kind daardoor helemaal niet overtuigd of gemotiveerd. Het is zelfs zo dat kinderen over het algemeen op hun vorige gedragingen terugvallen, zodra de ouderlijke macht wordt opgeheven (of afwezig is), want hun behoeften en verlangens blijven immers ongewijzigd. De wijze van overdracht van morele kaders vraagt dus onze aandacht in de gezagsrelatie.

Grenzen

Een ander belangrijk aspect in de morele vorming is het stellen van grenzen. Grenzen geven aan waar ouders en een kind staan. Grenzen zijn nodig in het leven op veel gebieden om goed te kunnen functioneren. Kinderen worden niet geboren met zelfbeheersing en worden zonder grenzen geboren. Het is de taak van de ouders om het kind die grenzen aan te leren. Kinderen blijven immers kinderen, ze moeten veel ontdekken: de grenzen van hun eigen kunnen en de grenzen van wat acceptabel is en wat niet⁶. Volgens Janssen (1989) zijn er drie soorten grenzen:

1. *Grenzen met het oog op de veiligheid van kinderen.* Kinderen kunnen niet alle gevolgen van hun handelen overzien. Hoe groter ze worden des te meer inzicht krijgen ze in de voorspelbare gevolgen van hun eigen daden en des te beter kunnen ze hierop anticiperen en hun eigen veiligheid bewaken.

⁵ Struyven, K., *Groot worden: de ontwikkeling van baby tot adolescent: handboek voor (toekomstige) leerkrachten en Opvoeders*. Lannoo, Leuven, 2005.

⁶ Janssen, H. *Kinderen vragen om duidelijkheid*. Boom, Amsterdam, 1989.



2. *Grenzen die samenhangen met de behoeften van de ouders.* Ouders hebben er, net als kinderen, recht op dat er met hun overtuiging en behoeften rekening wordt gehouden.
3. *Grenzen die samenhangen met waarden.* Ouders kunnen kinderen niet dwingen om precies dezelfde waarden te hebben als zij. Ouders kunnen wel proberen daarop invloed uit te oefenen, maar een garantie dat die invloed tot het gewenste resultaat leidt, is niet vanzelfsprekend.

Janssen geeft aan dat dat ieder mens de vrijheid heeft om zijn eigen mening te hebben. Hij stelt dat er respect voor elkaar moet zijn, ook in het gezin. Hij vindt dit van onschatbare waarde. Toch heeft dit respect ons inziens wel grenzen als een kind moreel onverantwoord gedrag vertoont. Dat moeten grenzen gehanteerd worden, zo nodig worden opgelegd.

Consequent zijn in het bewaken van de grenzen blijkt een van de belangrijkste vaardigheden voor ouders⁷. Voor het bewaken van grenzen zijn regels nodig. Als ouders duidelijk hebben wat ze wel en niet willen, kunnen er concrete regels worden opgesteld. Dit kan, afhankelijk van het ontwikkelingsniveau en de soort regels, eventueel in samenwerking gedaan worden met de kinderen. De meerwaarde hiervan is volgens Bouwkamp (1995) dat de kinderen betrokken worden bij de regels en zo precies weten waarover het gaat, omdat ze hier zelf over nagedacht hebben. Een kind kan hier dan op aangesproken worden. Regels zijn nodig om aan kinderen duidelijk te maken wat ouders wel en niet willen en inzicht te verschaffen in wat goed en fout gedrag is. Regels helpen om het dagelijks leven georganiseerd te laten verlopen en maken het leven voor het kind ook overzichtelijker en voorspelbaar. Kinderen kunnen dus in de vormgeving van de regels betrokken worden. Dit is wel afhankelijk van hun ontwikkelingsniveau. Regels moeten voor de kinderen duidelijk en inzichtelijk zijn. Ouders kunnen deze duidelijkheid verschaffen door de regels toe te lichten en aan de overtreding van deze regels 'logische' consequenties te verbinden.

Het is belangrijk dat ouders op een lijn staan voor wat betreft de regels in het gezin. Zij zijn een team en moeten in de regels eenduidig en authentiek zijn. Bouwkamp (1995) geeft aan dat een persoonlijke relatie is gebaseerd op persoonlijke reacties en persoonlijke autoriteit, niet op regels en macht alleen. Dat wil niet zeggen dat regels niet belangrijk zijn. Regels zijn nodig om duidelijkheid te scheppen en de dagelijkse omgang te vereenvoudigen en te bewaken. Maar wanneer een kind het gevoel krijgt dat het houden aan de regels belangrijker is dan zijn persoonlijke wensen en behoeften, schaadt dit zijn gevoel van eigenwaarde en zal het zich hoe dan ook verzetten.

Straffen en belonen

Ook straffen en belonen spelen een belangrijke rol bij de morele vorming van kinderen. Straffen en belonen raakt direct het gezag van de ouder. In deze paragraaf gaan we bewust niet in op de discussie over lijfstraffen, omdat dit te ver voert voor ons onderzoek.

Straffen heeft zin volgens Janssen (1989). Hij stelt het volgende:

- Straf moet bij wijze van uitzondering gehanteerd worden en niet als regel, een enkele keer straffen kan geen kwaad;
- De straf moet meteen na de overtreding gegeven worden en natuurlijk met tekst en uitleg, zodat het kind het verband beseft tussen zijn gedrag en de strafmaatregel;
- De straf moet in verhouding staan tot de overtreding: als een kind een maand lang de deur niet uit mag of geen zakgeld krijgt omdat het een keer 10 minuten te laat thuis komt, is dat natuurlijk niet redelijk;
- En het allerbelangrijkste: na de straf is het ook echt over. Als ouders daarna nog een geïrriteerde houding aannemen, kan dat voor het kind een soort extra sanctie, een dubbele straf zijn.

Verder stelt Janssen dat het bestraffen van ongewenst, onacceptabel gedrag een negatieve manier van aandacht geven is. Veel ouders gaan ervan uit dat kinderen de straf die ze krijgen na hun 'daad' zo vervelend vinden, dat ze dat gedrag in de toekomst wel zullen vermijden. Straf heeft echter lang niet altijd dat gewenste resultaat en als het dat misschien wel heeft, is de kans groot dat er andere, onbedoelde en ongewenste neveneffecten zijn, zoals, het kind dat op een negatieve manier aandacht

⁷ Terpstra, J. *Duidelijke ouders, ouderschap in een verwarrende tijd*. Boekencentrum Zoetermeer, 2008.



vraagt, waar straf op volgt. Straf wordt door het kind als bevrediging gezien van zijn behoefte aan aandacht.

Straf is er in allerlei soorten en maten:

- Ouders kunnen hun kind een vervelend karweitje laten doen
- Ze kunnen het kind ook iets vervelends laten ervaren
- Ze kunnen het kind iets fijns, iets lekkers onthouden
- Een boze blik of een afwijzing

Janssen geeft aan dat er een groot risico is wanneer er veelvuldig en vooral van streng straffen sprake is. Hierdoor wordt het kind angstig en wantrouwend.

Van Grimhuijzen (1994)⁸ maakt een belangrijke opmerking over straffen. Hij stelt dat straffen betrekking heeft op de basishouding van de ouders in de relatie tot hun kind. Grimhuijzen geeft aan dat een ouder er te allen tijde voor moet zorgen dat berispen of straffen plaatsvindt in een sfeer van vertrouwen, wederzijdse genegenheid en liefde (zie 2.1.2).

Naast het straffen gaat het ook om belonen, omdat anders het evenwicht weg is en men bij straffen alleen in een negatieve spiraal zou kunnen komen. Belonen van gewenst, acceptabel gedrag heeft in de praktijk positievere effecten dan het straffen van onacceptabel gedrag. Als gewenst gedrag beloond wordt, versterken de ouders daarmee bij hun kind de prikkel-reactie-keten op een heel aangename manier⁹.

Belonen is volgens Janssen een positieve manier van aandacht geven. Het gewenste gedrag van het kind wordt op een heel aangename manier versterkt. De relatie met het kind wordt er ook prettiger door: een relatie waarin complimentjes, schouderklopjes, knuffels en knipogen worden gegeven, is veel aangenamer dan een relatie waarin vooral op fouten en overtredingen wordt gelet. Ook moeten beloningen in verhouding staan tot het gedrag dat het kind heeft laten zien. Veel en uitbundig belonen heeft wel een risico: sommige kinderen worden er afhankelijk van en doen niets meer als er niet op een of andere manier een beloning tegenover staat. Kinderen moeten leren waarderen wanneer ze een complimentje, een knuffel of een andere niet-materiële beloning krijgen.

Het gevaar bestaat dat het kind gemotiveerd wordt zich te gedragen door de sancties en de beloningen. De essentie van het gedrag raakt dan voor de opvoeder en het kind uit beeld. Belonen moet daarom bij voorkeur niet bestaan uit geld of materiële dingen, maar uit waardering. Vaak kunnen kinderen geholpen worden om de *logische consequentie* in te zien van positief gedrag. Het delen van een snoepje of het goedmaken van een ruzie, dragen bij aan het welzijn van elkaar. Dit toelichten en waarderen met een paar woorden helpt het kind om zichzelf en zijn gedrag te begrijpen in samenhang met de wereld om hem/haar heen.

Gezag

Een laatste belangrijk aspect van de morele vorming van kinderen is gezag. Eén van de fundamentele karakteristieken van de relatie tussen ouder en kind is, dat de ouders in psychologisch opzicht groter zijn dan het kind¹⁰.

Om gezag uit te oefenen moet je volgens Bouwkamp (1995) als ouders in staat zijn voor je eigen behoeften op te komen. Van daaruit kunnen ouders hun eigen grenzen stellen. Je moet dus weten wat je wel en wat je niet wilt: eisen geven aan wat je wilt en grenzen geven aan wat je niet wilt. Het is belangrijk dat ouders bij de opvoeding duidelijk het heft in handen hebben volgens Bouwkamp. Het is daarbij wel belangrijk dat ze zich laten leiden door de ontwikkelingsfase en de leeftijd van het kind. Het gaat er om dat het kind voelt dat je de baas bent. Niet omdat je als ouder je recht moet halen, maar om te laten merken dat je het beste met je kind voor hebt.

Als ouder is het goed om de metapositie (helikopterpositie) in te nemen. Volgens Van der Pas (1996) is het zo dat de ouder in de metapositie boven het kind en ook boven zichzelf moet staan. De ouder houdt hierdoor zicht op zichzelf als ouder. Het vermogen van een ouder om te reflecteren betekent dat deze metapositie er een is van beleidsniveau. Het is als zodanig bovengeschild aan het uitvoerend

⁸ Grimhuijzen, T. van, *Van last tot lust. Het opvoeden van pubers*. SPW, Amsterdam, 2007.

⁹ Janssen. H. *Kinderen vragen om duidelijkheid*. Boom, 1989.

¹⁰ Gordon, T., *Luisteren naar kinderen. De nieuwe methode van overleg in het gezin*. Tirion, Baarn, 1996.



niveau van de werkvloer. Volgens van der Pas ontmoeten op metaniveau de concrete ervaringen van de ouder en de normen die de ouder zichzelf oplegt vanuit zijn besef van verantwoordelijk-zijn elkaar. De metapositie is beschouwend en afstandelijk. De relatie die de ouder vanuit die positie heeft met het kind is een andere dan die op de werkvloer.

Bouwkamp (1995) geeft aan dat het een taak van de ouders is om hun gezag over hun kinderen in de loop van de jaren steeds meer over te laten gaan in de persoonlijke verantwoordelijkheid van het kind. Dat begint al vroeg en heeft alles te maken met kinderen verantwoordelijk stellen, voor zover dit mogelijk is. Gehoorzaamheid kan men eisen en afdwingen, maar dit is een te beperkte aanpak om op te voeden tot verantwoordelijkheid en volwassenheid. Door een onwillig kind streng aan te spreken, krijgt het de kans zelf zijn dwarse gevoelens de baas te worden. Dat zijn waardevolle lessen in volwassenwording en het leren omgaan met eigen impulsen en driften. Maar het is ook belangrijk om voor een kind de zin en de onzin van bepaald gedrag duidelijk te maken. Het kind moet de consequenties van zijn gedrag leren inzien in relatie tot anderen. Zo zal het zijn verantwoordelijkheid leren die hij heeft naar anderen toe. Streng toespreken of een sanctie is belangrijk, maar het lerend aspect van de opvoeding mag niet ontbreken.

Conclusie

Vanuit bovenstaande noties uit de literatuur blijkt hoe belangrijk het is dat ouders bouwen aan de relatie met hun kind. We wijzen hier nogmaals op de voorwaarden voor deze relatie, zoals we die genoemd hebben in paragraaf 2.1.2. Alleen binnen de bedding van een vitale relatie kunnen normen en waarden worden overgebracht op de kinderen, kunnen kinderen worden begeleid in het overnemen van hun eigen verantwoordelijkheden en kunnen de ouders hun gezag hierin op een goede en opbouwende wijze inzetten in de verschillende ontwikkelingsfasen van hun kind. Het bepalen van de morele kaders is een zaak van de ouders met hun eigen inzichten. Er wordt in onze samenleving verschillend gedacht over wat moreel wel of niet verantwoord is. Wat we in ieder geval kunnen stellen is dat het de taak is van de ouders om hier gericht op te reflecteren, zodat zij een consistente lijn kunnen hanteren en dit ook uit kunnen leggen aan hun kind. In de nu volgende paragraaf gaan we op deze zaken reflecteren vanuit Bijbels perspectief.

§ 2.3 De gezagsrelatie in het gezin vanuit Bijbels perspectief

“Opvoeding draait niet om de ouders of de kinderen, maar om God. Deze evenwichtige benadering verenigt de ouders én de kinderen in een gedeeld doel: het dienen van God.”
(R. Arbus, 2006)¹¹.

In de vorige paragraaf hebben we de gezagsrelatie in het gezin bestudeerd vanuit de psychologie en pedagogiek. In deze paragraaf beginnen we met de beantwoording van de vraag door middel van een literatuurstudie over de Bijbelse kijk op gezagsrelatie tussen ouder en kind. We houden hierbij dezelfde structuur aan als in de vorige paragraaf, namelijk: Eerst willen we enkele uitgangspunten benoemen vanuit de Bijbel en daarna ingaan op de vijf basisvoorwaarden bekeken vanuit Bijbels perspectief.

Een paar punten gelden voor ons als belangrijke uitgangspunten. In de eerste plaats komt de centrale plaats van God in ons bestaan naar voren. In de tweede plaats staat de mens in relatie tot zijn Schepper. We kunnen dus niet over het functioneren van de mens spreken – dus ook niet over gezagsrelatie – als God buiten beschouwing blijft. Dit betekent dat we in ons spreken over gezagsrelatie alleen daaraan recht kunnen doen vanuit een luisterhouding naar Gods Woord. In de derde plaats is er sprake van een breuk tussen Schepper en schepsel waardoor er een situatie van gebrokenheid is ontstaan. Deze gebrokenheid wordt zichtbaar in iedere vorm van relatie en communicatie en dus ook in de ouder-kind relatie. Dit vormt de context waarin de gezagsrelatie tussen ouder en kind gestalte krijgt; dus geen ideale uitgangspositie. Dit moet ons ook alert maken om een model te verwachten dat honderd procent garantie biedt op een gezonde gezagsrelatie of een vlot herstel ervan. Het werken aan een goede en Bijbels geïnspireerde gezagsrelatie vraagt veel inzet, geduld en uithoudingsvermogen. Toch mogen we vanuit het Evangelie wel uitgaan van positieve mogelijkheden die God ons biedt in het Evangelie. Hij geeft ons Zijn Woord dat richting geeft in allerlei aspecten van ons bestaan, maar ook zijn belofte dat Hij gehoorzaamheid zegent. Zijn voorschriften

¹¹ Arbus, R., *Happiness is homemade. A Torah approach to personal growth, marital harmony, and childrearing*. Mesorah Publications, Ltd, New York, 2006.



zijn goed voor mens en samenleving. Dit schept perspectief in ons werken met Bijbelse richtlijnen die bijdragen aan een gezonde gezagsrelatie tussen ouder en kind.

§ 2.3.1 De relatie

Onvoorwaardelijke liefde – acceptatie

Het gaat in de opvoeding niet om het succes van ouder of kind. De basis moet onvoorwaardelijke liefde zijn. Ongeacht het gedrag van het kind of zijn/haar succes op school of werk, moeten de ouders het kind liefhebben; het is Gods handwerk. In het Oude Testament zien we dat God Israël liefheeft, ondanks hun ongehoorzaamheid en dwaling (Maleachi 1:2). Dit voorbeeld kunnen we gebruiken voor ouders in hun relatie met de kinderen. Ook zij moeten hun kinderen onvoorwaardelijk liefhebben.

“A parent’s love for his child is only a faint shadow of Hashem’s love for each and every one of us”¹²

Ook in het Nieuwe Testament vinden we de algemene regel van de liefde terug. Deze liefde wordt geïllustreerd in de liefde van God die zichtbaar wordt in de overgave van Jezus Christus aan het kruis van Golgotha. Deze liefde is onvoorwaardelijk en heeft maar een intentie: herstel van de relatie met schuldige mensen. Het is deze liefde die nu ook de christelijke gemeenschap moet domineren (1Johannes 4). Dit geldt dus ook voor de gezinnen die deel uit maken van de christelijke gemeenschap.

Betrokkenheid

Betrokkenheid op de kinderen betekent aandacht en belangstelling voor het algehele welzijn van het kind. In Deuteronomium 6 vers 5 tot 7 staat:

“Zo zult gij den Heere uw God liefhebben met uw ganse hart en met uw ganse ziel en met al uw vermogen. En de deze woorden die ik heden gebied, zullen in uw hart zijn. En gij zult ze uw kinderen inscherpen en daarvan spreken, als gij in uw huis zit en als gij op den weg gaat, en als gij nederligt en als gij opstaat.”

Dit betekent dat ouders de kinderen niet vrij laten, maar betrokken moeten zijn op het geestelijke welzijn van hun kinderen. Dit betekent leren om God lief te hebben en te dienen. Uit de tekst blijkt dat deze betrokkenheid niet voor een moment is op de dag, maar dat er sprake is van een continuïteit in het bezig zijn met de kinderen en het leiden van de kinderen tot Gods doel: een leven overeenkomstig Zijn wil.

Tijd

Uit Deuteronomium 6: 5-7 blijkt dat tijd investeren in het kind een gebod is. Hoewel het goed is om afgemeten tijden te reserveren om écht met de kinderen bezig te zijn, wijst deze tekst er ons op dat kinderen constante aandacht vereisen. Het is belangrijk voor een kind dat hij of zij alle terreinen van het leven leert te verbinden met gehoorzaamheid aan Gods Woord. Als een kind dit leert en ook terugziet in het handelen van de ouders ondersteunt dit de gezagsrelatie; de ouders zijn congruent en betrouwbaar en representeren de nabijheid en het gezag van God. De opdracht van Deuteronomium 6: 5-7 vergt veel tijd, creativiteit en inzet van de ouders.

Communicatie

Ook in de geloofsopvoeding komt het aan op een goede communicatie. Dit betekent een relatie met je kind waarin geen plaats is voor onverschilligheid of machtsmisbruik. Paulus zegt in Éfeze 6: 1-4 het volgende:

“Gij kinderen, zijt uw ouderen gehoorzaam in den Heere; want dat is recht. 2. Eert uw vader en moeder (wat het eerste gebod is met een belofte), 3. Opdat het u welgaat, en dat gij lang leeft op de aarde. 4. En gij vaders, verwekt uw kinderen niet tot toorn, maar voedt hen op in de lering en vermaning des Heeren.”

¹² Arbus, R., *Happiness is homemade. A Torah approach to personal growth, marital harmony, and childrearing*. Mesorah Publications, Ltd, New York, 2006, 85. ‘Hashem’ betekent ‘de Naam’. Hiermee wordt verwezen naar de God van Israël.



Van de ouders wordt verwacht om de kinderen te vormen tot navolging van het Woord van Jezus Christus. De wijze waarop dit gecommuniceerd moet worden mag geen verbittering in de hand werken. Dit betekent open en liefdevolle manier van communicatie waarin rekening wordt gehouden met de beleavingswereld van het kind. Van het kind wordt een positieve respons verwacht in woord en daad. Het is van belang om in de (geloofs)opvoeding recht te doen aan de verschillende ontwikkelingsstadia van het kind. We kunnen hierbij denken aan wat Paulus zegt in het hoofdstuk over de liefde, 1 Korinthe 13:11;

“Toen ik een kind was, sprak ik als een kind, was ik gezind als een kind, overlegde ik als een kind; maar wanneer ik een man geworden ben, zo heb ik teniet gedaan hetgaan eens kinds was”

Het is dus van belang om je aan te passen aan het niveau van het kind. Om dit te kunnen doen is wederkerigheid in de communicatie onmisbaar. Het gaat niet alleen om doorgeven van informatie en normen en waarden, maar ook om het luisteren naar het kind, hoe het kind dit verwerkt.¹³ Zo blijft de relatie betrokken en daarin is wederkerige communicatie onmisbaar.

Vertrouwen

Bij het punt van tijd hebben we al gewezen op het belang van congruentie in de opvoeding en de tijd die dit vergt. Hier kunnen we dit nog eens expliciet maken. Ouders die voorleven wat ze voorzeggen, zijn voor het kind betrouwbaar. Zij menen wat zij zeggen. Wat zij belangrijk vinden voor het kind vinden zij, als het goed is, ook zelf belangrijk. Dit is het uitgangspunt in Deuteronomium 4:10b;

“Vergader Mij dit volk, en Ik zal hun Mijn woorden doen horen, die zij zullen leren, om Mij te vrezen al de dagen, die zij op de aardbodem zullen leven, en zij zullen ze hun kinderen leren”¹⁴

De volgorde in deze tekst is dat eerst de ouders de woorden van God ‘zullen leren’ én dat zij God ‘vrezen al de dagen, die zij op de aardbodem zullen leven’. Vervolgens zullen zij ‘hun kinderen leren’ de woorden van God. Er is dus congruentie in wat de ouders zelf doen en denken en wat zij hun kinderen willen bijbrengen. De onderliggende Bijbelse reden is dat God de Gezagsdrager is van de ouder en de ouders representant is van God. Zo wordt voor het kind het verband en verbond tussen de ouders en God, onlosmakelijk verbonden met de band van het kind en de ouders. De betrouwbaarheid van de ouders impliceert ook de betrouwbaarheid van God. Zo zal de loyaliteit van het kind naar zijn ouders ook doorwerken in de loyaliteit naar God. Dit is in ieder geval de Bijbelse richting van denken.

§ 2.3.2 Morele vorming van het kind

Overdracht

De overdracht van normen en waarden in de ontwikkeling van een kind krijgt in de Bijbel primair gestalte in de relatie tussen de ouder en het kind. Deze relatie heeft daarom noodzakelijk een hiërarchisch karakter. Dit blijkt duidelijk uit het 6^e gebod: “Eert uw vader en uw moeder” (Exodus 20:12, Éfeze 6:1; Kolossensen 3:20). Het ‘eren’ van vader en moeder betekent zoveel als respecteren. De relatie tussen de ouder en het kind is er niet een van gelijkheid. Het kind heeft het gezag van de ouders te respecteren. De vraag is waarom het zo belangrijk is dat ouders gerespecteerd moeten worden. Hier zijn meerdere redenen voor.

In de eerste plaats leert het kind om zich te onderwerpen aan het gezag van de ouder. Dit krijgt vanuit de Bijbelse context zin en doel, als we bedenken dat de ouders aangesteld zijn als gezagsdragers door God. Het gezag van de ouders is dus gedelegeerd gezag. De hiërarchie in de gezagsrelatie staat dus niet op zichzelf, maar heeft een doel. Op deze manier leert het kind zich ook te onderwerpen aan het gezag van God. Het gezag van de ouders ligt in het verlengde van het gezag van God. God is de derde Partner, die man en vrouw aan elkaar geeft en aanstelt als gezagsdragers voor hun kinderen. Daarom is het belangrijk dat kinderen hun ouders respecteren.

¹³ Ook in de Bijbel zien we dat God zich in zijn spreken tot Israël soms aanpast aan de heersende cultuur en gewoonten, zonder overigens over de grenzen van zijn gestelde wetten heen te gaan.



*"But the truth is that we should respect people of authority by virtue of their roles. Anyone who holds a position of authority does so only because Hashem appointed him to his task. We must respect authority figures not because of who they are, but as a sign of respect to the One Who appointed them."*¹⁵

Zoals in de inleiding als is opgemerkt, bevinden we ons in een gebroken werkelijkheid. Toch wordt hierdoor bovenstaande visie niet ontkracht. Het blijft dus volgens de Bijbel het uitgangspunt, ondanks dat de ouders fouten maken in de opvoeding. Dit komt door de zonde en geen mens ontkomt aan de gevolgen hiervan. God heeft het kind ouders gegeven die in het uitoefenen van gezag soms tekortschieten. Voor kinderen is een belofte gegeven als het zich schikt in de gezagsrelatie met de ouder.

*"Gij kinderen zijt uw ouders gehoorzaam in de Heere; want dat is recht. Eert uw vader en uw moeder (wat het eerste gebod is met een belofte, opdat het u welga en dat gij lang leeft op de aarde)".*¹⁶

God wil het respecteren van het ouderlijk gezag in liefde en trouw zegenen. Aan de andere kant is vooral in het Oude Testament het verachten van het ouderlijk gezag verbonden met zware straffen.¹⁷ Hoewel we deze wetten onder het Nieuwe Testament niet meer hanteren, geeft het wel aan hoe het gezag van de ouder wordt erkend en gehandhaafd.

Volgens de Bijbel voeren ouders het gezag uit, in gehoorzaamheid aan de wil van God. Dit zal alleen gaan in afhankelijkheid van God. Gehoorzaamheid aan God is het fundament van het ouderlijk gezag volgens de Bijbel. Als een ouder op deze manier vorm wil geven aan zijn gezag, dan zal een ouder moeten beseffen dat alleen reageren vanuit een emotie richting het kind niet Bijbels te verantwoorden is. Efeze 6: 4 en Kolossensen 3: 21 geven aan:

"En gij vaders, verwekt uw kinderen niet tot toorn, maar voedt hen op in de lering en vermaning des Heeren"

"Gij vaders, tergt uw kinderen niet, opdat zij niet moedeloos worden"

Als kinderen merken dat hun ouders God proberen te gehoorzamen zal deze uitwerking hebben op de kinderen en zullen ze eerder de neiging hebben om hun ouders ook te gehoorzamen. Het is een taak van ouders om hun kinderen voor te leven in het gehoorzamen aan God¹⁸. Hierbij is het gebed ook een belangrijk middel wat God gegeven heeft. Volgens Meeuwen en van Dam (2001) wordt er onder morele ontwikkeling verstaan, de ontwikkeling van een eigen geweten dat als leidraad kan dienen bij het maken van keuzes. De morele ontwikkeling van kinderen heeft te maken met waarden en normen die hen zijn bijgebracht en voorgeleefd. In Bijbelse perspectief worden deze normen en waarden niet zelfstandig ontwikkeld, maar komen vanuit het woord van God tot ons.

Grenzen

Grenzen stellen is belangrijk. Arbus (2006) merkt hierbij op, dat je hierin best naar je kind mag luisteren. Het geeft het kind het gevoel van eigenwaarde. Maar let op! Arbus geeft hier een belangrijke voorwaarde om het ouderlijk gezag intact te houden.

*"You must also be firm in setting boundaries. A child must speak respectfully to his parents. Asking your child for advice draws the two of you closer, but it should not place you on equal ground. A Child must understand that it is his parents who make the final decisions."*¹⁹

¹⁵ Arbus, R., *Happiness is homemade. A Torah approach to personal growth, marital harmony, and childrearing*. Mesorah Publications, Ltd, New York, 2006, 51.

¹⁶ Bijbel: Efeze 6: 1-3

¹⁷ Bijbel: Exodus 21:15, Mattheus 15:4

¹⁸ Bijbel: Deuteronomium 6: 6,7.

¹⁹ Arbus, Rachel, *Happiness is homemade. A Torah approach to personal growth, marital harmony, and childrearing*. Mesorah



We zien dat Arbus dus vanuit de Thora tot een wederkerig opvoedingspatroon komt, maar dat het gezag van de ouder uiteindelijk prevaleert boven de behoeften van het kind. Dit is begrijpelijk vanuit de volgorde dat het kind onder de ouder staat en de ouder onder het gezag van God. Maar binnen deze hiërarchie wordt de eigenwaarde van het kind erkent in gezond overleg.

Cloud en Townsend (2000) geven aan dat kinderen zich grenzen eigen maken door relaties en discipline. Het is voor kinderen belangrijk om te leren wie ze zijn en ook te leren waar ze verantwoordelijk voor zijn. Ouders moeten duidelijke grenzen bepalen en zo met het kind omgaan, dat ze leren begrijpen waar hun eigen grenzen liggen. Als het duidelijk is waar de grenzen liggen, ontwikkelen zich bij de kinderen een aantal goede eigenschappen, waaronder:

Identiteit: ze weten duidelijk wie ze zijn.

Verantwoordelijkheid: ze weten waar ze verantwoordelijk voor zijn.

Respect: ze zijn in staat lief te hebben en respect te tonen op vrijwillige basis en te ontvangen.

Competentie: ze zijn in staat zelfstandig te kiezen tussen meerdere mogelijkheden.

Inzicht: ze begrijpen dat ze als ze goede keuzes maken de dingen goed gaan en als ze slechte keuzes maken ze daar de negatieve consequenties van zullen dragen.

Door grenzen leert een kind zichzelf kennen als iemand die verantwoordelijk is, ten opzichte van zichzelf, anderen en God. Juist door grenzen kan een kind zijn eigen identiteit onderscheiden.

“De essentie van grenzen stellen, is zelfbeheersing, verantwoordelijkheid, vrijheid en liefde. “Met grenzen definiëren wij onszelf. Zij laten zien wat van mij is en wat niet van mij is.”²⁰

“Opvoeden is meer dan gewennen aan regels: het is het kind leren zich verantwoordelijk te gedragen in vrijheid.”²¹

Zo beschouwd is het stellen van grenzen onmisbaar, maar het biedt ook perspectief voor het kind zelf.

Straffen en belonen

In de Bijbel wordt soms rigoureuus gesproken over het stellen van grenzen bij kinderen. Als een kind niet luistert, mag het gestraft worden. Lijfstraffen worden hier niet uitgesloten. Hoewel de Bijbel geen kant en klare voorschriften geeft hoe wij in deze tijd en cultuur moeten omgaan met straffen, krijgen we wel een bepaalde richting aan gewezen. Het kind kan en mag gecorrigeerd worden. Over eventuele straffen of sancties wordt op verschillende wijze gesproken in de Bijbel. Samenvattend kunnen we hiervan zeggen, dat ze gepast zijn als ze geen schade aan richten aan het lichamelijke en geestelijke welzijn van het kind.

We hebben eerder gezien dat in de Bijbel, dat een ouder een kind moet liefhebben en dat de ouder het kind niet tot toorn mag verwekken. Een ouder moet laten voelen dat hij van het kind houdt. Ouders moeten zich daarom af vragen wat het doel is van straffen en of het in het belang van het kind is. Straf moet nooit een doel in zichzelf worden of een middel waardoor ouders hun frustratie kunnen uiten. De straf dient om het goede te leren. Dit betekent dat we niet zo maar straffen, maar met een doel. Cloud en Townsend geven hier een belangrijke aanwijzing vanuit Galaten 6:

“Door consequenties te verbinden aan gedrag wordt de verantwoordelijkheid van de ouder overgebracht op het kind. Het wordt zijn eigen probleem. (...) De wet van ‘zaaien en oogsten’ leert kinderen zelfbeheersing (Galaten 6:7b), één van de belangrijkste lessen in dit leven. Ze leren dat ze zelf macht hebben over de kwaliteit van hun eigen leven.”²²

Publications, Ltd, New York, 2006, 99.

²⁰ Cloud, Dr. Henry, Townsend, Dr. John, *Grenzen, wanneer zeg ik ja, wanneer zeg ik nee, hoe bepaal ik mijn eigen grenzen*. Koinonia, 1997, Hoornaar.

²¹ Amstel, van, Ds. J., e.a., *Christelijk gezinsleven*. Boekencentrum, 's-Gravenhage, 1990.

²² Cloud, Dr. Henry, Townsend, Dr. John, *Grenzen & Kinderen, wanneer zeg je ja, wanneer zeg je nee, als je je kinderen wilt helpen hun leven op orde te krijgen*. Koinonia, Hoogblokland, 2000, 63-64.



Het is niet de bedoeling dat ouders hun kinderen prikkelen of tot irritatie brengen²³. Dit roept juist gevoelens van wraak en afzet op. Een belangrijke richtlijn die aangegeven wordt in het boek van Rachel Arbus waar het gaat om straffen en belonen is, dat het bijdraagt om te komen tot zelfregulering door het kind zelf. Hiermee bedoelt zij dat er een duidelijk verband moet zijn tussen de overtreding van de regel en de straf/consequentie. Haar punt is hiermee dat de straf een educatief doel dient, anders levert het alleen wat op de korte termijn op.

*“Reward and Punishment are powerful tools. They can help put children to bed, keep children quiet in class (...). It is a popular method because it brings quick results. But it also carries a hefty price tag”*²⁴

De prijs is dat kinderen tijdelijk het gedrag aanpassen, maar niet structureel leren afkeuren. Beter is straffen met een educatief doel. Dit vraagt een dubbele focus van de ouders. Enerzijds moeten zij de normen en waarde ontleenen vanuit Gods woord en anderzijds die op creatieve wijze toepassen in de morele vorming van hun kinderen in de huidige tijd en cultuur. Dit verwerken van de sancties die het kind krijgt opgelegd bij fout gedrag vraagt veel inzet en creativiteit van de ouders.

§ 2.3.3 De gezagsrelatie in Bijbels perspectief

We hebben in voorgaande subparagrafen inmiddels gezien dat gezag niet iets kouds is; het is in Bijbels licht doortrokken van liefde en trouw²⁵. De kinderen moeten merken dat ouders het voor elkaar op nemen en van elkaar houden. De kinderen kunnen aan het gedrag van hun ouders merken dat respect, liefde en trouw van groot belang zijn. Als zij dit voorbeeld hebben, zullen zij zelf dit eerder proberen na te leven²⁶.

*“God geeft, zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament, concrete, praktische, geïnspireerde, en daarom gezaghebbende richtlijnen. Hij gaf Zijn Woord om in de omstandigheden waarin Hij ons in Zijn soevereine liefde en wijsheid laat verkeren, te laten weten hoe te reageren, zoals het Hem behaagt, zodat Hij wordt verheerlijkt. Gods Woord is niet in eerste instantie een theoretisch studieobject, maar wel degelijk een praktisch Boek: een lamp voor onze voet en een licht op ons pad (Psalm 119:5).”*²⁷

Kinderen zijn volgens de scheppingsorde van God aangewezen op hun ouders. Ouders zijn de gezagsdragers en volgens de Bijbel hoort een kind te zien dat God achter de gezagspositie van ouders schuil gaat. In het respecteren van de ouders respecteert het kind God. Ouders zijn het instrument in Gods hand. Ouders oefenen Gods gezag uit over het kind. Zij geven als het ware Gods gezag door aan hun kind²⁸. Het gezag van een ouder vloeit voort uit het feit dat ouders het Beeld van God moeten dragen. Als een ouder of een kind dit gezag aanraakt, raakt het ook Gods gezag aan.

Als ouders hun kinderen hebben laten dopen, hebben zij hun jawoord gegeven op vragen waaruit blijkt dat zij hun kinderen op een Bijbelse manier willen voorleven en opvoeden naar het Woord van God. De vragen luiden als volgt²⁹:

²³ Efeze 6:4, Kolossensen 3:21

²⁴ Arbus, R., *Happiness is homemade. A Torah approach to personal growth, marital harmony, and childrearing*. Mesorah Publications, Ltd, New York, 2006, 145.

²⁵ Sliedrecht, Van J. *Mijn wet in uw binnenste*. Den Hertog B.V., Houten, 1988.

²⁶ Van Kooten. R. *Eert uw vader en uw moeder*. Den Hertog B.V., Houten, 1995.

²⁷ Vriese, De, Jef. *Helpen met de Bijbel*. CPC, Leuven/Heverlee, België, 2007.

²⁸ Van Kooten. R. *Eert uw vader en uw moeder*. Den Hertog B.V., Houten, 1995.

²⁹ Liturgische formulieren uit de Gereformeerde traditie. Een hertaling, Zoetermeer, 2004 (5^e druk).



Ten eerste: Belijdt u dat onze kinderen, hoewel ze in zonden ontvangen en geboren zijn en daarom aan allerlei ellende, zelfs aan de verdoemenis onderworpen zijn, nochtans in Christus geheiligd zijn en daarom als leden van de gemeente van Christus behoren gedoopt te zijn?

Ten tweede: Belijdt u dat de leer van het Oude en Nieuwe Testament, dat in de artikelen van het christelijk geloof samengevat en hier in de christelijke kerk onderwezen wordt, de ware en volkomen leer van de zaligheid is?

Ten derde: Beloofd u en neemt u voor uw rekening deze kinderen, van wie u de vader en de moeder bent, bij het opgroeien in deze leer naar uw vermogen te onderwijzen of te laten onderwijzen? Wat is hierop uw antwoord?

Een vader en moeder die in liefde hun kinderen opvoeden 'in de lering en vermaning des Heeren' betonen hen heel wat meer liefde dan ouders zoals Eli, die zijn zonen niet corrigeerde toen zij goddeloos handelden (1 Sam 3:13)³⁰. Het begrenzen van de bewegingsruimte van het kind wordt gemotiveerd vanuit de liefde. De ruimte die het kind krijgt wordt vanuit het Bijbelse perspectief bepaald door God. Zijn regels geven veiligheid en zekerheid. Zij zijn goed voor de mens en samenleving. Kinderen die hierin strak worden opgevoed, zullen veel meer rust ervaren en dit zal de vertrouwensband met de ouders ten goede komen³¹.

"De roede en de bestraffing geven wijsheid, maar een kind, dat aan zichzelf gelaten is, beschaamt zijn moeder" (Spr.29:15).

§ 2.4 De verstoorde gezagsrelatie

"Well, iff a kid is acting up or crazy, we assume that the family hierarchy is in confusion."
Jay Haley (1982)

In de vorige twee paragrafen hebben we de gezagsrelatie in het gezin bestudeerd vanuit de psychologie, de pedagogiek en vanuit de Bijbel. Vanuit deze uitkomsten willen we de verstoorde gezagsrelatie beschrijven.

§ 2.4.1 Een verstoorde gezagsrelatie: wanneer?

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat (zoals van Van Acker, 1998)³² er vaak een verband is tussen het probleemgedrag van kinderen en gezagsproblemen vanuit de ouders. We willen in dit hoofdstuk eerst ingaan op de indicatoren van verstoorde gezagsrelaties en de mogelijke effecten die dit heeft op de ontwikkeling van het kind. Daarna zal beschreven worden hoe de problemen op het gebied van de gezagsrelatie kunnen worden beperkt. Als laatste beschrijven wij de vermijdingsstrategieën van ouders, waar door het probleem eerder verder escaleert dan dat het wordt opgelost.

Wanneer kan er gezegd worden dat er sprake is van een verstoorde gezagsrelatie? Dit is niet eenvoudig te definiëren, evenmin als het aanreiken van een passende methodiek. Dat het lastig is om specifiek aan te geven wanneer een gezagsrelatie verstoord is, wordt onderstreept door het feit dat Bureau Jeugdzorg de Delta-methode gebruikt waarin ook maar enkele richtlijnen gegeven worden rondom het observeren en interveniëren in een gezagsrelatie tussen ouder en kind. Een deel van deze richtlijnen is aangepast en gebruikt voor dit onderzoek³³.

De volgende zaken indiceren een verstoorde gezagsrelatie. De lijst is niet uitputtend, maar noemt wel de belangrijkste indicaties.

³⁰ Spreuken 13:24, 23:13.

³¹ Arbus, Rachel, *Happiness is homemade. A Torah approach to personal growth, marital harmony, and childrearing*. Mesorah Publications, Ltd, New York, 2006, 121.

³² In: Bouwkamp, Roel, Sonja, *Psychosociale therapie voor kind en gezin*. De Tijdstroom, Utrecht, 1995.

³³ Zie website: <http://www.piresearch.nl/Praktijkonderzoek/c-downloads/Delta.htm>. sept.2007.



Indicatie ouders:

- **Signaal ouders:** als ouders aangeven dat de gezagsrelatie verstoord is.
- **Verwaarlozing:** kind verwennen om gezag af te kopen of niet investeren in de gezagsrelatie.

Indicatie kinderen:

- **Signaal kind:** kind(eren) geven aan dat de gezagsrelatie verstoord is.
- **Parentificatie:** kinderen gaan in verregaande mate taken overnemen van ouders. Dit werkt een verwarring in de hand van de rol van ouder - kind en verstoord een gezonde gezagsrelatie.
- **Geen waardering:** kinderen bij wie een gezonde waardering ontbreekt voor hun ouders ontberen doorgaans een gezonde gezagsrelatie waar ouders hun liefhebbende meerderen zijn.
- **Grenzeeloos gedrag:** doorgaans een indicatie dat het kind geen grenzen heeft leren hanteren. Soms veroorzaakt doordat voor het kind de regels en grenzen niet duidelijk zijn.
- **Niet accepteren van regels:** het kind is gewend zelf de regels te bepalen, dus accepteert die ook niet in andere situaties. Het gaat hier mis op het tweede niveau van het doorgeven van een aantal gezond normen en waardepatroon (moraal). Er is dus wel sprake van een gezagsrelatie, maar het ontbreekt aan een goede invulling vanuit een aantal gezonde normen en waarden.
- **Niet accepteren van gezag:** als er sprake is van een gezagscrisis zal dit blijken uit de manier waarop een kind omgaat met andere gezagsdragers. Hier gaat het mis aan de basis van de gezagsrelatie en dat is de relatie zelf tussen de ouders en het kind die niet ontwikkeld is vanuit onvoorwaardelijke liefde, betrokkenheid, tijd, betrouwbaarheid en open communicatie.

§ 2.4.2 Interne en externe oorzaken van een verstoorde gezagsrelatie

De oorzaken van een verstoorde gezagsrelatie zijn zeer divers. De manier waarop ouders in de gezagsrelatie staan met hun kinderen is volgens Bouwkamp (1995) vaak beïnvloed door ervaringen die ouders zelf hebben opgedaan als kind. Als men als kind is opgevoed door middel van een autoritaire opvoeding heeft men vaak geen positieve associatie bij het woord gezag. De ervaring dat er nauwelijks geluisterd wordt naar het kind kan een anti – autoritaire houding veroorzaken in de opvoeding van het eigen kind. Men is dan in de opvoeding ongezond toegeeflijk. Soms gaat het zover dat het kind bepaalt wat er gebeurt en hoe het zal lopen in het gezin. Dit heeft volgens Bouwkamp regelmatig tot gevolg dat de ouders ontdekken dat het fout gaat, omdat het kind symptomen gaat vertonen die niet meer acceptabel zijn, zoals zeer brutaal, impulsief of agressief gedrag. Daarnaast zijn er ouders die zelf autoritair zijn opgevoed en deze manier van opvoeden ook weer hanteren naar hun eigen kinderen. Zij weten soms niet hoe ze anders moeten handelen of denken goed te doen aan deze manier van opvoeden. Er zijn ook ouders die niet weten hoe ze gezag moeten hanteren in de opvoeding, omdat hun ouders daarin niet tot voorbeeld waren. Het kan zijn dat ouders daardoor geen gezag uitoefenen; ze hebben het nooit geleerd. Er is dus vaak sprake van opvoedingspatronen die worden doorgegeven van geslacht op geslacht en die soms maar moeizaam zijn om te buigen. Om deze oorzaak te vinden kan in het hulpverleningsgesprek opgespoord worden door te vragen naar de jeugdervaringen van ouders en met hen zoeken naar eventuele verbanden³⁴. Hoe dan ook, in de hulpverlening moet er begonnen worden bij actuele signalen die kunnen wijzen op een verstoorde gezagsrelatie. We kwamen in de literatuur diverse oorzaken tegen die doorgaans ten grondslag liggen aan een min of meer verstoorde gezagsrelatie. We maken onderscheid tussen interne en externe oorzaken:

Interne oorzaken gezin

- **Conflict ouders:** Ouders liggen niet op een lijn. Het kind raakt zo verdeeld door een dubbele loyaliteit; hij weet niet aan wie hij gezag moet toekennen. Een identiteitscrisis kan het gevolg zijn. Als het respect tussen de ouders ontbreekt, zal het kind ook moeite hebben respect te tonen naar de ouders en anderen.
- **Ontbrekende motivatie:** Ouders zijn niet bereid een gezagsrelatie aan te gaan met het kind.
- **Incompetentie:** Ouders zijn niet in staat om een consistent normen en waarden patroon te hanteren of weten dit niet duidelijk te communiceren naar de kinderen. De situatie wordt hierdoor voor de ouder en het kind onduidelijk en onzeker of zelfs onveilig.

³⁴ Michielsens. M. *Leren over leven in loyaliteit*. Acco, Leuven / Voorburg, 2005.



- **Inconsequente opvoeding:** Ouders houden er een grillig patroon op na in het stellen van regels en grenzen. Wat vandaag verboden is, wordt morgen door de vingers gezien.
- **Onjuiste grenzen:** grenzen passen niet bij de leeftijd en niveau van het kind.
- **Capitulatie:** Ouders geven na aanhoudend zeuren van kinderen toe, ondanks een eerder aangegeven grens of regel. In plaats van accepteren van gezag leert het kind onderhandelen en wordt de relatie er een van zaken doen.
- **Onverantwoord straffen:** De straf die het kind krijgt staat niet in verhouding tot de begane misstap van het kind. Interventies die niet in verhouding staan tot de overtreding of zelfs lijfelijk of psychisch blijvende schade kunnen veroorzaken. Deze verstoort de relatie diepgaand. Kinderen accepteren als de zwakkere het gezag uit angst, niet vanuit erkenning van het gezag.
- **Verwaarlozing:** Dit kan doordat ouders nauwelijks tijd besteden aan hun kinderen. Kinderen erkennen het gezag niet (meer) van hun ouders vanwege het ontbreken van een gezonde relatie van liefde, betrokkenheid, tijd en communicatie.
- **Afwijzing:** Het kind krijgt geen waardering voor de dingen die hij/zij wel goed doet. Een kind kan daardoor een beschadigd zelfbeeld ontwikkelen.
- **Seksueel misbruik:** Incest binnen het gezin. Hierdoor kan een kind een innerlijke afkeer ontwikkelen naar gezag, omdat het in verband gebracht wordt met de macht die de dader liet gelden op het moment van misbruik.
- **Psychiatrische diagnose:** Een gezagsrelatie kan ernstig verstoord zijn door psychisch disfunctioneren van de ouder en/of het kind.

Externe oorzaken omgeving.

- **Media:** door het veelvuldig geconfronteerd worden en meebeleven van de rollen van volwassenen in film, eigenen kinderen zich steeds eerder volwassen gedrag toe wat effect heeft op de gezagsrelatie tussen ouder en kind.³⁵
- **Verkeerde vrienden:** er is sprake van een negatieve invloed van vrienden of 'peer group' op het accepteren van de gezagsrelatie.
- **Seksueel misbruik:** door personen buiten het gezin (zie boven).

§ 2.4.3 De effecten op het kind

De effecten van een verstoorde gezagsrelatie op het kind, verschillen per situatie. Het kan zijn dat de ouders zodanig gefocust raken op het probleemkind, dat het kind de spil is geworden waar het leven van de ouders om draait. Het incompetent gedrag van het kind, stimuleert de ouders om steeds meer voor het kind te zorgen. Een ander scenario is dat het kind zodanig dominant en grensoverschrijdend gedrag vertoont, dat het het gedrag van de ouders gaat bepalen. De posities zijn dan verschoven. Ouders zijn ook dan vaak verstrikt in de zorg voor het kind en zullen niet snel de stap nemen om de gezagsrelatie te herstellen.

§ 2.5 Conclusies

§ 2.5.1 De relatie in het gezin

Uit het model van Maccoby en Martin (1983) wordt duidelijk welke opvoedingspatronen er zijn en wat hun sterke en zwakke kanten zijn.

We concluderen dat het gezaghebbende, wederkerige opvoedingspatroon het beste scoort. Er is een dialoog, maar ouders nemen duidelijk hun gezagspositie in. De wederkerigheid is duidelijk als basis aanwezig. Als basis voor deze wederkerige relatie hebben we vijf basisvoorwaarden gevonden waarop de overdracht van normen en waarden en het gezag van de ouders kan functioneren: betrokkenheid, tijd, communicatie en vertrouwen. zijn voorwaarden voor de opbouw van een gezagsrelatie.

Naast het creëren van een gezonde relatie is een redelijk omliggende visie op normen en waarden onmisbaar in het functioneren van het gezag in de relatie. Vanuit de normen en waarden kunnen de grenzen getrokken worden in de dagelijkse praktijk voor het kind en kan het doel worden bepaald van

³⁵ Zie voor een bespreking hiervan: Patti Valkenburg, *beeldschermkinderen, theorieën over kind en media*, 2002, Amsterdam, blz. 16.



de opvoeding. Dit betekent soms ook het opleggen van sancties als het kind zich niet wil voegen in de eisen die de ouders stellen.

Grenzen aangeven is een uitdrukking van de normen en waarden van de ouder en hierin wordt het gezag ook concreet. Voor het hanteren van grenzen zijn regels, straffen en belonen middelen. Consequent zijn in het bewaken van de grenzen is een van de belangrijkste vaardigheden van ouders, omdat ouders door consequent handelen betrouwbaar en geloofwaardig zijn voor hun kinderen.

Met de punten die Janssen aan heeft gegeven zijn wij het eens³⁶. Wij vinden dat straffen alleen effectief is als er sprake is van liefde en vertrouwen. Straf wordt niet toegepast om frustraties of woede te uiten, maar ten goede van de ontwikkeling van het kind. Kinderen voelen dit aan en dit zal bijdragen aan het erkennen van het gezag.

Wij zijn van mening, dat consequent en vasthoudend zijn in straffen van groot belang is. Daarnaast is het van belang dat de opvoeder zich afvraagt waarom het kind zich zo gedraagt. Voor het kind is het belangrijk dat het zich bewust wordt van zijn gedrag. Dit stimuleert het kind om te komen tot zelfregulering. Het kind heeft hierin steun nodig van de ouder. De ouder kan dit doen door te onderzoeken welke reden aanleiding is tot een bepaald gedrag en samen met het kind op zoek gaan naar steun om te komen tot zelfregulering. Hier krijgen de vijf basisvoorwaarden voor de relatie hun betekenis. Daarnaast achten wij het van belang om goed gedrag te belonen door een compliment om zo te laten merken dat er ook oog is voor het goede gedrag van het kind.

§ 2.5.2 De gezagsrelatie in het gezin vanuit Bijbels perspectief

Vanuit het kader van de organisatie die God de centrale plaats geeft in het bestaan van de mens, kijken we naar de gezagsrelatie. De gebroken werkelijkheid vormt de context waarin de gezagsrelatie tussen ouder en kind vormgegeven moet worden. We kijken eerst naar de relatie. Vanuit de Bijbel kunnen we concluderen dat er voorwaarden worden beschreven voor een goede gezagsrelatie. Deze voorwaarden hebben we verwoord aan de hand van de vijf basisvoorwaarden voor een relatie met een Bijbelse toelichting. De genoemde voorwaarden willen onderstrepen dat het gezag functioneert op de basis van een liefdevolle en betrokken relatie waarin de visie van de ouders richtinggevend is, gericht op een positieve morele (en geestelijke) ontwikkeling van het kind voor het leven.

De morele vorming van het kind vindt plaats door overdracht van Bijbelse normen en waarden. De Bijbel is hierbij de bron en richtlijn voor de inrichting van het leven in alle verbanden. Het gezag wat de ouders aanwenden om dit hun kinderen aan te leren, raakt ook hun eigen leven. De ouders geven door wat ze zelf voorleven van een intrinsieke betrokkenheid op God en Zijn Woord. We kunnen dus met van Amstel (1990) concluderen dat de persoon van de opvoeder van groot belang is. Men voedt namelijk meer op “door wat men is, dan door wat men zegt”.³⁷ Dit is vanuit de Bijbel de onmisbare schakel in de opvoeding. De betrouwbaarheid en het gezag van de ouders, zijn voor het kind een afspiegeling van God.

Op basis van de richtlijnen die de Bijbel geeft kunnen we toch verschillen in de concretisering. Dit ligt voor de hand, gezien de huidige verdeeldheid in kerk en samenleving. Een duidelijke visie vanuit de organisatie op de gezagsrelatie tussen ouder en kind zou richtinggevend en gewenst zijn. Door deze principes mee te nemen in de methodiek kunnen we de christelijke identiteit consistent vormgeven en doorgeven in de hulpverlening.

§ 2.5.3 De verstoorde gezagsrelatie

We kunnen concluderen dat opvoeding met teveel of te weinig grenzen beide schadelijk zijn. Ze zijn schadelijk voor het kind en zijn omgeving. De verstoorde gezagsrelatie heeft dus verstrekende gevolgen voor het kind en de relatie tussen ouder en kind.

Diverse signalen van verstoorde gezagsrelaties zijn besproken. Het is voor hulpverleners van belang hierop alert te zijn.

De oorzaken van verstoorde gezagsrelaties kunnen intern en extern zijn. Vaak zegt probleemgedrag bij het kind iets over de relatie tussen ouder en kind, maar dit is niet altijd het geval.

³⁶ Zie § 2.1.3.

³⁷ Amstel, van, Ds. J., e.a., *Christelijk gezinsleven*. Boekencentrum, 's-Gravenhage, 1990.



Als er mogelijk sprake is van een verstoorde gezagsrelatie moet er worden gekeken naar de hele context van het gezin. Daarbij moeten patronen in het gezin geobserveerd worden. De indicatoren die we vanuit diverse literatuur hebben beschreven willen we verwerken in een observatielijst. Zo wordt de psychosociale hulpverlener in staat gesteld om verschillende signalen te herkennen, te plaatsen en zo nodig een interventie te plegen. Vroegtijdig herkennen van de problematiek, zorgt dat er tijdig ingegrepen kan worden en 'erger' voorkomen kan worden. Het is belangrijk om te kijken naar de mogelijkheden die er zijn om een positieve ontwikkeling in te kunnen zetten.

Om ouders na te laten denken over hun visie op gezagsrelatie zijn er in de handleiding gesprekskaarten te vinden waar vragen op staan voor ouders om samen over na te denken.



Hoofdstuk 3 Methodieken en hulpverlening

§ 3.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is gebleken dat een gezagsrelatie zorgelijk kan zijn. De vraag is hoe de hulpverlener in gaat op de zorgen die waargenomen worden. Vanuit de theorie zijn er verschillende aspecten genoemd waaruit blijkt dat een gezagsrelatie zorgelijk kan zijn. In dit hoofdstuk willen we antwoord geven op de volgende deelvraag: “Welke methodiek sluit aan bij het interveniëren in een zorgvolle gezagsrelatie?” De psychosociale zorgverlener als beroepspersoon komt als eerste aan de orde, omdat een beroepspersoon zelf het instrument is waarmee zij werkt. Daarna zullen we de verschillende methodieken weergeven en beschrijven hoe deze methodieken gehanteerd kunnen worden in een gezagsrelatie.

§ 3.2 De psychosociale zorgverlener als beroepspersoon

Als hulpverlener ben je zelf het instrument in de hulpverlening. Daarom is het belangrijk om allereerst naar de beroepshouding van de hulpverlener te kijken alvorens we gaan schrijven over de methodieken.

We zullen eerst beschrijven wat we onder beroepshouding verstaan:

“Het geheel van sociaalnormatieve kwalificaties, eigenschappen die de psychosociale zorgverlener in staat stellen hulp te verlenen op de wijze die past binnen de psychosociale thuiszorg.”³⁸

Een van de uitgangspunten die we kunnen nemen voor de beroepshouding van de psychosociale zorgverlener is de verwachting van de cliënt. Als we de cliënt als uitgangspunt nemen zal er automatisch een betere afstemming komen tussen de cliënt en de hulpverlener. Bouwkamp & de Vries (1992) schrijven hierover dat cliënten verwachten van de hulpverlener een zorgzame en vriendelijke benadering verwachten. Zij stellen luisteren gelijk aan zorg. Maar voor hen zijn de zorgzame hulpverleners alleen helpend tot op een zeker punt, want belangstelling moet gekoppeld worden aan daadwerkelijke actie. De cliënten zien de hulpverlener als de deskundige die weet hoe hun probleem aangepakt en opgelost moet worden, zij verwachten een actieve houding en raad en advies van hem.³⁹ Dit betekent dat de hulpverlener in een situatie waarin zorgen zijn over de gezagsrelatie niet alleen een luisterend oor moet bieden, maar ook dient te handelen. Confrontatie kan hierbij aan de orde komen.

Bij het stellen van een diagnose is altijd sprake van een zekere subjectiviteit. Snellen (2007, 83) geeft aan dat als de hulpverlener een cliëntsituatie ‘diagnosticeert’ als opvoedingsproblematiek, een dergelijke uitspraak een bepaalde waardegerichtheid impliceert. De cliënt als opvoeder, de hulpverlener en de maatschappij in haar algemeenheid houden er ideeën en opvattingen op na over wat een goede gezagsrelatie mag heten. De reflectie op het normatieve gehalte (dat in elke probleemanalyse, in elke doelstelling en in elke vorm van aanpak aanwezig is) dient kritisch te gebeuren. Snellen laat hierdoor zien dat het goed is dat de hulpverlener zich bewust is van de invloed van zijn eigen waarden en normen in het hulpverlenen.

Veel hulpverleners hebben volgens Bouwkamp (1995)⁴⁰ een nogal normatieve, oordelende instelling ten aanzien van hun cliënten. Van daaruit vervallen zij vaak in betuttelen, moraliseren, regelen en inspringen, in plaats van ouders en kinderen aan te spreken op hun verantwoordelijkheden ‘alsof’ het normale en capabele mensen zijn. Hieruit blijkt dat er steeds weer een terugkerende kritische reflectie nodig is, om zo als hulpverlener scherp te blijven in het methodisch handelen. Zeker als we spreken op het gebied van de gezagsrelatie is die reflectie van belang, omdat de valkuil groot is om in een normatieve, oordelende houding te vervallen.

³⁸ Kwaliteitshandboek ‘Agathos’ Algemeen documenten – methodieke

³⁹ Snellen, A., *Basismodel voor methodisch hulp verlenen in het maatschappelijk werk*. Coutincho,

Bussem, 2007, 197.

⁴⁰ Bouwkamp, Roel, Sonja, *Psychosociale therapie voor kind en gezin*. De Tijdstroom, Utrecht, 1995. blz. 63



“ Gaat het om het functioneren van het kind, dan is de primaire taak van het maatschappelijk werk het herstellen van de gezinsfunctie, dat wil zeggen: het herstellen van het rechtvaardig leiderschap van de ouders (de ouderfunctie) en het herstellen van het constructief lidmaatschap van het kind (de kindfunctie) in dit gezin. De hulpverlener hoort niet de plaats van de partner of de ouders in te nemen door respectievelijk de echtgenoot of het kind in individuele behandeling te nemen. Zijn eerste taak is: deze natuurlijke en bestaande samenlevingsverbanden helpen.”⁴¹

Bovenstaande uitspraak geeft duidelijk aan welke plaats de hulpverlener heeft. Vanuit die juiste positie kunnen keuzes gemaakt worden. Snellen (2007, 83) geeft helder aan dat de keuze die je als hulpverlener maakt, verantwoord moet worden. Van de keuze met betrekking tot uitgangspunten, waarden en normen, ideeën en opvattingen en van de belangen die je daarmee dient. Deze uitgangspunten dienen dus telkens opnieuw ter discussie te staan; een discussie tussen hulpverlener en cliënt enerzijds en tussen hulpverlener en derden anderzijds.

Om verantwoord te handelen, is het zinvol om door middel van een caseloadbespreking of intervisie een casus te bespreken.

Naast de genoemde punten die belangrijk zijn voor de beroepshouding van de psychosociale zorgverlener in gezagsrelaties, zijn er ook de algemene aspecten van een goede beroepshouding van belang in het kader van hulp in de gezagsrelatie. We denken aan het respect voor de cliënt, diens kwetsbare positie, maatschappelijke en culturele achtergronden; en het tonen van betrokkenheid en inlevingsvermogen in wat de cliënt raakt en bezighoudt. Ook is het belangrijk eerlijk, transparant en tactvol tegenover de cliënt en diens omgeving te zijn.

§ 3.3 Verschillende methodieken

In het kwaliteitshandboek van Agathos zijn verschillende methodieken te vinden waarmee de psychosociale hulpverleners werken. Allereerst wordt de psychosociale hulpverlening omschreven vanuit een eclectisch hulpverlenersmodel.

De keuze voor de methodiek wordt afgestemd op de problematiek en/of het cliëntsysteem. Het is mogelijk dat er verschillende methodieken ingezet worden binnen een cliëntsituatie waarin sprake is van een zorgelijke gezagsrelatie.

Gebruikte methodieken bij Agathos Thuiszorg voor de psychosociale zorg zijn:

- Casework
- Taakgerichte hulpverlening
- Systeemgerichte benadering
- Contextuele benadering
- R.E.T.
- Transactionele Analyse
- Ervaringsgerichte benadering
- Crisishulpverlening
- Muzische Agogische Methodiek
- Videohometraining

Als onderzoekers hebben we gekozen om methodieken te beschrijven, om zo duidelijk te maken hoe de methodiek gebruikt kan worden in de gezagsrelatie. Bij elke methodiek zal kort uitgelegd worden wat het doel is van die methodiek en wat mogelijke effecten zijn van het gebruik van een methodiek.

§ 3.3.1 Ervaringsgerichte psychosociale hulpverlening

Als eerste willen we de ervaringsgerichte benadering toelichten (EPH)⁴² en laten zien hoe deze toegepast kan worden in het werken met gezinnen waarin sprake is van zorgen in de gezagsrelatie.

⁴¹ Vries, De, Sjef. *Basismethodiek psychosociale hulpverlening*. Bohn Stafleu van Loghum, Houten, 2008.

⁴² Vente, T.: *artikel (april, 2009) contextuele hulpverlening in verstoorde gezagsrelaties*.



De EPH is een kortdurende, onge Kunststelde manier van werken die zich kenmerkt door het feit dat zij⁴³:

- (individuele) symptomen ziet als noodsignalen die duidelijk maken dat iemands gezin niet bevredigend functioneert
- de gezinsleden helpt ervaren hoe zij op een beter manier met elkaar om kunnen gaan
- zich richt op het herstellen of het verbeteren van de hulp die gezinsleden elkaar kunnen geven
- aansluit bij de werkelijkheid van alledag van zowel de cliënt als de hulpverlener.

Voor de hulpverlener geldt daarbij dat zij:

- zich primair richt op de manier waarop cliënten zich tijdens het (therapie)gesprek gedragen en hoe zij op elkaar reageren
- haar levenservaringen en de ervaringen die zij met de cliënten heeft, gebruikt als referentiepunt en deze tijdens het gesprek inbrengt
- zelf in de praktijk brengt wat zij van haar cliënten verwacht (bijvoorbeeld een persoonlijke en directe manier van reageren).

Volgens de EPH spelen de problemen en symptomen zich altijd tegelijkertijd af in het individu en tussen het individu en zijn omgeving. Bij de behandeling worden dan ook zowel de individuele aspecten als de relationele en gezinsaspecten, die de oorzaken zijn van de problemen, opgespoord en gelijktijdig aangepakt⁴⁴.

Zoals in elk gesprek spelen er, al dan niet uitgesproken, allerlei gevoelens en gedachten mee. Hulpverlener en ouder reageren, of ze dat nu willen of niet, of ze zich dat bewust zijn of niet, als personen op elkaar. Dit kan juist in het spreken over de gezagsrelatie heel helpend zijn. In een gesprek met een cliënt is het voor de hulpverlener van belang om voor zichzelf te zorgen. Als een hulpverlener dit doet, zorgt hij ook voor de cliënt. Dit kan een hulpverlener doen door uit te komen voor wat hij of zij ervaart en aan te geven wat de hulpverlener nodig heeft in het gesprek. Hij zet daarbij zijn emoties methodisch in. Dat betekent ook dat de hulpverlener niet hoeft te doen wat hij niet kan of wil en dat hij om hulp vraagt wanneer hij het niet meer weet. Vanuit de ervaringsgerichte persoonlijke hulpverlening wordt gesteld dat het beter is om eigen welbevinden voor de zuiverheid van de relatie openlijk te bespreken. Het gaat er om dat de hulpverlener zichzelf als persoon met zijn gedachten en gevoelens tijdens zijn professionele taakuitvoering methodisch weet te hanteren.

Doordat de hulpverlener respect heeft voor zijn eigen reacties, zal hij ook eerder respect willen hebben voor de reactie van de zijn cliënten. De relatie is door deze manier van werken meer gelijkwaardig. Hulpverlener en cliënt kunnen zichzelf zijn.

Bij deze manier van werken worden overige familieleden die in de nabije omgeving van de cliënt zijn ook uitgenodigd. Met betrekking tot gezagsrelatie zullen de ouders samen uitgenodigd worden. Later zullen ook de kinderen uitgenodigd worden om in de hulpverlening betrokken te worden.

§ 3.3.2 Interventies contextuele hulpverlening

Een andere methode waarmee binnen Agathos gewerkt wordt, is de contextuele benadering. Bij deze methode wordt aandacht gegeven aan relaties die belangrijk zijn voor de cliënt en hoe hier mee om te gaan. Het geven en nemen staat hierbij centraal. Dit past goed bij ouder-kind relatie en daarom is deze methode goed inzetbaar bij verstoorde gezagsrelaties.

Contextuele hulpverlening is voor een belangrijk deel gebaseerd op de systeemtheorie. De contextuele hulpverlening houdt rekening met de dynamische verbondenheid van de cliënt met zijn

⁴³ Reader ervaringsgerichte psychosociale hulpverlening, MWD DTO 2008-2009.

⁴⁴ Reader ervaringsgerichte psychosociale hulpverlening, MWD DTO 2008-2009.



betekenisvolle relaties door de generaties heen naar het verleden en de toekomst. Hieronder zijn in het kort een aantal gebruikte termen uitgelegd⁴⁵.

Meerzijdige partijdigheid

Wanneer de psychosociale zorgverlener gebruik maakt van het gedachtegoed van de contextuele hulpverlening, zal zij meerzijdig partijdig zijn. Ze kiest dus geen partij voor één van de betrokken partijen, maar voor allen. Door de meerzijdige partijdigheid van de psychosociale zorgverlener, zal er voor de cliënt meer ruimte komen voor zijn eigen verdriet en boosheid.

Levensverhaal

De psychosociale zorgverlener kan de cliënt een levensverhaal laten schrijven. Het schrijven van een dergelijk levensverhaal zal voor zowel de cliënt als de psychosociale zorgverlener duidelijkheid scheppen.

Erkenning

De psychosociale zorgverlener zal de cliënt erkenning geven voor het leed dat hij geleden heeft. Vanuit het gedachtegoed van de contextuele hulpverlening, zal de psychosociale zorgverlener oog hebben voor wat de cliënt gegeven heeft in de balansen van zijn relatie, die de door anderen niet ontvangen kon worden.

Horizontale loyaliteit

De contextuele hulpverlening gaat ervan uit dat in gekozen relaties een horizontale loyaliteit is. Dat houdt in dat een symmetrische of een gelijkwaardige relatie is. Beide partijen zijn evenveel verantwoordelijk voor de rechtvaardigheid van de balans van geven en nemen.

Verticale loyaliteit

Ouders en kinderen zijn verbonden door verticale loyaliteit. Dat houdt in dat het een asymmetrische relatie is. Het kind is in eerste instantie gerechtigd meer te ontvangen dan te geven in die balans, en de ouder heeft in die balans meer verantwoordelijkheid voor het kind dan andersom. Kinderen die min of meer gedwongen worden om partij te kiezen, komen in een loyaliteitscrisis.

Bij deze manier van hulp verlenen, wordt gekeken vanuit vier dimensies of aspecten.

Dimensie 1: feiten

De eerste dimensie is die van de feiten: welke feiten beïnvloeden iemands bestaan? Het maken van een genogram kan hierbij helpend zijn en inzicht geven.

Dimensie 2: psychologie

De tweede dimensie gaat over de psychologie: hoe hebben deze mensen die feiten en gebeurtenissen uit hun leven verwerkt? Wat voor gevolgen hebben die feiten gehad voor hun persoonlijkheidsontwikkeling? Hoe voelen zij zich, hoe denken ze, hoe beleven ze zichzelf en anderen?

Dimensie 3: interacties en communicatie

De derde dimensie gaat over de interacties en de communicatiepatronen. Zijn er bepaalde patronen en hoe beïnvloeden die elkaar? Zijn er bepaalde machtsstructuren, of samenwerkingsverbanden, is er een hiërarchie en dergelijke?

Dimensie 4: relationele ethiek

De vierde dimensie is die van de relationele ethiek. Deze dimensie is verweven met de feiten, de psychologie en de interacties en daarmee onlosmakelijk verbonden is. Het gaat hier over het recht in de verhouding. Het gaat hier over rechtvaardigheid in de balans van geven en ontvangen. Is die balans in evenwicht? Dan wordt niet alleen gekeken naar de balans in het hier en nu, maar ook over die van de vorige generaties. De contextuele interventies zijn erop gericht om juist een positieve beweging in deze dimensie te bewerkstelligen. We kunnen stellen dat er in de contextuele benadering

⁴⁵Kwaliteitshandboek 'Agathos' Algemeen documenten – methodieken



een uitgangspunt is dat mensen aanspreekbaar zijn voor de belangen van de ander en niet enkel gericht zijn op de bevrediging van hun eigen behoeften. Dit geldt zelfs al voor een klein kind.

Als we naar de verstoorde gezagsverhouding tussen ouders en kinderen kijken, dan zien we de betekenis van het gedrag voor het kind en voor de ouder naar voren komen. Er wordt gekeken naar de balans van geven en ontvangen in het huidige gezin en in de vorige generaties. Hieronder worden een aantal contextuele gezichtspunten opgesomd, om na te gaan wat er achter het gedrag kan zitten. Deze contextuele gezichtspunten zijn in een vraag vorm neer gezet, dit zou in de begeleiding gebruikt kunnen worden. Aan de hand van deze vragen en punten kan er een analyse gemaakt worden en kan op deze punten door gevraagd worden om zo zicht te krijgen op de oorzaken van zorgen in een gezagsrelatie.

De volgende vragen kunnen gesteld worden:

- In hoeverre zijn ouders betrouwbaar en zijn zij in staat liefde te geven? Mag het kind geven? Wordt het geven van het kind gezien? Zijn ouders in staat om te ontvangen?
- De manier waarop het kind informatie uit de externe omgeving en relaties heeft opgenomen en deze heeft geïnternaliseerd tot cognitieve informatie over overtuigingen, ervaringen, emoties, gevoelens, wilskracht, motivaties en herinneringen.⁴⁶
- Communicatiepatronen in relaties: de derde dimensie. Hoe wordt er gecommuniceerd? de zondebok zijn.
- Mag het kind kind zijn of moet het zich als volwassene gedragen en al vroeg zorg dragen?
- Is het kind vrij in zijn geven of wordt er bijvoorbeeld een emotionele druk op het kind uitgeoefend?
- In het verlengde van het vorige punt: Als kinderen niet de goedkeuring en erkenning van hun ouders gehad hebben, zullen zij waarschijnlijk als zij zelf ouder worden zich gerechtigd voelen tot een voorkeursbehandeling van hun kinderen omdat zij nog steeds op zoek zijn naar de goedkeuring en de aanvaarding die zij niet hebben gekregen van hun ouders.
- Loyaliteit: de binding met de ouders. Mogen de kinderen loyaal zijn aan beide ouders? Of wordt het kind getrokken in een gespleten loyaliteit?
- Is er voldoende zelfafbakening tussen de gezinsleden?

Door deze aspecten benoemd te hebben, is er gekeken naar de context waarin het kind is opgegroeid. Er werd stil gestaan bij de betekenis en de functie van het gedrag. Als dit in kaart gebracht is, is het gemakkelijker om het gedrag om te buigen. Dan kan er op zoek gegaan worden naar iets wat kan werken als een vervangbaar iets. Dit kan de functie overnemen of om worden gebogen naar een andere uitingsvorm om dezelfde boodschap over te brengen. Ook is er stil gestaan bij deze manier van werken hoe de ouders bepaalde dingen door geven vanuit hun eigen opvoeding gezien en wat dit betekent voor hun kinderen.

§ 3.3.3 Oplossingsgericht werken

Een volgende methodiek die ingezet kan worden bij verstoorde gezagsrelaties is de oplossingsgerichte manier van werken.

Het doel van de kortdurende oplossingsgerichte therapie is om in minder tijd meer te bereiken. De problemen die de cliënt inbrengt worden respectvol en empathisch bejegend, maar alle therapeutische inspanning richt zich erop voorbij het probleem te gaan. Vragen over het doel dat de cliënt zou willen bereiken, de oplossing zoals hij die voor zich ziet en uitzonderingen op het probleem lopen als een rode draad door de behandeling.

⁴⁶ "Leren over leven in loyaliteit door M. Michielsen, W. van Mulligen en onder red. van L. Hermkens, Acco 7^e druk 2005, blz 168



In de oplossingsgerichte therapie is de diagnose van het probleem dus overbodig en komt dit te vervallen en gaat het in plaats daarvan om de “diagnose” van de oplossing⁴⁷. Om deze reden zal de psychosociale zorgverlener al zo snel mogelijk in het eerste gesprek met een vraag komen als “stel u hebt op een positieve manier gewerkt aan de relatie tussen u en uw kind, wat zal er anders zijn?” Het antwoord op deze vraag wordt steeds verder uitgewerkt met vragen als “waaraan zou uw kind het merken?” “hoe zou u dan doen als uw partner zo zou reageren?”. Dit contextualiseren van de oplossing helpt de cliënt het beeld van zijn eigen oplossing tot leven te laten komen. Het helpt hem ook zijn oplossing in concrete en haalbare vorm te gieten. De wondervraag doorbreekt de fixatie van de cliënt op zijn probleem en toont hem het landschap van een alternatieve toekomst.

Na de doel- of wondervraag zal hulpverlener vragen naar “uitzonderingen”, momenten waarop al stukjes van het doel of wonder gebeurden. De psychosociale zorgverlener zal hier minutieus doorvragen naar hoe de cliënt deze momenten bewerkstelligde. Bijvoorbeeld, een moeder merkt op dat de laatste week haar dochter beter luistert en haar gezag mee accepteert. Hier kan op doorgevraagd worden. De psychosociale zorgverlener exploreert de bronnen waarover de cliënt beschikt. Het zijn deze uitzonderingen die bij de cliënt het vertrouwen voeden dat hij in staat is zijn eigen oplossing te realiseren.

Dat de oplossingsgerichte therapie een heel structurerende therapie is (met als leidraad de eigen oplossing van de cliënt) blijkt ook uit de derde categorie vragen, de “schaalvragen”. Dit zijn vragen als “Als we de situatie van na het wonder een 10 noemen en de situatie zoals hij de laatste tijd op zijn ergst was een 0, waar zit u nu dan?” (Stel de cliënt antwoordt “3”) “En wat is voor u het verschil tussen 0 en 3?” “Hoe is u dat gelukt om van 0 naar 3 te komen?” “Hoe zou u weten als u op een 4 zat?”. Ook bij deze vragen zal de psychosociale zorgverlener weer naar een maximum aan details vragen. Deze cijfers maken de betekenis zichtbaar van kleine verschillen in doen en denken. Ze nodigen de cliënt ook uit om na te denken over wat voor hem de kleinst mogelijke zinvolle veranderingen in zijn situatie zouden zijn.

Een tweede of volgend gesprek begint vaak met de vraag “Wat is er beter?” De antwoorden worden dan weer aanknopingspunten voor het uitdiepen van de vaardigheden waarover iemand beschikt (vragen als “hoe kreeg u dat voor elkaar?” of “Wat zei u tegen uzelf om u zover te brengen?”). Als de cliënt slechts moeilijkheden rapporteert, zal de psychosociale zorgverlener hier empathisch op reageren en vervolgens op zoek gaan naar momenten dat de problemen iets minder erg waren en die weer onderzoeken op grotere en kleinere bekwaamheden van de cliënt.

§ 3.3.4 Taakgerichte hulpverlening

Nog een methodiek die bij Agathos ingezet wordt, is de taakgerichte hulpverlening. Omdat dit een praktisch inzetbare methode is, sluit deze vaak goed aan bij de cliënten⁴⁸. Veel cliënten zijn taakgericht en willen graag iets aan hun probleem doen. Door hen een taak te geven, hebben ze het gevoel dat er iets wordt gedaan. Hieronder zal deze methode uitgelegd worden.

Deze methode richt zich op het individu en diens probleem. Centraal staat het probleem van de cliënt. Het relationele aspect bepaalt de sfeer van de hulpverlening. Aan de benadering van taakgerichte hulpverlening ligt een zeer pragmatische opvatting ten grondslag. Eenvoudig gezegd komt het hier op neer: als mensen problemen hebben, gaat het om onbevredigde wensen. Mocht een cliënt zich gehinderd voelen aan zijn wensen te werken door wat voor oorzaak dan ook en mocht hij daardoor niet meer in staat zijn hindernis weg te nemen, dan kan daarin een reden liggen om hulp te zoeken. Door middel van het uitvoeren van taken kan de cliënt zijn hindernissen doen verminderen of doen verdwijnen. Een ander kenmerk van deze methodiek is dat het voor korte tijd is. De taken die door ouder en hulpverlener worden gedaan, worden gedaan buiten de gesprekken om. De taken zijn het middel tot oplossing van het probleem. De werker moedigt daarin aan en biedt ook structuur. Als er een taak gedaan moet worden, moet het aan twee eisen voldoen. Als eerste: de taak moet samen met de werker gepland en overeengekomen zijn. En als tweede moet de cliënt buiten de gesprekken om er aan kunnen werken. Het doel van deze methodiek is vooral dat de ouders het gevoel hebben dat ze daadwerkelijk aan de slag zijn door de taken die zij op krijgen.

⁴⁷ Reader beroep in beeld, 2006-2007.

⁴⁸ Reader CHE Gericht werken biedt houvast, 2006-2007.



Een schrijfpdracht zou bijvoorbeeld zijn: nadat je weer merkte dat je dochter bonkte met de deuren toen ze niet naar je luisterde, schrijf je op wat er is gebeurd, wat je daarbij dacht, voelde en deed;

Een opdracht om de cliënt in kleine stapjes te confronteren met het probleem. Bijvoorbeeld: je merkt dat je dochter wel luistert als je haar aan kijkt en oog contact maakt. Dit kost jou als moeder veel moeite, omdat je vaak boos bent op je dochter. Probeer eens twee keer per week je dochter aan te kijken en dan aan te spreken. Bouw dit langzamerhand op tot meerdere keren per week.

§ 3.3.5 Muzisch Agogische Middelen (MAM)

Ook de Muzisch Agogische methodiek kan worden ingezet bij verstoorde gezagsrelaties. In de hulpverlening ligt de betekenis van de muzische vakken en activiteiten in wat je met de muzische activiteiten kunt bereiken met cliënten⁴⁹. Er zijn verschillende soorten van muzische activiteiten:

- Beeldend
- Muzikaal
- Dramatisch
- Taalexpressie
- Spelend en bewegend
- Audiovisueel

Het gaat hierbij steeds om activiteiten die per definitie een speels karakter van een spel in zich hebben. Een zogenaamd speels, creatief element dat voor de persoon zelf enige tevredenheid, plezier, bevestiging of uitdaging oplevert en daarmee een bijdrage levert aan de diverse gebieden van de ontwikkeling van de mens. Door deze manier van werken kunnen gespreksonderwerpen minder zwaar geladen worden. Het kan ontspannend werken en het doorbreekt de gewone manier van gesprekken voeren.

Het agogische aspect dat bij deze methodiek naar voren komt, heeft aantal kenmerken, namelijk: doelgerichtheid, bewustheid, systematiek en procesmatigheid.

Samenvattend kan er een definitie van muzisch-agogisch handelen gegeven worden⁵⁰:

Het vanuit een muzische grondhouding beïnvloeden van individuele personen en/of groepen tijdens omgang, doelbewuste begeleiding of voorwaardelijke zorg, gericht op de ontwikkeling en het welzijn van individu en/of groep door middel van speelse, creatieve activiteiten waaraan de cliënt tevredenheid, plezier, bevestiging en uitdaging beleeft.

Muzische activiteiten helpen de cliënt om zich eens van een andere kant te laten zien. Het is meer dan alleen creatief of actief bezig zijn. De belangen van muzisch agogische activiteiten zijn:

- Muzische activiteiten kunnen bijdragen aan bewustwording op de ontwikkelingsgebieden. En eventueel het verwerken van belevingen, gedachten en gevoelens in de relatie van ouder tot kind.
- Muzische activiteiten leveren een bijdrage aan het ontwikkelen van talenten en vermogens tot waarnemen, beleven, genieten, zich verwonderen, zich verbinden, zich uitdrukken, bezielen, kritiseren en zin geven.
- Muzische activiteiten bewerkstelligen integratie van denken, voelen en handelen, hoofd, hart en handen.
- Muzische activiteiten bieden gelegenheid, om vorm en daarmee uitdrukking te geven aan persoonlijke ervaringen, gedachten en gevoelens. Ze bevorderen het proces van identiteitsvorming.
- Muzische activiteiten stimuleren creativiteit, vindingrijkheid en schoonheidsbeleving op kunstzinnig gebied, met neveneffecten op andere gebieden⁵¹.

⁴⁹ Behrend, D. *Muzisch Agogische Methodiek. Een handleiding*. Coutinho Pag. 25 (2000).

⁵⁰ Scriptie MAM-map van Agathos Thuiszorg

⁵¹ Velde, J.W. van de. *Muzisch Agogisch Begeleiden in de hulpverlening. Bouwstenen voor een spirituele benadering*. pag. 42 (1999)



De toepassing hiervan in verstoorde gezagsrelaties is divers. Met beide ouders kan bijvoorbeeld het opvoedingsspel gespeeld worden. Hierin leren ouders nadenken over hun visie op verschillende uitgangspunten en vaardigheden in de opvoeding met betrekking tot de gezagsrelatie tussen ouders en kinderen. Het is helpend als de ouders hierdoor met elkaar van gedachten wisselen, en zo op één lijn komen.

§ 3.3.6 Transactionele analyse (TA)

De methodiek van de Transactionele Analyse (TA) kan in verstoorde gezagsrelaties vooral ingezet worden om inzichtelijk te maken hoe ouders met kinderen communiceren. De TA is een psychologische benaderingswijze die op een heldere en concrete manier handvatten biedt om persoonlijkheid, ontwikkeling en communicatie te analyseren en te veranderen.

Eerst willen we een aantal termen kort toe lichten die binnen de TA gebruikt worden:

- Ego-positie: binnen de TA ouder, kind volwassene. Het wordt hieronder verder uitgewerkt
- Dramadriehoek: de drama driehoek is een model dat gaat over die communicatie en samenwerking. Het is eigenlijk een model dat laat zien hoe het niet moet. Je moet dus zorgen uit die drama driehoek te blijven, want je komt hem veel tegen en zit er snel in.
- Stroke: een eenheid van intermenselijke erkenning (of herkenning).
- Basisposities: De manier waarop iemand in het “Hier en Nu” de wereld ervaart komt voort uit boodschappen en ervaringen van vroeger die we als kind hebben geïnternaliseerd in overtuigingen over jezelf en de ander.
- Transactie: Bij een transactie gaat het om een uitwisseling van woorden, gebaren of van gevoelens tussen mensen. Dit kan op verschillende manieren gebeuren.

Het doel van de TA: bewustwording, inzicht, diagnostiek: voor de hulpverlening heeft het diagnostische waarde, wat is hier aan de hand? Hoe gaan ouder en kind met elkaar om? Kortom: verbetering van de communicatie. De TA bestaat uit:

- het analyseren van de individuele persoonlijkheid. Hierbij uitgaand van het ego van de mens, deze bestaat uit drie elementen: ouder, volwassene, kind. Deze vormen samen de persoonlijkheid.
- hoe functioneren de egoposities en hoe verhouden de egoposities zich tot elkaar.
- analyseren van transacties en zo onderzoeken wat er in het communicatieproces gebeurt.

Bovenstaande wordt hieronder uitgelegd.

Volgens de TA zijn er 4 basisposities:

(A)	(B)
Ik ben oké, jij bent oké	Ik ben oké, jij bent niet oké
(D)	(C)
Ik ben niet oké, jij bent oké	Ik ben niet oké, jij bent niet oké

- A) Dit is de ideale beroepshouding en de waarheid, want verstandelijk gezien heeft ieder mens zijn waarde en mag iedereen er zijn;
- B) Deze beroepshouding getuigt van overmoed, hoogmoed en waarschijnlijk weinig zelfkennis;



- C) Bij mensen met deze beroepshouding, ontbreekt het vertrouwen in zichzelf en in wie dan ook ter wereld;
- D) Deze beroepshouding is lastig, je bent voortdurend geneigd sterk te twijfelen aan je eigen vermogens en ziet de ander als 'beter' dan jezelf.

Het kan helpen om met ouders te kijken vanuit welke rol zij reageren naar hun kind toe vanuit de dramadriehoek. Daarin zijn 3 rollen: aanklager, redder en slachtoffer. Bijvoorbeeld als een ouder reageert van uit de kritische ouder zegt zij "zie wel hoe stom je bent"! Doordat de ouders bewust zijn vanuit welke rol zij reageren, kan er gekeken worden of dit veranderd kan worden.

In de TA wordt de uitwisseling van transacties onderzocht. Het in kaart brengen van wat er gebeurt tussen mensen. De TA kan gebruikt worden om te laten zien hoe ouder en kind met elkaar omgaan. Belangrijk is dat de ouder weet hoe hij of zij om gaat met zichzelf en met anderen, hoe er gecommuniceerd wordt.

De psychosociale zorgverlener laat de cliënt zien vanuit welke egopositie of vanuit welke positie uit de dramadriehoek, hij communiceert en wat die positie voor invloed heeft op de communicatie.

Het menselijk ik heeft drie zijswijzen, basishoudingen, of egoposities. Het ego van de mens is opgebouwd uit drie elementen, te weten: ouder, volwassene, kind. Dit vormt de persoonlijkheid. De TA gaat ervan uit dat het menselijke 'ik' drie egoposities heeft:

- een kind (onmacht, onbewust)
- een ouder (macht, onbewust)
- een volwassene (kracht, bewust)

De ouder: dit aspect bevat de houding en gedragingen die je hebt overgenomen van je ouders of opvoeder toen je zelf nog kind was. De ouder in je bevat alle geboden en verboden die in je denkwereld voorkomen. Er is een kritische, beoordelende ouder (KO) en een voedende, zorgende ouder (VO). In een gesprek over gezagsrelatie met de ouders kan er gekeken worden in welke positie de ouder reageert naar het kind. Een kind heeft nodig dat beiden aanwezig zijn. Bij de KO kan gedacht worden aan een ouder die grenzen stelt, de verboden en geboden geeft, veroordeeld, bekritiseert, zorgt voor duidelijkheid, en kan ook verhinderen dat je een goed gevoel over jezelf krijgt. Hierbij kan je denken aan woorden zoals, pas op, doe je best, ik wil dat je nu etc. Bij de VO is de ouder zorgzaam, beschermend, moedigt de ouder aan, troost, stimuleert, houdt onvoorwaardelijk van het kind en laat dat merken. Gevaar kan zijn dat de ouder te verzorgend kan zijn, en de verantwoordelijkheid over neemt. Hierdoor kan er scheefgroei ontstaan. Woorden die hierbij passen zijn: kom maar hier, laat mij het maar even doen etc.

Het kind: In deze toestand bevinden zich natuurlijke impulsen, die je van nature meekrijgt. Het kind in je reageert sterk vanuit je gevoel. Je kunt hierbij denken aan blijheid, boosheid, verdriet.

In het kind zijn er twee onderscheidingen. Het vrije kind (VK). Het vrije kind in je is onderzoekend, levendig, voelt zich lekker, kan spontaan reageren, is verder sensitief. Woorden die hierbij passen zijn: ik heb zin, ik baal etc. Daarnaast is er aangepaste kind. (AK) Het aangepaste kind heeft de neiging om te doen en te denken, zoals zijn ouders doen en denken, anders gezegd het aangepaste kind doet datgene wat volwassenen van hem verwachten. Woorden die hierbij passen zijn: ik kan niet, ik moet weer eens etc. Samenvattend kan er gezegd worden dat het zich terecht aangepast gedraagt, omdat de situatie dit verlangt, doet zoals de ouder het graag ziet. Als ouder is het goed om te kijken of je vanuit het kind reageert. Als dit zo is, dan kan het zijn dat de ouders gelijkwaardig zijn met het kind door dat ze reageren vanuit de kindpositie.

Volwassene: de volwassene is werkelijk georiënteerd op de realiteit van alle dag en op het verzamelen van feiten. De volwassene toetst de werkelijkheid en verwerkt de gegevens op een adequate wijze. De volwassene in je zou je kunnen vergelijken met een computer: verstandelijk, zonder emotie. De volwassene is systematisch, flexibel, vlug van begrip en is voortdurend bezig met in schatten van mogelijkheden, het maken van afwegingen, het maken van keuzen. Hoe doet je volwassene dan in je? Door te luisteren, vragen te stellen, te denken, te overleggen en te



onderhandelen. De ouder heeft in relatie tot het kind deze positie regelmatig nodig om zo boven het kind te staan.

Alle egoposities zijn even belangrijk voor een goed functioneren van ouderschap. Doel van de TA is om de egoposities goed te laten samenwerken. Altijd wordt er gereageerd vanuit een van de egoposities. Ouder, kind, volwassene.

Met behulp van de TA⁵² kan de psychosociale zorgverlener de cliënt ook zicht geven op de manier waarop hij heeft geleerd te communiceren. Mocht de cliënt zijn wie hij was en kon hij ook vanuit zichzelf reageren? Wat voor boodschappen heeft hij als kind gekregen: positieve of negatieve? Kreeg hij als kind ook onvoorwaardelijke strokes? Achter het woord *onvoorwaardelijke positieve stroke* schuilt het woord liefde, je houdt van de ander, onvoorwaardelijk, wat hij ook doet, al maakt hij de grootste fouten of blunders, door dik en dun...je geeft om iemand.

Daarnaast heb je nog *voorwaardelijk positieve strokes*. Dan wordt er gewaardeerd wat iemand doet. Deze stroke krijg je dus als je iets doet.

Negatieve strokes bestaan ook. *Onvoorwaardelijke negatieve strokes* krijgt iemand als een persoon als mens afgewezen wordt. Bij *voorwaardelijke negatieve strokes* keuren we af wat de ander doet. Hieronder geven we een aantal aspecten uit de TA weer.

Toepasbaar

In het spreken met ouders over de gezagsrelatie kunnen boven staande elementen genoemd en geanalyseerd worden. Als er bijvoorbeeld vanuit de ouder vaak vanuit de egopositie kind wordt gereageerd, dan is de kans groot dat de gezagsverhouding verstoord is.

Voor een gezonde gezagsrelatie zal een ouder vanuit alle basisposities moeten reageren. Als het goed is reageert een ouder voortdurend vanuit een andere egopositie. Het is afhankelijk van de situatie, afhankelijk van wie je tegenover je hebt. Belangrijk is het om te leren reageren vanuit een egopositie die het meest bij de situatie past, die het meest adequaat is.

§ 3.3.7 Videohometraining

Binnen Agathos zijn twee collega's opgeleid tot video hometrainer. Aan de hand van een schema 'basiscommunicatie' wordt de communicatie geobserveerd. Ook deze methodiek is geschikt voor gebruik in verstoorde gezagsrelaties.

Het doel van de methodiek is de afstemming, het contact tussen ouders en kind te ondersteunen, te bevorderen of te herstellen. Deze afstemming bestaat uit de initiatieven die kinderen nemen om contact te maken en de ontvangst van deze initiatieven door de ouders op een sensitieve en empathische manier, waardoor de ouders het kind steunen en helpen om zich gezond te ontwikkelen.

Wanneer een psychosociale zorgverlener in een hulpverleningssituatie opmerkt dat de interactie tussen ouder(s) en kind(eren) niet optimaal is en de cliënt ook aangeeft te willen veranderen, kunnen zij de mogelijkheid tot Videohometraining (VHT) aangeven. De desbetreffende zorgverlener geeft dit door aan de psychosociaal zorgverlener die gespecialiseerd is in VHT.

§ 3.4 Ondersteunende middelen

Om scherp te blijven op het eigen functioneren en om de juiste methodieken toe te passen, kunnen psychosociale zorgverleners gebruik maken van intervisie of coaching. Agathos heeft hier een coach voor aangesteld. Onder zijn leiding is er regelmatig een caseloadbespreking. Het doel van een caseloadbespreking is het bewaken van de voortgang van de hulpverlening en het realiseren van de doelstellingen in de hulpverlening.⁵³ Er wordt gestreefd naar een kwalitatief goede hulpverlening. In de caseloadbespreking komen de kwaliteiten en leerpunten van de psychosociale zorgverlener in cliëntsituaties aan de orde. Verder is er ruimte voor het bespreken van persoonlijke blokkades t.a.v. cliëntsituaties. Het delen van verantwoording en het toetsen van methodische begeleiding is een

⁵² Reader opleiding MWD instroomprogramma VTO/DTO – 2^e jaar – blok 1

⁵³ <http://agathos.kwaliteitshandboeken.nl> psychosociale zorg – overige documenten – document caseloadbespreking



belangrijk aspect van de caseloadbespreking. De coach maakt een koppeling van genoemde punten om zorg te dragen voor de professionalisering.

Daarnaast worden er binnen Agathos een keer in de vier weken intervisiebijeenkomsten gehouden. Het doel van intervisie⁵⁴ is bij te dragen aan de professionalisering van de psychosociale zorgverlener, zodat deze kwalitatief goede hulpverlening kan bieden die bijdraagt aan het behalen van de doelstellingen in de hulpverlening. Intervisie is een mogelijkheid tot reflectie op het dagelijks werk. Door het bespreken van een situatie stuurt en steunt men elkaar onderling op het professioneel handelen. Dit gebeurt door het delen van actuele vragen die betrekking hebben op de ingebrachte situatie en het uitwisselen van ervaringen. Gesprek met collega's leidt tot bevestiging of wijziging van de bestaande aanpak in een individuele cliëntsituatie.

Caseloadbespreking en intervisie dragen bij aan een kritische reflectie op de normatieve opvattingen van de psychosociale zorgverlener en het toetsten van de methodische interventies. Daarnaast wordt de hulpverlener gestimuleerd te reflecteren op de beroepshouding.

§ 3.5 Conclusie

Volgens de theorie is er een mix van methodieken in te zetten om te werken aan verbetering van de problematiek en om samen met ouders te kijken hoe zij de eigen gezagsrelatie zien tussen zichzelf, elkaar en hun kinderen.

We kunnen vaststellen dat het inzetten van bovengenoemde methodieken goede middelen zijn om te interveniëren in een gezagsrelatie, maar ook de beroepshouding van de hulpverlener is van belang. De hulpverlener werkt met zichzelf als instrument. In verband met het normatieve gehalte van de problematiek is reflectie door de psychosociale zorgverlener op het eigen denken en handelen een must. Coaching en intervisie ondersteunen deze reflectie.

In het volgende hoofdstuk zullen we de uitslag van de gehouden enquête en de een samenvatting van de interviews weergeven. Hieruit zal blijken hoe de psychosociale zorgverleners de methodieken hanteren in de praktijk.

⁵⁴ <http://agathos.kwaliteitshandboeken.nl> psychosociale zorg – overige documenten –handleiding intervisie



Hoofdstuk 4 Praktijkonderzoek

§ 4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk willen we een antwoord geven op de deelvraag: welke methodieken worden op dit moment door hulpverleners gehanteerd in een cliëntsituatie waarin sprake is van een zorgelijke gezagsrelatie?

De beantwoording van de deelvraag zullen we geven door middel van een analyse van de gehouden digitale enquête onder collega's. Daarnaast hebben we andere professionals binnen Agathos geïnterviewd om antwoord te krijgen op bovenstaande vraag. Daarnaast hebben we een collega die Videohometraining geeft, geïnterviewd. Zij ziet door middel van deze methode veel problemen in de gezagsrelatie tussen ouder en kind. Daarnaast hebben we ook een collega geïnterviewd die vorm gegeven heeft aan de Muzisch Agagogische Methodiek bij Agathos. Wij hebben haar geïnterviewd met het oog op ons eindproduct. We hebben naast professionals binnen de organisatie van Agathos ook externe professionals geïnterviewd. Extern onderzoek gaf ons de mogelijkheid om buiten de organisatie te zoeken naar bestaande methodieken en/of werkwijzen rondom het observeren en interveniëren in een zorgvolle gezagsrelatie.

Dit hoofdstuk beginnen we met een onderzoeksverantwoording. Daarna volgt de analyse en conclusies van het interne onderzoek. Daarop volgend zullen we na een onderzoeksverantwoording de analyse en conclusies van het externe onderzoek beschrijven.

§ 4.2 Intern onderzoek

§ 4.2.1 Onderzoeksverantwoording

Het onderzoek dat we hebben gedaan is een handelingsonderzoek. Door literatuurstudie, gesprekken en ervaring ontstond er een goede basis om te komen tot een vragenlijst voor een enquête. Voor het opzetten van de enquête hebben we gekeken naar de onderzoeksvraag en deelvragen die geformuleerd zijn in hoofdstuk 1. We hebben gezocht naar informatie die we van onze collega's nodig hebben voor de beantwoording van deze vragen.

Het doel van de enquête was drievoudig:

- Het eerste doel was een beeld te krijgen in de huidige werkwijze van de psychosociale zorgverleners rondom gezagsrelaties.
- Het tweede doel was onderzoeken wat de psychosociale zorgverlener nodig heeft bij het werken met deze problematiek.
- Als laatste doel hadden we een antwoord te vinden op de vraag hoe er aan die behoefte van de psychosociale zorgverlener voldaan kan worden. We hebben concreet de vraag gesteld hoe de psychosociale zorgverlener de gewenste methodiek het liefst ziet vormgegeven. We hebben met dit doel direct van de gelegenheid gebruik gemaakt om een toetsing te doen van onze eerste ideeën voor ons eindproduct. Daarin hebben we de collega's ook willen prikkelen om hierin mee te denken.

De redenen waarvoor we voor een online onderzoek⁵⁵ hebben gekozen zijn divers. Allereerst hebben we voor deze vorm van ondervraging gekozen omdat we door geen direct contact te hebben met onze collega's meer kans hebben op betrouwbaarheid van de gegevens. Door online onderzoek was er de mogelijkheid om anoniem de enquête in te vullen wat de betrouwbaarheid van de gegevens vergroot.

We hebben gebruik gemaakt van een halfgestructureerde enquête, waarin een deel gesloten of meerkeuzevragen zijn en ruimte was voor open vragen. Reden voor de gesloten aspecten is dat we een aantal zaken expliciet aan de orde wilden laten komen.

De vormgeving van de enquête hebben we stapsgewijs gedaan om zo te komen tot een kwalitatief goede enquête. We wilden de vragen zo formuleren dat ze eenduidig waren en zouden leiden tot een goed resultaat.

Selectiecriteria

⁵⁵ Het interview hebben we afgenomen met behulp van de onderzoekssite: www.onderzoekdoen.nl. De site is een online 'research tool'.



Binnen de organisatie van Agathos is er een grote groep psychosociale zorgverleners werkzaam. We konden binnen de tijd die we hadden niet iedereen ondervragen. We denken dat dit ook niet nodig is. Voor het interview hebben we gekozen om de psychosociale zorgverleners van team Waardenland te interviewen. Dit omdat de samenstelling van dit team een weergave is van de complete samenstelling van de teams psychosociale zorgverlening. We hebben zo een maximum aan variatie. Alle variatiemogelijkheden worden in het onderzoek betrokken.

Team Waardenland bestaat uit 19 HBO opgeleiden (SPH en MWD), 5 MBO (SPW) en 2 universitair opgeleide medewerkers. Dit is een realistische weergave van de samenstelling van de andere teams waarin ook werkers met drie verschillende niveaus werkzaam zijn. We vinden het belangrijk dat alle verschillende niveaus worden betrokken in de enquête. Dit omdat we ook specifieke vragen hebben over methodieken waarin sommige collega's geschoold zijn.

Naast het feit dat het team Waardenland een goede afspiegeling is van het complete 'psychosociaal team', weten we dat dit team betrokken is bij het onderzoek. Dit komt mede doordat het onderzoek een handelingsonderzoek is. We focussen ons tijdens het proces voornamelijk op het team Waardenland, omdat we met dit team makkelijk contact kunnen hebben. We betrekken onze collega's erbij door te vragen naar hun kennis en ervaring en maken hier in het onderzoek dankbaar gebruik van.

Om een goede keuze te maken in het aantal enquêtes dat we zouden verspreiden, hebben we het criterium van 'de inhoudelijke verzadiging' gehanteerd. We hebben naar het team Waardenland de enquêtes verstuurd en daarna gekeken of er sprake was van inhoudelijke verzadiging. Het bleek dat we veel informatie hadden gehad en de verwachting hadden dat er bij verzenden aan andere teams waarschijnlijk geen nieuwe informatie zou bijkomen. We hebben naar het team 19 enquêtes verstuurd. Naast het team van psychosociale zorgverleners hebben we ook de portefeuillehouder van de MAM⁵⁶ en de video hometrainer betrokken bij het onderzoek. We denken dat het een meerwaarde is om hen bij het onderzoek te betrekken, omdat zij vanuit hun ervaring met die methodiek kunnen kijken naar de gezagsrelatie. Daarnaast kunnen we de collega die portefeuillehouder van de MAM is, ook specifieke vragen stellen over de vormgeving van de methodiek.

§ 4.2.2 Analyse resultaten enquête

In deze paragraaf willen we een globale weergave van de resultaten van de enquête laten zien. De exacte vragen en uitslagen zijn te vinden in bijlage 1.

We zullen beginnen met het thema 'de huidige situatie'. Daarna zullen we het thema 'behoeften van de psychosociale zorgverlener' weergeven. Als laatste zullen we het thema 'de gewenste situatie' beschrijven.

Van de enquêtes die naar het psychosociaal team van 'Waardenland' werd verstuurd kregen we er 95 % ingevuld terug.

Thema 1: Huidige situatie

Wij hebben vragen gesteld over de huidige situatie, om zo de relevantie van ons onderzoek aan te tonen. Door middel van deze thema's kregen we een goed beeld welke problemen er speelden, zodat door deze kennis een zo volledig mogelijk product kan worden ontworpen wat aansluit. Hieronder komen de thema's aan de orde.

- Zorgen over de gezagsrelatie tussen ouder en kind

72,2% van de psychosociale zorgverleners heeft te maken met een gezin waarin sprake is van een verstoorde gezagsrelatie. De relevantie van ons onderzoek is hiermee onderstreept. - **Soorten problemen in de gezagsrelatie tussen ouder en kind** De soorten problemen zijn onder te verdelen in signalen van het *kind* en signalen van de *ouder*. Er is een grote diversiteit aan signalen die een psychosociale zorgverlener tegenkomt in de problematiek rondom de gezagsrelatie. Vooral het op niet adequate wijze invullen van de ouderrol of het niet consequent zijn in die ouderrol worden als probleem gezien. Oorzaak hiervan kan zijn het ontbreken van een doordachte visie op de verhouding tussen ouder en kind. Als er geen duidelijke visie op de gezagsrelatie is, ontstaat verwarring. Er is soms sprake van onvermogen dat hier ongetwijfeld mee te maken heeft.

⁵⁶ Muzisch-agogische methodiek



Een ander punt dat opvalt is de 'afwezige ouder'. Dit wordt zichtbaar in het ontbreken van toezicht of belangstelling voor het kind. Er wordt te weinig tijd vrij gemaakt om te investeren in de relatie met het kind. Het kind ervaart weinig belangstelling en dus weinig liefde. Het gevolg is verwijdering met gevolgen van dien.

- Soorten problemen tussen ouders waarbij sprake is van zorgen in de gezagsrelatie Als er in de partnerrelatie spanningen zijn, heeft dat een negatief effect op het kind. We kunnen uit de beantwoording van deze vraag concluderen dat er verschillende thema's zijn die zorgen voor de spanningen. Deze thema's zijn: Ouders die niet op één lijn zitten in de opvoeding, kinderen die worden betrokken in de strijd, relatieproblemen en echtscheiding.

- Gebruik van (on)beschreven handvatten door hulpverleners bij een zorgelijke gezagsrelatie

We kunnen concluderen dat iedereen op eigen inzicht een bepaalde methode inzet, maar dat er niet echt een veel gebruikte methode kan worden aangewezen. Het valt ons op dat de methode EPH het meest wordt gebruikt. Dit is een methode die het dichtst bij de persoon blijft van de psychosociale zorgverlener zelf. Het valt op dat TGH ook hoog scoort. Dit is een methode waarmee praktisch en concreet gewerkt kan worden. Het valt op dat het opvoedingsspel weinig gebruikt wordt, terwijl dit wel praktisch inzetbaar is. Verder wordt er weinig gebruik gemaakt van goede literatuur. Er wordt vaak gehandeld op persoonlijk inzicht ter plaatse. De psychosociale zorgverleners zouden voor dit onderwerp literatuurtips kunnen gebruiken.

- Gevoelens van hulpverleners bij zorgen in de gezagsrelatie tussen ouder en kind De gevoelens die bij de psychosociale zorgverlener opkomen bij een verstoorde gezagsrelatie worden regelmatig methodisch gehanteerd. De gevoelens worden regelmatig gedeeld met anderen, hetzij met de ouders dan wel met coach of collega's. De situatie bepaalt hoe de psychosociale zorgverlener omgaat met gevoelens die opkomen. Het omgaan met gevoelens die de psychosociale zorgverlener heeft bij een verstoorde gezagsrelatie lijkt goed te verlopen. Het valt op dat iedereen zich bewust is van het belang om deze gevoelens een goede plaats te geven.

Thema 2: Behoeften

Onderstaande thema's hebben we aan de orde gesteld om de behoefte te inventariseren naar handvatten van de psychosociale zorgverlener om te kunnen interveniëren in een gezagsrelatie. Vanuit de identiteit van de organisatie is het van belang we zicht krijgen op de vormgeving van de identiteit in het hulpverlenen als er sprake is van deze problematiek. Omdat Agathos een christelijke organisatie is, is dit een pluspunt ten opzichte van andere organisaties die niet christelijk zijn.

- Handvatten om actie te ondernemen bij een zorgelijke gezagsrelatie voor de hulpverlener Bij de handvatten die de psychosociale zorgverlener nodig heeft, scoren de observatielijst, gesprekskaarten en handleiding allemaal hoog. We kunnen bij de vormgeving van een handleiding / product deze mogelijkheden allemaal meenemen. Deze hoge scores wijzen allemaal wel op een gebrek aan goede voorlichting en begeleiding van hulpverleners met betrekking tot deze problematiek in de praktijk.

- Plaats van christelijke identiteit in de hulpverlening aan cliënten waarin sprake is van een zorgelijke gezagsrelatie

Het blijkt dat de ene psychosociale zorgverlener wel aandacht en plaats heeft voor de Bijbelse visie op gezagsrelatie en de ander minder, maar hierin handelt iedere psychosociale zorgverlener naar eigen mening. Het komt neer op de persoonlijke houding van de psychosociale zorgverlener. Hieruit blijkt dat er vanuit de organisatie geen duidelijke richtlijn is.

Thema 3: Gewenste situatie

Omdat we het belangrijk vonden dat collega's mee dachten, hebben we over onderstaande onderwerpen hun mening gevraagd. In de vormgeving van het product is het waardevol om gebruik te maken van de kennis die er binnen de organisatie aanwezig is. Een kokervisie van de onderzoekers wordt hierdoor verminderd.



- Belangrijk aspecten voor een product dat gebruikt kan worden wanneer er sprake is van een zorgelijke gezagsrelatie

We kunnen concluderen dat er behoefte is aan praktische handvatten. Het moet direct relevant zijn voor de praktijk van de hulpverlening en inzetbaar op de 'werkvloer'. Dit geeft aan dat een duidelijk praktisch product gewenst is.

- Tips om de methodiek goed aan te laten sluiten bij ouders

De tips die gegeven zijn: concreet, duidelijk en overzichtelijk zijn belangrijk om mee te nemen in de vormgeving. Verder is erkenning en positieve bevestiging van de ouders een aandachtspunt. Het is belangrijk dat het product aansluit bij de cliënt. Erkenning en oog hebben voor wat goed gaat, moet in het oog blijven.

Naast het houden van een digitale enquête hebben we ook interviews afgenomen met andere interne professionals. We willen door middel van deze collega's gebruik maken van de deskundigheid die er al binnen de organisatie is. Dit werken dit uit in het volgende onderdeel: interview medewerker MAM en portefeuillehouder VHT. Daarnaast zullen we de uitkomsten beschrijven van een aantal externe interviews.

§ 4.2.3 Interview Muzisch Agogische Methodiek

Verantwoording: omdat het eindproduct waarschijnlijk onder de MAM gaat vallen, hebben wij een collega geïnterviewd om duidelijk te krijgen waar een MAM-product aan moet voldoen.

We hebben een medewerker van de MAM vragen gesteld over de eisen waaraan het eindproduct moet voldoen als het opgenomen kan worden in de MAM-map die ieder rayon in zijn bezit heeft. Zij gaf aan dat alleen gesprekskaarten niet voldoende zijn om in de MAM-map opgenomen te worden. Het goed zou zijn om er bijvoorbeeld een spel aan toe te voegen en daarbij gesprekskaarten. Verder gaf ze aan dat ze niet wist of er een specifiek spel was dat gericht was op gezagsrelatie. Ze gaf een aantal sites door waar spellen op te vinden zijn. Als tip gaf ze aan dat het goed te doen was om zelf wat te ontwerpen in de vorm van een spel. Als we alleen gesprekskaarten willen maken, dan zal dit niet onder MAM vallen, maar geplaatst kunnen worden in het handboek.

Daarnaast hebben we gevraagd welke MAM materialen geschikt zijn om te gebruiken in een zorgelijke gezagsrelatie. De medewerker gaf aan dat het opvoedingsspel, het relatiespel, het wensspel en het spel 'in gesprek' als hulpmiddel gebruikt kunnen worden.

Conclusie:

Er is momenteel niet iets specifiek beschikbaar binnen de MAM over gezagsrelatie tussen ouder en kind.

Om te voldoen aan de eisen van de MAM zal er iets in de vorm van een spel moeten worden ontworpen. Wel kan het opvoedingsspel, het relatiespel, het wensspel en het spel 'in gesprek' als hulpmiddel gebruikt kunnen worden bij deze problematiek.

§ 4.2.4 Interview Videohometraining

Verantwoording: omdat de collega die een opleiding voor VHT heeft gevolgd waarschijnlijk veel met ouders te maken krijgt, zal zij zorgen, kunnen noemen in de gezagsrelatie tussen ouder en kind.

De collega die videohometraining geeft hebben we ook bevraagd. Zij heeft in haar caseload met grote regelmaat te maken met gezinnen waarin zorgen zijn over de gezagsrelatie. De VHT 'er geeft aan dat ze in de praktijk gebruik maakt van haar ervaring als video home trainer om te concluderen dat er sprake is van een verstoorde gezagsrelatie. Signalen van ouders en/of omgeving hebben hier invloed op. Verder ziet zij in de praktijk diverse signalen die duiden op een verstoorde gezagsrelatie. Die signalen zijn bijvoorbeeld grenzeloos en ontoelaatbaar gedrag van de kinderen. Ook wanhoop bij ouders over de onduidelijke gezagsverhouding waarbij kinderen vaak niet luisteren. Ook observeert ze kinderen die respectloos reageren op hun ouders. Dit is dan soms ook te signaleren bij ouders onderling of het respectloos reageren van de ouder naar het kind. Hierbij observeert ze soms fysiek en verbaal geweld van kinderen naar ouders toe of andersom.

De oorzaken van de problemen op het gebied van de gezagsrelatie die zij tegenkomt zijn divers. Zo benoemt ze hechtingsproblematiek, communicatieproblemen, stagnatie in de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind, tekort aan opvoedingsvaardigheden van de ouders door uiteenlopende oorzaken, psychische stoornissen bij zowel ouders als kinderen, beperkte begaafdheid van de ouders,



relatieproblemen, andere culturen, achterstandssituaties, adoptie en pleegouders/kinderen, seksueel misbruik, fysiek en verbaal geweld, en huiselijk geweld.

De problemen tussen ouders die ze tegenkomt in de hulpverlening in gezinnen zijn communicatieproblemen, verschil in de wijze van opvoeden, culturele verschillen, meningsverschillen/conflicten, geloofsproblematiek en voorkeur voor een kind.

Bij de ontwikkeling van een methodiek vindt de video hometrainer de videofeedback een belangrijk aspect. Ze geeft aan dat bij de ontwikkeling van een methodiek het belangrijk is dat de methodiek aansluit bij de ouders. De te ontwikkelen methodiek moet zo goed mogelijk aansluiten bij de ouders en ervoor zorgen dat er afstemming plaatsvindt. Het is belangrijk dat er goed geluisterd wordt naar de cliënt. Verder moeten de doelen die beschreven worden haalbare doelen zijn. En de doelen moeten van de cliënt zijn en niet zo zeer van de hulpverlener.

Op de vraag hoe in de ontwikkeling van de methodiek de (doorverwijzing naar) VHT meegenomen kan worden geeft ze aan dat de methodiek VHT bijna overal inzetbaar is. Er zijn maar een klein aantal contra-indicaties. Beelden zeggen zoveel meer dan woorden. De ouders kunnen zelf ontdekken wat er goed gaat en welke doelen er zijn. Dan zijn het doelen van de cliënten zodat zij gemotiveerd zijn om er aan te werken.

Conclusies:

De soorten problemen op het gebied van de gezagsrelatie die de videohometrainer tegenkomt zijn heel divers. Voor het ontwerpen van een handleiding/methodiek is het belangrijk met deze diversiteit rekening te houden.

Belangrijk zijn de indicaties die wijzen op een verstoorde gezagsrelatie, zoals grenzeloos gedrag bij kinderen, wanhoop bij ouders, ontbreken van wederzijds respect met fysiek en/of verbaal geweld.

Als oorzaak voor een verbroken gezagsrelatie worden een scala aan mogelijkheden genoemd die in de praktijk richtinggevend kunnen zijn om tot een reële diagnose te komen.

Videofeedback wordt aangegeven als goede methode in een verstoorde gezagsrelatie. Vooral deze methode biedt voor de ouders een ongedwongen gelegenheid tot zelfreflectie in het bekijken van de beelden. Dit lijkt effectief te werken; het motiveert en stimuleert de ouders tot gedragsverandering. Het feit is alleen dat er op dit moment maar twee VHT 'ers werkzaam zijn. Als we kijken naar hoeveel verstoorde gezagsrelaties in gezinnen zijn kunnen we denken aan videofeedback die niet door een VHT'er gegeven wordt maar als ondersteunend middel wordt gebruikt door de psychosociale zorgverlener.

§ 4.3 Extern onderzoek

§ 4.3.1 Onderzoeksverantwoording

In een van de deelvragen van het onderzoek benoemen we dat we graag willen weten welke methodieken hulpverleners hanteren in een situatie waarin sprake is van een zorgelijke gezagsrelatie. Het beantwoorden van deze vraag willen we met extern onderzoek ondersteunen. We hebben een inventariserend onderzoek gedaan. Dit omdat we vooral willen weten hoe de andere instanties omgaan met een zorgelijke gezagsrelatie. Van twee instanties, bureau jeugdzorg en de SGJ, hebben we informatie gehad.

§ 4.3.2 Bureau Jeugdzorg

Binnen BJZ hebben ze verschillende instrumenten om problematieken in kaart te brengen. Bij de start van het hulpverleningstraject maken ze gebruik van de CBCL/TRF en gedragsvragenlijst voor het kind zelf. Deze geven een goed overzicht van mogelijke kindproblematiek en niet zozeer ouder-kind problematiek.

Binnen BJZ hebben ze ook de mogelijkheid om onze gezinsdiagnosticus in te zetten voor verder gezinsonderzoek. Hiervoor is een format 'in huis': het DOEC. Dit is een format dat verschillende gebieden naloopt, zoals de gezinssamenstelling, gezinsanamnese, invulling ouderschap, sociale context, netwerk ouders, familie van moeder en vader.



Een ander gebruikt instrument is de NOSI. Dit staat voor Nijmeegse Ouderlijke Stress Index en geeft een inzicht in het systeem. Het meet de competentie van ouders en checkt alle factoren op de ouderdomeinen.

Bovenstaande zijn instrumenten die BJZ inzet, maar ze maken ook gebruik van gesprekstechnieken en eigen observaties. Als blijkt dat er spanningen tussen ouder en kind zijn verwijzen ze veelal naar FFT (Family Functional Therapy van Entréa, InZicht/Karakter) of hulp aan huis (Entréa) of Maatschappelijk Werk. Dit om zo meer in kaart te kunnen brengen wat er tussen ouders en kind(eren) speelt. Daarbij zit ook een stukje behandeling.

Binnen het gedwongen kader (gezinsvoogdij en voogdij) werkt BJZ volgens de Delta methodiek. Bij deze methodiek wordt er vanuit het kind gekeken. Er wordt gekeken naar de ontwikkeltaken die bij een kind passen, of deze binnen de leefsituatie te bereiken zijn. Is dit niet het geval dan worden deze ontwikkeltaken bedreigd en wordt er gekeken hoe deze dreiging kan worden opgeheven. Dit alles vindt plaats 'binnen' de methodiek Delta.

De gezagverhouding tussen ouder en kind komen op deze wijze dan naar boven en wordt benoemd, indien nodig, als bedreiging voor een bepaalde ontwikkeltaak.

Een specifieke methodiek voor het in kaart brengen van de gezagsrelatie is er bij BJZ niet.

Conclusie:

BJZ gebruikt veel instrumenten om de problematiek in kaart te brengen. Sommige instrumenten omvatten vragen die te maken hebben met de gezagsrelatie. Een specifieke methode om de gezagsrelatie in kaart te brengen is er niet; het is dus geen thema op zich in het stellen van een diagnose. Het valt op dat er heel duidelijk naar het kind wordt gekeken.

Ook binnen het gedwongen kader is er geen specifieke methodiek om de gezagsrelatie goed in kaart te brengen. Omdat BJZ een gerenommeerde instelling is kunnen we er vanuit gaan dat er geen methodiek m.b.t. de gezagsrelatie wordt gehanteerd.

§ 4.3.3 Stichting Gereformeerde Jeugdzorg

Ondanks dat BJZ geen gebruik maakt van een methodiek hebben we in het kader van de inhoudelijke verzadiging bij de SGJ geïnformeerd of ze binnen de vrijwillige toegang gebruik maken van specifieke instrumenten over de gezagsrelatie tussen ouder en kind. Zij gaven aan hiervoor geen specifieke instrument of methodiek te gebruiken.

Bij de SGJ maken ze wel gebruik van verschillende vragenlijsten om de problematiek in kaart te brengen. De instrumenten en vragenlijsten die zij gebruiken zijn de onderstaande:

- GCT: gestructureerde checklist Toegang
- LIRIK: Licht instrument Risicotaxatie Kindermishandeling
- CBCL/TRF/YSR
- Quick Step: instrument voor bepalen van ernst/urgentie
- CARE-NL: Child Abuse Risk Evaluation

Bij de (gezins)voogdij wordt gebruik gemaakt van de Delta methodiek.

Conclusie:

De SGJ geeft aan geen specifieke instrument of methodiek te gebruiken om de gezagsrelatie te observeren. Ook de SGJ maakt gebruik van de gestructureerde vragenlijsten om de problematiek in kaart te brengen.

§ 4.4 Conclusie

We hebben waardevolle informatie verzameld door middel van de enquête. Deze informatie zullen we meenemen voor de ontwikkeling van de methodiek. De externe instellingen maken geen gebruik van specifieke methodieken om de gezagsrelatie goed in kaart te brengen. Wel wordt er gebruik gemaakt van vragenlijsten om de complete problematiek in kaart te brengen. We zullen deze vragenlijsten doornemen om te onderzoeken of onderdelen daarvan gebruikt kunnen worden om een methodiek te kunnen ontwikkelen. Vanuit de praktijk als werker, literatuuronderzoek en de maatschappelijke



signalen lag er duidelijk een behoefte om deze problematiek verder te onderzoeken. Vanuit de christelijke identiteit voelen we ons verantwoordelijk ten opzichte van de maatschappelijke problematiek in het groot en de storing in de gezagsrelatie in het gezin waar we als hulpverlener aanwezig zijn.

In het volgende hoofdstuk zijn de conclusies van ons onderzoek te lezen.



Hoofdstuk 5 Conclusies

§ 5.1 Inleiding

In voorgaande hoofdstukken hebben we gezocht naar antwoorden op de onderzoeksvraag die als volgt luidt:

“Welke methodiek kan de psychosociale zorgverlener hanteren om te kunnen interveniëren in een gezin waarin zorgen zijn over de gezagsrelatie tussen ouder en kind?”

Met behulp van de onderzoeksvraag en de deelvragen hebben we het praktijkonderzoek uitgevoerd. Tijdens dit proces zijn we tot een aantal conclusies gekomen, die we in dit hoofdstuk zullen verwoorden. Uit een aantal conclusies zullen ook aanbevelingen geformuleerd worden.

§ 5.2 Conclusie literatuur- en praktijkonderzoek

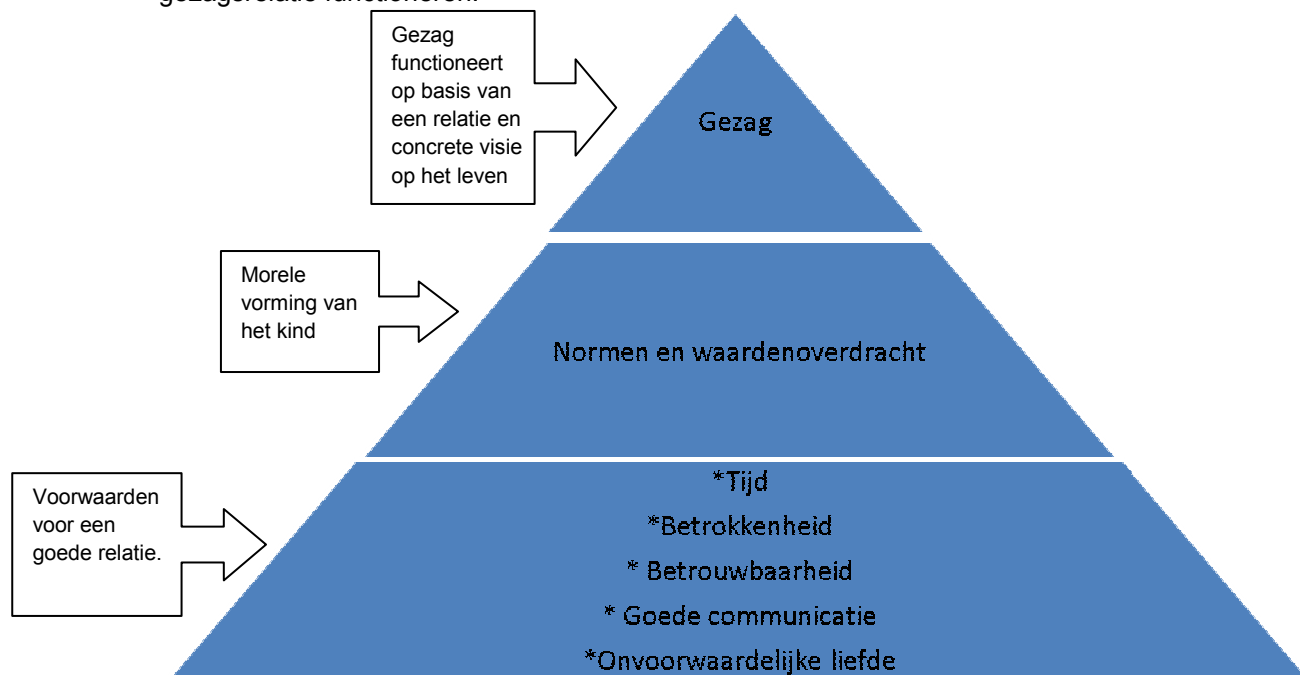
We concluderen dat het gezaghebbende, wederkerige opvoedingspatroon het patroon is wat een positieve invloed heeft op de gezagsrelatie. Er is een dialoog, maar ouders nemen duidelijk hun gezagspositie in en nemen tegelijkertijd ook de behoefte van hun kind serieus.

In de literatuurstudie kwamen we meerdere malen diverse basisvoorwaarden tegen die noodzakelijk bleken te zijn voor een gezagsrelatie. We hebben op basis van deze informatie een model ontwikkeld, zodat we inzichtelijk kunnen weergeven wat nodig is voor een gezonde gezagsrelatie.

Voor de gezagsrelatie is als basis een goede relatie van belang. Voor een goede relatie zijn de volgende basisvoorwaarden nodig: betrokkenheid, tijd, communicatie, onvoorwaardelijke liefde en betrouwbaarheid. Deze voorwaarden zijn nodig om te werken aan de morele ontwikkeling van het kind, want als er een goede relatie is tussen ouder en kind dan zorgt dit er voor dat er meer ruimte is voor de overdracht van normen en waarden. Vanuit deze goede relatie wordt gewerkt aan de morele vorming van het kind.

Voor de morele vorming van het kind vormen duidelijke kaders van normen en waarden het uitgangspunt. Zonder een visie op normen en waarden blijft gezag een lege huls.

Vanuit deze basis van een goede relatie en een weloverwogen visie op normen en waarden kan de gezagsrelatie functioneren.



Figuur 5.2.a

Model “basisvoorwaarden voor een gezagsrelatie”



§ 5.2.1 Oorzaken en indicatoren van verstoring van de gezagsrelatie tussen ouder en kind

Op basis van literatuurstudie en praktijkonderzoek werden kenmerken gesignaleerd die storingen in de gezagsrelatie kunnen opsporen.

Oorzaken voor een verstoorde gezagsrelatie binnen het gezin kunnen zijn: conflict ouders, ontbreken van motivatie, incompetentie, inconsequente opvoeding, onjuiste grenzen, capitulatie, onverantwoord straffen, verwaarlozing, afwijzing, seksueel misbruik, psychiatrische diagnose. Externe oorzaken voor een verstoorde gezagsrelatie kunnen zijn: media, verkeerde vrienden, seksueel misbruik.

Indicatoren voor een verstoorde gezagsrelatie die te observeren zijn bij de ouder(s) zijn: het signaal wat de ouder afgeeft en verwaarlozing. Bij het kind zijn het de signalen die het kind zelf afgeeft, parentificatie, geen waardering voor de ouders, grenzeloos gedrag, niet accepteren van regels en/of gezag.

Uit het onderzoek onder de psychosociale zorgverleners blijkt dat er behoefte is aan duidelijke handvatten voor het observeren en interveniëren in een gezagsrelatie. Op basis van informatie uit de literatuur is een observatielijst⁵⁷ door ons als onderzoekers ontwikkeld.

Het doel van de observatielijst is het vroegtijdig signaleren van storingen in de gezagsrelatie. De observatielijst geeft concrete handvatten waar op gelet moet worden tijdens de observatie van de gezagsrelatie. Psychosociale zorgverleners worden met de observatielijst in staat gesteld om verschillende signalen te herkennen, te plaatsen en zo nodig een interventie te plegen.

§ 5.2.2 Methodieken

Binnen de organisatie zijn veel voorgeschreven methodieken bruikbaar in een verstoorde gezagsrelatie. Er zijn een aantal methodieken in dit onderzoek uitgewerkt die goed toepasbaar zijn als er zorgen in de gezagsrelatie zijn.

Binnen de muzisch agogische methodiek zijn er diverse agogische spellen die goed ingezet kunnen worden als er sprake is van een verstoorde gezagsrelatie. Dit zijn het relatiespel, het wensspel, het opvoedingsspel en het spel 'In gesprek'.

Het opvoedingsspel wordt in het algemeen weinig gebruikt, terwijl dit wel een goed hulpmiddel is om de opvoeding en specifiek de gezagsrelatie ter sprake te brengen.

In het onderzoek onder de psychosociale zorgverleners kwam naar voren dat er ook behoefte is aan een ondersteunend middel om met ouders over de gezagsrelatie specifiek in gesprek te gaan. We hebben hiervoor gesprekskaarten ontwikkeld om zo op een laagdrempelige wijze met ouders in gesprek te gaan.

Deze gesprekskaarten⁵⁸ hebben als doel de visievorming op de relatie ouder-kind, de morele ontwikkelingen van het kind en de gezagsrelatie te bevorderen. Door in gesprek te gaan met de ouder(s) kan er betere communicatie en afstemming tussen ouders onderling ontstaan rondom het onderwerp gezagsrelatie. Met de vormgeving van de kaarten hopen we dat er bij gebruik meer competent opvoedingsgedrag wordt ontwikkeld bij het vormgeven van de gezagsrelatie.

Videofeedback is een goede methodiek die ingezet kan worden in een verstoorde gezagsrelatie, want deze methode biedt voor de ouders een ongedwongen gelegenheid tot zelfreflectie in het bekijken van de beelden. Dit lijkt effectief te werken; het motiveert en stimuleert de ouders tot gedragsverandering. Juist door een opname kan er inzicht komen en bewustwording op treden hoe de gezagsrelatie in elkaar steekt. Dit middel kan ondersteunend zijn voor ouders.

Het feit is dat er binnen Agathos videohometraining (VHT) als methodiek aanwezig is. Op dit moment zijn er twee video hometrainers werkzaam zijn binnen de organisatie.

§ 5.2.3 Identiteit

Uit het onderzoek kunnen we concluderen dat de zorgverleners verschillend omgaan in de vormgeving van de christelijke identiteit bij de zorg aan een verstoorde gezagsrelatie. De individuele visie is dus in de hulpverlening richtinggevend. De onderliggende oorzaak is dat er vanuit de organisatie geen duidelijke richtlijn is voor de vormgeving van de christelijke identiteit op het gebied

⁵⁷ Zie hiervoor de handleiding

⁵⁸ Zie bijlage 1



van de gezagsrelatie. Dit kan tot verwarring leiden bij de cliënt, zeker als die te maken krijgt met meerdere hulpverleners vanuit dezelfde organisatie.

§ 5.2.4 Extern onderzoek

Uit extern onderzoek is gebleken dat er geen meetinstrument is binnen jeugdzorg waarmee inzichtelijk kan worden gemaakt of een gezagsrelatie verstoord is. De afwezigheid van dit meetinstrument geeft aan dat hier een aandachtspunt ligt. Meer duidelijkheid in wat zorgelijk is en wat niet zorgt ervoor dat er door de hulpverlening adequater gehandeld kan worden. Vroegtijdig herkennen van de problematiek zorgt dat er tijdig ingegrepen kan worden en 'erger' kan worden voorkomen.



Hoofdstuk 6 Aanbevelingen

§ 6.1 Inleiding

Dit hoofdstuk zal bestaan uit aanbevelingen die voortkomen uit de conclusies die geformuleerd zijn in het vorige hoofdstuk.

De aanbevelingen zijn tot stand gekomen door te kijken naar wat de organisatie nodig heeft ter verbetering van de kwaliteit van de zorg. Naast de aanbevelingen voor de organisatie van Agathos zijn we ook tot een algemene aanbeveling gekomen voor jeugdzorg. De uitvoering van deze aanbevelingen zal de professionaliteit van de hulp binnen gezinnen aanmerkelijk vergroten.

§ 6.2 Aanbevelingen voor Agathos

§ 6.2.1 Aanbevelingen literatuur en praktijkonderzoek

Handleiding

Als onderzoekers doen we de aanbeveling om de ontwikkelde handleiding bruikbaar te maken voor de psychosociale zorgverleners. In deze handleiding is theorie te vinden over de gezagsrelatie in het algemeen en vanuit Bijbels perspectief. Daarnaast zit er een observatielijst in en gesprekskaarten voor ouders om met elkaar in gesprek te gaan over de visie op de gezagsrelatie. Daarnaast zijn er richtlijnen te vinden voor ouders hoe zij Bijbels gezien verantwoord ouderschap kunnen invullen. De bruikbaarheid is te realiseren door de handleiding goed toegankelijk te maken op het kwaliteitshandboek en in de toekomst op het werkhandboek. Daarnaast kunnen instructies en informatiebijeenkomst over het onderwerp bijdragen tot het gebruik maken van deze handleiding.

§ 6.2.2 Aanbevelingen Methodieken

Observatielijst⁵⁹

Op basis van informatie uit de literatuur is een observatielijst door ons als onderzoekers ontwikkeld. Het doel van de observatielijst is het vroegtijdig signaleren van storingen in de gezagsrelatie. De observatielijst geeft concrete handvatten waar op gelet moet worden tijdens de observatie van de gezagsrelatie. Psychosociale zorgverleners worden met de observatielijst in staat gesteld om verschillende signalen te herkennen, te plaatsen en zo nodig een interventie te plegen. De ontwikkelde observatielijst is een conceptinstrument die in de praktijk moet worden getest en uiteindelijk door deskundigen tot een definitieve lijst ontwikkeld moet worden. Bij de definitieve ontwikkeling willen we de aanbeveling doen om hierbij Bureau Jeugdzorg te betrekken. Zo kan er afstemming plaats vinden en kan er adequaat en sneller gehandeld worden. Het is belangrijk dat het duidelijker wordt wanneer het Algemeen Meldpunt Kindermishandeling ingeschakeld moet worden.

Muzisch Agogische Methodiek (MAM)

Het opvoedingsspel wordt in het algemeen weinig gebruikt, terwijl dit wel een goed hulpmiddel is om de opvoeding en specifiek de gezagsrelatie ter sprake te brengen. Daarom doen we de aanbeveling om het opvoedingsspel beter op de kaart te zetten. Daarnaast kan het relatiespel, het wensspel, het opvoedingsspel en het spel 'In gesprek' goed gebruikt worden om te observeren en interveniëren in een gezagsrelatie. Deze tips staan ook in de handleiding verwerkt.

Gesprekskaarten⁶⁰

Er zijn gesprekskaarten ontwikkeld waarmee een psychosociale zorgverlener het gesprek aan kan gaan met ouders. Het doel hiervan is dat ouders na denken over hun visie op de gezagsrelatie en hoe zij deze vorm willen geven op een verantwoorde manier. We adviseren Agathos deze gesprekskaarten als methodiek te gebruiken. Juist in de diversiteit van beleavingswerelden van de cliënten zijn deze kaarten goed toepasbaar. Het helpt de psychosociale hulpverlener het gesprek over de gezagsrelatie tussen ouder en kind op gang te brengen. In het gesprek kunnen diverse doelen nagestreefd worden, zoals visievorming en betere communicatie en bewustwording tussen ouders

⁵⁹ Zie handleiding

⁶⁰ Zie handleiding



onderling. Uit dit gesprek kunnen doelen geformuleerd worden waaraan gewerkt kan worden door de ouders. Het uiteindelijke doel is competentier opvoedingsgedrag in de ouder-kind relatie.

Videofeedback

Als we kijken naar het aantal verstoorde gezagsrelaties in gezinnen, adviseren we het invoeren van videofeedback wat niet zozeer door een videohometrainer (VHT'er) gedaan wordt, maar juist als ondersteunende methodiek ingezet kan worden door de psychosociale zorgverlener. De videohometrainers die er momenteel binnen Agathos zijn, zouden de psychosociale zorgverleners kunnen instrueren rondom het inzetten van videofeedback. Door middel van videofeedback kan er samen met de ouders gekeken worden hoe zij handelen ten opzichte van hun kinderen, dit geeft inzicht. Dit kan een paar keer ingezet worden. Wij denken dat videofeedback een meerwaarde is, omdat het sneller en laagdrempeliger is in te zetten dan videohometraining. Videohometraining is een langer en intensiever traject.

Intervisie en coaching

Het is noodzakelijk dat de psychosociale zorgverlener de zorgelijke gezagsrelatie in een gezinssituatie tijdens coaching en/of intervisie bespreekt. Hierdoor kan reflectie op de normatieve opvattingen worden geactiveerd en worden methodische interventies getoetst, omdat de psychosociale zorgverlener hierdoor bewust wordt wat zij vindt en dat dit niet altijd geldend is voor iedereen, kortom het zorgt voor bewustmaking van eigen normen en waarden van de psychosociale zorgverleners. Bij zorgelijke omstandigheden kan er een adviesgesprek aanvraagd worden bij het AMK. Videofeedback kan hierbij goed gebruikt worden.

§ 6.2.3 Aanbevelingen Identiteit

Visie vorming

Uit de conclusies blijkt dat er vanuit de organisatie een duidelijke visie vanuit de christelijke identiteit op de gezagsrelatie tussen ouder en kind moet worden ontwikkeld of beschreven moet worden. Dit is noodzakelijk, omdat we vanuit het onderzoek concluderen dat de zorgverleners verschillend omgaan met de vormgeving van de christelijke identiteit en dat de individuele visie richting geeft in het handelen. Omdat dit verwarrend kan zijn voor de cliënt is het belangrijk dat de psychosociale zorgverleners niet alleen vanuit hun eigen normen en waarden de hulp vorm geven. Het is belangrijk dat we de visie vanuit de organisatie als uitgangspunt kunnen nemen. Voor de vormgeving van deze visie kunnen gegevens uit dit onderzoek gebruikt worden. Een concrete visie op de gezagsrelatie op Bijbelse grondslag kan psychosociale zorgverleners meer handvatten geven om de christelijke identiteit in de hulpverlening vorm te geven.

Deskundigheidsbevordering

Deskundigheidsbevordering voor collega's op het gebied van de gezagsrelatie is bevorderend voor de kwaliteit van hulpverleners. Deze kwaliteitsbevordering kan gerealiseerd worden door bijscholing door samen als psychosociale zorgverleners na te denken over visie op gezag en hierdoor kennis te vergaren en elkaar op te scherpen. Hiervoor zou een professional voor uitgenodigd kunnen worden.

§ 6.3 Algemene aanbevelingen

Er is nu binnen de hulpverlening aan gezinnen nog veel onduidelijkheid over het punt wanneer een gezagsrelatie wel of niet verstoord is.

Agathos zal met jeugdzorg in gesprek moeten gaan over signalen over zorgen in de gezagsrelatie en hoe dan te handelen. De observatielijst kan dan verder met Jeugdzorg ontwikkeld worden tot een definitieve lijst die door alle hulpverleners op een eenduidige wijze gebruikt kan worden.

Als onderzoekers hebben wij aan het Nederlands Jeugd Instituut voorgelegd dat uit ons onderzoek is gebleken dat er in de hulpverlening aan gezinnen meer aandacht moet worden besteed aan zorgelijke gezagsrelaties. We hopen hiermee kwaliteitsbevordering te bewerkstelligen.



Literatuurlijst

Literatuur

- Arbus, R., *Happiness is homemade. A Torah approach to personal growth, marital harmony, and childrearing*. Mesorah Publications, Ltd, New York, 2006.
- Amstel, van, Ds. J., e.a., *Christelijk gezinsleven*. Boekencentrum, 's-Gravenhage, 1990.
- Behrend, D., *Muzisch-agogische Methodiek. Een handleiding*. Coutinho, Bussum, 2000.
- Boog, B., Slagter, M., Jacobs-Moonen, I., Meijering, F., *Focus op Action research. De professional als handelingsonderzoeker*. Van Gorcum, Assen, 2005
- Bos-Meeuwen, M. en van Dam, H., *Met kinderen onderweg. Wegwijzer voor geloofsoopvoeding in het gezin*. Boekencentrum, Zoetermeer, 2001.
- Bouwkamp, R., S., *Psychosociale therapie voor kind en gezin*. De Tijdstroom, Utrecht, 1995.
- Chapman, G., *De 5 kenmerken voor een gezond gezin*. Medema, Vaasen, 1999.
- Cloud, Dr. H., Townsend, Dr. J., *Grenzen & Kinderen, wanneer zeg je ja , wanneer zeg je nee, als je je kinderen wilt helpen hun leven op orde te krijgen*. Koinonia, Hoogblokland, 2000.
- Cloud, Dr. H., Townsend, Dr. J., *Grenzen, wanneer zeg ik ja , wanneer zeg ik nee, hoe bepaal ik mijn eigen grenzen*. Koinonia, 1997, Hoornaar.
- Gordon, T., *Luisteren naar kinderen. De nieuwe methode van overleg in het gezin*. Tirion, Baarn, 1996.
- Gordon, T., *Bewust omgaan met kinderen*. Tirion, Baarn, 2005.
- Grimhuijzen, T. van, *Van last tot lust. Het opvoeden van pubers*. SPW, Amsterdam, 2007.
- Jacht, N., *Beroepsprofiel van de maatschappelijk werker*. NVMW, Utrecht, 2006.
- Janssen, H., *Kinderen vragen om duidelijkheid*. Boom, Amsterdam, 1989.
- Kooten, Ds. R., *Eert uw vader en uw moeder*. Den Hertog B.V. – Houten, 1995.
- Lange, A., *Gedragsverandering in gezinnen*. Wolters-Noordhoff, Groningen, 2006.
- Maccoby, E.E. & J.A., Martin, *Socialization on the context of the family: parent-child interaction*. In: Bouwkamp, R., S., *Psychosociale therapie voor kind en gezin*. De Tijdstroom, Utrecht, 1995.
- Michielsens, M., *Leren over leven in loyaliteit*. Acco, Leuven / Voorburg, 2005.
- Migchelbrink, F., *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. SWP, Amsterdam, 2006.
- Molen, IJ van der, *Opvoedingstheorie en opvoedingspraktijk*. Wolters-Noordhoff, Groningen, 1994.
- Pas, van der, A., *Handboek methodische ouderbegeleiding 2. Ad. Donker bv, Rotterdam, 1996*.
- Pas, van der, A., *Handboek methodische ouderbegeleiding 3. Eert uw Vaders en uw Moeders*. SWP, Amsterdam, 2005.
- Rodenko, O., *Wat heet opvoeden. Een bezinning op de pedagogische taak*. SWP, Amsterdam, 2004.
- Terpstra, J., *Duidelijke ouders, ouderschap in een verwarrende tijd*. Boekencentrum, Zoetermeer, 2008.
- Snellen, A., *Basismodel voor methodisch hulp verlenen in het maatschappelijk werk*. Coutinho, Bussem, 2007.
- Struyven, K., *Groot worden: de ontwikkeling van baby tot adolescent: handboek voor (toekomstige) leerkrachten en opvoeders*. Lannoo, Leuven, 2005.
- Valkenburg, P., *Beeldschermkinderen. Theorieën over kind en media*. Boom, Amsterdam, 2002.
- Velde, J.W. van de, *Muzisch Agogisch Begeleiden in de hulpverlening. Bouwstenen voor een spirituele benadering*. H. Nelissen, Barneveld, 1999.
- Vries, de, S., *Basismethodiek psychosociale hulpverlening. Oplossingsgericht, ervaringsgericht, systeemgericht*. Bohn Stafleu van Loghum, Houten, 2008.
- Vriese, De, J., *Helpen met de Bijbel*. CPC, Leuven/Heverlee, België, 2007.

Artikelen

- <http://www.piresearch.nl/Praktijkonderzoek/c-downloads/Delta.htm> (maart 2009)
- www.ichthuscollege.nl/download/moreleopvoeding.pdf (maart 2009)
- Vente, T.: artikel (april, 2009) contextuele hulpverlening in verstoorde gezagsrelaties



Documenten

- Geleijnse – de Wild, Marja & de Pater, Aletta (2008). *Kleurbekennend zorgverlenen. Onderzoeksrapport.*
- Hertog, den, Gineke & van den Nieuwendijk, Suzan (2006). *Muzisch agogische middelen en Activiteiten voor Agathos Thuiszorg. Onderzoeksproduct.*
- Kwaliteitshandboek 'Agathos' algemeen documenten – methodieken
- Reader ervaringsgerichte psychosociale hulpverlening MWD-DTO 2008-2009
- Reader opleiding MWD instroomprogramma *maatschappelijk werk, hoe doe je dat?*(methodisch werken met behulp van de transactionele analyse) VTO/DTO – 2^e jaar – blok 1
- Reader MWD, VTO/DTO – 4^e jaar – blok 1, *contextuele benadering, vrij in verbondenheid.* 2008/2009.
- Reader Taak Gerichte Hulpverlening, *Gericht werken biedt houvast*, MWD-DTO 2006-2007



Bijlage 1: enquête uitslagen

De opzet van deze bijlage is om de uitkomsten van de onderzoeksvragen, de kwantitatieve gegevens, per deelvraag zullen behandelen.

We zullen per deelvraag ook een conclusie maken.

De resultaten van dit onderzoek dateren van februari 2009.

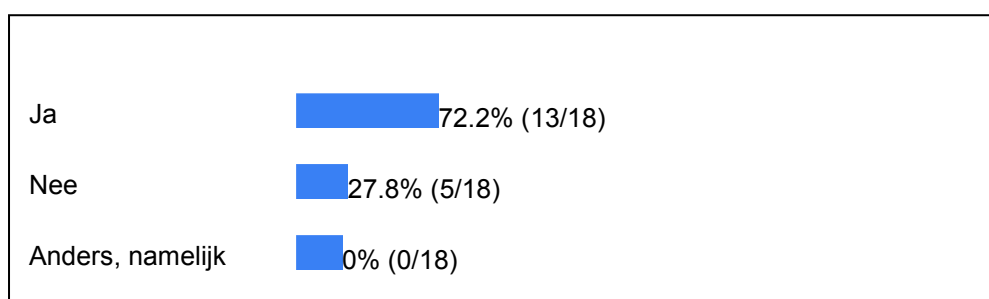
We hebben in de inleidende mail op de enquête de tijdsduur van het invullen en het aantal vragen benoemd. Dit in de hoop op een groot respons.

Van de enquêtes die naar het psychosociaal team van 'Waardenland' werd verstuurd kregen we er 95 % ingevuld terug.

Huidige situatie

Vraag: 1. Heb jij in je caseload te maken met een of meerdere gezinnen waarin je zorgen (waarin het kind schade oploopt) hebt over de gezagsrelatie tussen ouder(s) en kind? In welke leeftijd?

Verantwoording: Met deze vraag willen we de relevantie van het onderzoek aantonen in het werk als psychosociale zorgverlener.



Figuur 4.3.1 a

De leeftijd van de kinderen in de betrokken gezinnen is variërend van 0-18 jaar.

Conclusie: 72,2% van de psychosociale zorgverleners hebben te maken met een gezin waarin sprake is van een verstoorde gezagsrelatie. De relevantie van ons onderzoek is hiermee onderstreept.

Vraag: 2. Welke soorten problemen op het gebied van de gezagsrelatie (ouders versus kind) kom je tegen in de hulpverlening in gezinnen?

Verantwoording: Met deze vraag hopen we een beeld te krijgen van de problematiek.

De antwoorden die hierop gegeven zijn, kunnen we het beste onderverdelen in signalen kind en signalen problemen bij de ouder.

We zullen eerst beschrijven welke signalen de psychosociale zorgverleners tegenkomen bij het kind. Wat er geobserveerd wordt bij de kinderen is brutaal gedrag, niet luisteren naar de ouder. Ook wordt probleemgedrag, zoals; schoppen, slaan, wegrennen, huilen, deuren bonken, enzovoorts benoemd. Gedrag waarbij het kind de ouders bespeelt en zijn zin krijgt, is ook een voorkomend probleem. Daarnaast wordt een slecht zelfbeeld van het kind genoemd als een gevolg. Opvallend vaak wordt het omgekeerd rollenpatroon benoemd, zoals: "het kind heeft de leiding", of "kinderen die hun ouders vertellen wat ze doen moeten", en "het kind bepaalt of en in hoeverre de regels van ouders uitgevoerd worden".

We geven nu een beschrijving van de signalen die de psychosociale zorgverlener tegenkomt bij de ouder (versus kind). We hebben dit gerubriceerd, om zo een overzicht te krijgen van de signalen.



De ouder:

Afwezige ouder

- Weinig ouderlijke belangstelling voor de kinderen, waardoor kinderen emotioneel verwaarloosd worden en de ene keer sterk afhankelijk zijn en de andere keer zelf een te sterke volwassenrol innemen.
- Onzekerheid.
- Afwezigheid van gezag.
- Afwezigheid van toezicht.

Liefdeloosheid

- De eis van discipline staat bij ouders los van het liefhebben van hun kinderen, waardoor autoritair optreden ontstaat.

Wantrouwen

- Onrust en wantrouwen in het gezin.
- Grillige gezagsverhouding waarin de ene keer vriendschapsrelatie heerst in de relatie ouder-kind en dan weer onverwacht sterk autoritair. Soms tot mishandeling toe.

Misbruik van gezagsrelatie

- Ouders vinden dat ze op gelijke hoogte staan met hun kinderen en dat ze niet, omdat ze ouders zijn, gehoorzaamheid kunnen vragen/eisen van hun kind.
- Ouders maken misbruik van hun machtspositie, negatief afreageren van eigen emoties op de kinderen.
- Ouders die gezag op een destructieve manier proberen af te dwingen.

Verstoord rollenpatroon

- Ouders denken dat alles wat ouders doen verantwoord moet worden aan de kinderen.
- Ouders die hun kinderen een volwassen rol geven.
- Ouders mijdt conflict met kind, houdt er een soort vriendschapsrelatie aan over.
- Ouders betreft het kind als volwassene bij de eigen problemen.

Spanningen in de relatie van de ouders

- Ouders die hun kinderen negatief beïnvloeden in het gedrag naar de andere ouder toe, wat maakt dat de kinderen geen ontzag en respect meer voor die ouder hebben.
- Ouders die niet op een lijn zitten naar de kinderen toe.

Anders

Escalaties waarin ouders en kind buiten zichzelf zijn van woede en niet meer weten wat ze doen.

- Kinderen waarvan een van de ouders psychische problemen heeft.
- Schreeuwen/agressie/boosheid tegen elkaar.
- Onmacht.
- Onvermogen (door beperking).

Conclusies: We kunnen concluderen dat er een grote diversiteit is aan signalen die een psychosociale zorgverlener tegenkomt in de problematiek rondom de gezagsrelatie.

Vooraf het op niet adequate wijze invullen van de ouderrol of het niet consequent zijn in die ouderrol worden als probleem gezien. Oorzaak hiervan kan zijn het ontbreken van een doordachte visie op de verhouding tussen ouder en kind. Als er geen duidelijke visie op de gezagsrelatie is, ontstaat verwarring. Er is soms sprake van onvermogen dat hier ongetwijfeld mee te maken heeft.

Een ander punt dat opvalt is de 'afwezige ouder'. Dit wordt zichtbaar in het ontbreken van toezicht of belangstelling voor het kind. Er wordt te weinig tijd vrij gemaakt om te investeren in de relatie met het kind. Het kind ervaart weinig belangstelling en dus weinig liefde. Het gevolg is verwijdering met gevolgen van dien.

Vraag: 3. Ouders kunnen verschillende opvattingen hebben over de gezagsrelatie. Dit kan voor problemen zorgen. Welke soorten problemen tussen ouders kom je tegen in de hulpverlening in gezinnen waar sprake is van zorgen in de gezagsrelatie?

Verantwoording: Met deze vraag hopen we een aantal thema's te kunnen filteren uit de problematiek. Deze thema's kunnen we specifiek gebruiken in de vormgeving van het product.



De antwoorden die hierop gegeven werden hebben we geclusterd in vier thema's. Deze thema's staan voor de problematiek die de psychosociale zorgverleners tegen komen bij de ouders.

1. Ouders liggen niet op een lijn in de opvoeding

Er worden problemen gesignaleerd wanneer ouders verschillende grenzen hanteren naar kinderen toe. Het gevolg hiervan is dat kinderen van het verschil in grenzen gebruik gaan maken. Soms wordt gezien dat kinderen ouders tegen elkaar gaan uitspelen. Soms gaan kinderen juist tegen alle regels schoppen omdat het duidelijkheid mist. Ook zie je dat een ouder een andere visie heeft in hoeverre een kind mee beslist in het bepalen van de regels dan de andere ouder. Ook de ruimte die het kind krijgt voor eigen gevoelens en wil rondom het vormgeven en/of hanteren van regels kan verschillend gehanteerd worden. Ook wordt er in de uitvoering van de regels - welke gehoorzaamheid verwacht je en hoe 'streng' hanteer je de afgesproken regels - een verschil opgemerkt. Spanningen kunnen zo in de relatie oplopen.

2. Kinderen betrekken in de strijd

Het gebeurt dat ouders elkaar openlijk afvallen in het bijzijn van de kinderen. Soms is het duidelijk zichtbaar dat ouders hun kinderen willen betrekken in de strijd die ze onderling voeren. Ze willen beiden bij hun punt blijven en proberen dit te bekrachtigen met behulp van het kind.

3. Relatieproblemen

Als ouders naar elkaar weinig respect tonen. Je ziet dan vaak dat de kinderen het ook moeilijker vinden om respect te tonen naar een ander. Ook slechte communicatie is een probleem dat invloed heeft op de gezagsrelatie tussen ouder en kind.

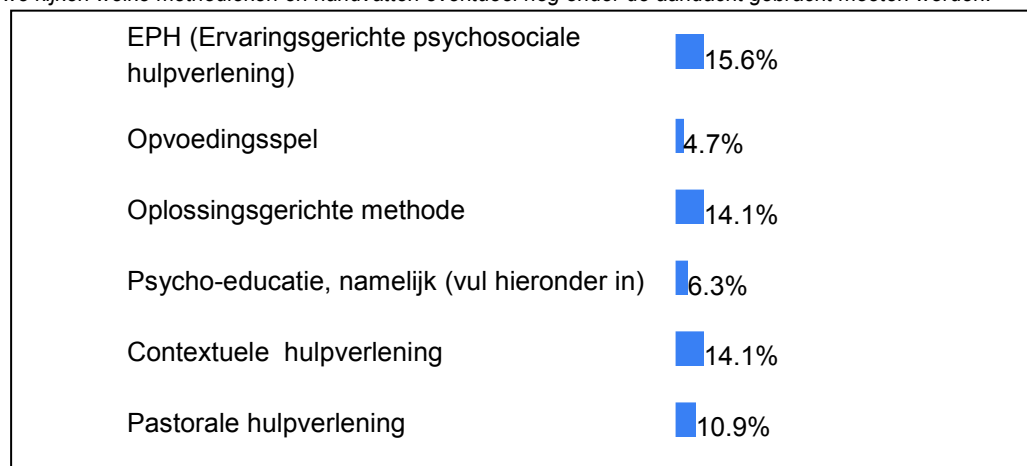
4. Echtscheiding

Er wordt veel problematiek gesignaleerd bij gescheiden ouders die niet goed met elkaar communiceren. Het elkaar afvallen in het bijzijn van de kinderen is ook hier vaak aan de orde. Kinderen komen hierdoor (nog erger) in een loyaliteitsconflict.

Conclusie: Als er in de partnerrelatie spanningen zitten heeft dat een negatief effect op het kind. We kunnen uit de beantwoording van deze vraag zeggen dat er verschillende thema's zijn die zorgen voor de spanningen. Deze thema's zijn: Ouders liggen niet op een lijn in de opvoeding, kinderen worden betrokken in de strijd, relatieproblemen en echtscheiding.

Vraag: 4 Welke (on)beschreven handvatten gebruik je bij het hulpverleners op het gebied van een verstoorde gezagsrelatie? (meerdere antwoorden mogelijk)

Verantwoording: met deze vraag willen we zicht krijgen op de handvatten die gebruikt worden in de hulpverlening. Zo kunnen we kijken welke methodieken en handvatten eventueel nog onder de aandacht gebracht moeten worden.



Figuur 4.3.1 c

We zien dat de EPH, contextuele hulpverlening, oplossingsgerichte methode en de TGH er als gehanteerde methodieken in een verstoorde gezagsrelatie er bovenuitsteken, maar er is niet echt een methode die er uit springt. Er wordt opvallend weinig gebruik gemaakt van het opvoedingsspel. Verder worden door de psychosociale zorgverleners gebeurtenissen en voorvallen besproken. In de gesprekken worden soms ook praktische tips en handvatten gegeven. Voor wat betreft de methodieken wordt ook videohometraining ingezet. Soms wordt er geobserveerd en dit nabesproken.



Gezinsgesprekken worden ingezet met als doel de gezagsrelatie te herstellen.
De boeken die gebruikt worden zijn:

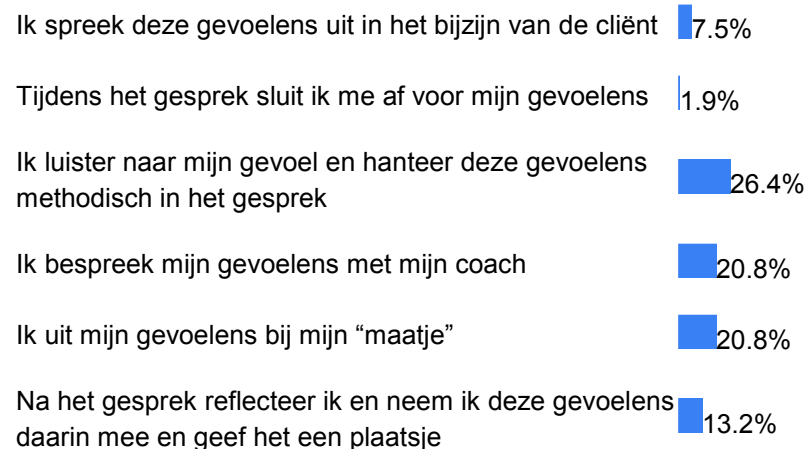
- Handboek methodische ouderbegeleiding; Alice van de Pas
- Gedragsveranderingen in gezinnen; Alfred de Lange
- De 5 talen van de liefde van kinderen; Gary Chapman
- Schatjes; Tischa Neve & Fina van de Pol

Conclusie: We kunnen concluderen dat iedereen op eigen inzicht een bepaalde methode inzet, maar dat er niet echt een veel gebruikte methode kan worden aangewezen. Het valt ons op dat de methode EPH het meeste wordt gebruikt. Dit is een methode die het dichtst bij de persoon blijft van de psychosociale zorgverlener zelf en gemakkelijk in te zetten en praktisch inzetbaar is. Het valt op dat TGH ook hoog scoort. Dit is een methode waarmee praktisch en concreet gewerkt kan worden.

Het valt op dat het opvoedingsspel weinig gebruikt wordt, terwijl dit wel praktisch inzetbaar is. Verder wordt er weinig gebruik gemaakt van goede literatuur. Er wordt vaak gehandeld op persoonlijk inzicht ter plaatse. De psychosociale zorgverleners zouden voor dit onderwerp literatuurtips kunnen gebruiken.

Vraag: 5 Als er sprake is van een verstoorde gezagsrelatie kunnen er gevoelens bij je opkomen. (zoals boosheid, herkenning, afschuw, verwondering, etc.) Hoe hanteer je deze gevoelens?

Verantwoording: In hoofdstuk 3 hebben wij het belang van de houding van de beroepspersoon aan gegeven, omdat de hulpverlener zelf als persoon het instrument is waarmee gewerkt wordt. Daarom vinden wij het belangrijk dat er oog is voor de emoties van de hulpverlener en achten wij het van belang dat dit een plaats krijgt in de hulpverlening aan cliënten. Door dit te checken, hopen we inzicht te krijgen in de manier waarop hulpverleners met hun emoties om gaan. Deze vraag stellen we ook, omdat hulpverleners zich zo bewust worden hoe zij met hun gevoel omgaan tijdens de gesprekken met de cliënt.



Opvallend is het hoge percentage wat de gevoelens methodisch hanteert in het gesprek. Dit is congruent met de uitslag van vraag vijf, waarin de EPH als meest gebruikte methodiek gehanteerd wordt. Er is een hoge mate van delen van de gevoelens met de ander.

Bij de optie van de open vraag "anders" wordt ingevuld dat er ook weleens even wordt gelucht bij de echtgenoot. Verder wordt er meerdere malen aangegeven dat het hanteren van de gevoelens heel erg afhangt van de situatie. Er wordt opgemerkt dat het soms juist beter is om de gevoelens niet te bespreken omdat het averechts werkt.

Conclusies: De gevoelens die bij de psychosociale zorgverlener opkomen bij een verstoorde gezagsrelatie worden regelmatig methodisch gehanteerd. De gevoelens worden regelmatig gedeeld met anderen, hetzij met de ouders dan wel met coach of collega's. De situatie bepaald hoe de psychosociale zorgverlener omgaat met gevoelens die opkomen.

Het omgaan met gevoelens die de psychosociale zorgverlener heeft bij een verstoorde gezagsrelatie



lijkt goed te verlopen. Het valt op dat iedereen zich bewust is van het belang om deze gevoelens bewust een goede plaats te geven.

Behoeften

Vraag: 6 Welke handvatten heb je nodig (die nog ontwikkeld moeten worden) om actie te ondernemen als er sprake is van een zorgelijke gezagsrelatie? (meerdere antwoorden mogelijk)

Verantwoording: Inventariseren van de behoefte aan handvatten van de psychosociale zorgverlener om te kunnen interveniëren in een gezagsrelatie.



Figuur 4.3.2 a

Bij de invulmogelijkheid anders werd ingevuld dat er behoefte is aan praktische tips die gemakkelijk door een cliënt uitgevoerd kunnen worden. Deze tips moeten wel laagdrempelig zijn.

Verder wordt er aangegeven dat specifieke informatie over pubers en gezag, gericht op de ouders, nodig zijn om te kunnen interveniëren in een zorgelijke gezagsrelatie.

De observatielijst, gesprekskaarten en handleiding scoren allemaal hoog. Er wordt dus niet echt duidelijk wat de voorkeur heeft, maar wel dat er behoefte is aan goede voorlichting en begeleiding die praktisch is.

Conclusie: Bij de handvatten die de psychosociale zorgverlener nodig heeft, scoren de observatielijst, gesprekskaarten en handleiding allemaal hoog. We kunnen bij de vormgeving van een handleiding / product deze mogelijkheden allemaal meenemen. Deze hoge scores wijzen allemaal wel op een gebrek aan goede voorlichting en begeleiding van hulpverleners met betrekking tot deze problematiek in de praktijk.

Vraag: 7. Hoe geef jij de christelijke identiteit vorm in cliëntsituaties waarin sprake is van een zorgelijke gezagsrelatie?

Verantwoording: Vanuit de identiteit van de organisatie is het van belang dat de onderzoekers zicht krijgen op de vormgeving van de identiteit in het hulpverleners als er sprake is van deze problematiek. Omdat Agathos een christelijke organisatie is, is dit een pluspunt ten opzichte van andere organisaties die niet christelijk zijn.

In de beantwoording op bovenstaande vraag geeft een van de respondenten aan dat zij de identiteit geen vorm geeft in de hulpverlening. Een ander geeft aan dat ze de christelijke identiteit heel weinig plaats geeft. Daarbij wordt aangegeven: "Ik weet niet goed hoe ik de identiteit een plaats kan geven of vorm kan geven".

De andere respondenten geven aan dat ze de identiteit wel vormgeven in cliëntsituaties waarin sprake is van een zorgelijke gezagsrelatie. Wel wordt dit met voorzichtigheid gedaan. "Als het passend is bespreek ik soms met cliënten wat de Bijbel zegt over de relatie tussen ouders en kinderen, maar dit gebeurt niet in elke situatie." Of, "soms probeer ik Bijbelse richtlijnen aan te reiken, maar vaak maak ik in gesprekken vooral gebruik van 'neutrale' referentiekaders en achtergronden".

De Bijbel neemt bij anderen een belangrijke plaats in de hulpverlening en komt ook ter sprake.



“Ik probeer samen met mijn cliënt te zoeken naar Bijbelse uitgangspunten die het echtpaar onderschrijft. Het belangrijkste hierin vind ik dat ouders zich bezinnen op hoe zij de christelijke opvoeding vorm willen geven. Wat vinden ze van een gezagsrelatie en hoe kunnen ze dat Bijbels onderbouwen. Vanuit deze uitgangspunten zoek ik naar een praktische uitwerking om de gezagsrelatie te herstellen.”

De psychosociale zorgverlener neemt vaak de Bijbelse principes voor een gezagsrelatie mee in de hulpverlening. Deze principes hebben duidelijk invloed op de tips en richtlijnen die de hulpverlener geeft aan cliënten. Dit gebeurt bijvoorbeeld door de praktische uitwerking van de vruchten die beschreven staan in Galaten 5. “Ik bespreek uitgangspunten zoals liefde, aandacht, tijd voor elkaar, en gezinsmomenten waar ruimte is voor gesprek.”

Het bespreken van Bijbelse uitgangspunten over de opvoeding kan ook voor meningsverschillen zorgen. Hier heeft de psychosociale zorgverlener zich bewust en wordt er zorgvuldig gekeken wat er ingezet kan worden en of er ook pastorale gesprekken een aanvulling kunnen zijn door een derde. Het inzetten van een derde persoon (bijvoorbeeld een pastoraal werker) gebeurt vooral als ouders er samen niet uitkomen en van mening verschillen.

Er wordt aangegeven dat de psychosociale zorgverlener ouders stimuleren om zorgen en moeite in gebed te brengen. Daarnaast geven sommige respondenten aan dat ze de ook zelf bidden voor de cliënten.

Conclusie: Het blijkt dat de ene psychosociale zorgverlener wel aandacht en plaats heeft voor de Bijbelse visie op gezagsrelatie, maar hierin handelt iedere psychosociale zorgverlener naar eigen mening. Het komt neer op de persoonlijke houding van de psychosociale zorgverlener. Hieruit blijkt dat er vanuit de organisatie geen duidelijke richtlijn is.

Gewenste situatie

Vraag: 8. *We willen een product ontwikkelen, die de psychosociale zorgverlener kan hanteren om te kunnen interveniëren in een gezin waarin zorgen zijn over de gezagsrelatie tussen ouder en kind. Welke belangrijke aspecten moeten volgens jou terug komen in het product?*

Verantwoording: Omdat er sprake is van een handelingsonderzoek is het van belang dat collega's meedenken.

De aspecten die volgens de psychosociale zorgverleners terug moeten komen in het product /de methodiek, zijn:

Praktische handvatten

- Handvatten hoe je met ouders kunt werken aan het verbeteren/ herstellen van de gezagsrelatie
- Observatiemethode waarin problemen e.d. aangevinkt kunnen worden zodat het goed werkbaar blijft.
- Een duidelijke lijn van de observatie naar een methodiek.
- Het contextuele aspect van het "geven". Hoe geven ouders, hoe geeft het kind? Wordt het geven gezien en hoe wordt er ontvangen?
- Handvatten hoe om te gaan met ouders die het geen probleem vinden dat hun kind de ouderrol op zich neemt.
- Praktische uitwerken van de hulp om ouders te helpen om te gaan met de emoties die boven komen tijdens opvoeding, bijv. drift, herinneringen enz.
- Middelen om ouders te laten inleven/ snappen wat een kind voelt, beleefd enz.
- Transactionele analyse erbij gebruiken. Op zoek naar welke rollen ingenomen worden.
- Een onderdeel waarin beschreven wordt hoe ouders en kind de situatie zelf ervaren.

Bijbelse basisprincipes

- Belang van gezag bespreken.
- Belangrijke Bijbelse basisprincipes van waaruit de opvoeding en het gezag vorm kan krijgen.



Conclusie: We kunnen concluderen dat er behoefte is aan praktische handvatten. Het moet direct relevant zijn voor de praktijk van de hulpverlening en inzetbaar op de 'werkvloer'. Dit geeft aan dat een duidelijk praktisch product gewenst is.

Vraag: 9. De te ontwikkelen methodiek moet zo goed mogelijk aan sluiten bij de ouders. Wat zou hierbij kunnen helpen volgens jou?

Verantwoording: In de vormgeving van het product is het waardevol om gebruik te maken van de kennis die er binnen de organisatie aanwezig is. Een kokervisie van de onderzoekers wordt hierdoor verminderd.

Als antwoord op deze vraag worden veel praktische antwoorden gegeven die helpend kunnen zijn om de methodiek aan te laten sluiten bij de cliënt. Zo wordt er genoemd: praktische tips en handvatten, aansprekende voorbeelden, korte zinnen en begrijpelijke bewoordingen.

Voor wat betreft de vormgeving wordt aangegeven dat het concreet, duidelijk en overzichtelijk moet zijn, een goede lay-out, luchtig en behapbaar.

Het idee wordt aangereikt om een onderdeel voor ouders in te voeren waarin zij kunnen aangeven hoe zij persoonlijk de gezagsrelatie ervaren en waarin zij hun waarnemingen kunnen noteren.

Een ander idee is om als eerste een aantal themabesprekingen te ontwikkelen, waardoor ouders zich kunnen bezinnen op opvoeding. Daaruit voortvloeiend kan een praktische handreiking gemaakt worden waarin deze thema's vorm geven kunnen worden voor in de praktijk. Deze thema's zouden kunnen worden ondersteund met oefenopdrachten voor de ouders.

Om aan de ouder zijn tegemoet te komen is het belangrijk dat er in de methodiek ruimte is voor erkenning. Een respondent geeft aan dat ouder zijn erg moeilijk is. "Het is niet raar als je problemen hebt met je kinderen, maar juist dapper om er aan te willen werken."

Daarnaast is het belangrijk dat niet alleen de negatieve kanten benoemd worden, maar ook de positieve.

Als laatste wordt de tip gegeven om ouders te betrekken bij de opstelling van de methodiek.

Conclusie:

De tips die gegeven zijn: concreet, duidelijk en overzichtelijk zijn belangrijk om mee te nemen in de vormgeving. Verder is erkenning en positieve bevestiging van de ouders een aandachtspunt. Het is belangrijk dat het product aansluit bij de cliënt. Erkenning en oog hebben voor wat goed gaat, moet in het oog blijven.



